

Univerzita Karlova v Praze
Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění

Ivan Pavlíček

**Kostel a farnost ve staletích:
historie kostela a farnosti
sv. Jiljí v Heřmani**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Petráček PhD. ThD.

Praha 2011

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 4. prosince 2011

.....
Ivan Pavlíček

Bibliografická citace

Kostel a farnost ve staletích: historie kostela a farnosti sv. Jiljí v Heřmani [rukopis] : diplomová práce / Ivan Pavlíček ; vedoucí práce: Tomáš Petráček. -- Praha, 2011. -- 108 s.

Anotace

Tématem této práce je systematické zpracování historie farnosti a kostela sv. Jiljí v Heřmani u Písku v diecézi českobudějovické. Bylo nutné vycházet převážně z archivních písemných materiálů, které jsou dochovány (avšak rozptýleny) v několika státních a církevních institucích v nezpracovaném a mnohdy i těžko přístupném stavu a jejichž sumarizace je úkolem především první části textu.

V jednotlivých kapitolách je vždy představena architektonicko-historická podoba kostela s jeho dobovým historicky doloženým zařízením a na druhé straně je vždy paralelně deklarována historie farnosti, u které jsou zohledňovány jednotlivé aspekty (duchovní správa, ekonomika, bratrstva nebo školství), jež byly pro to které období aktuální.

Po téměř 200leté historii v době středověku dochází od roku 1420 k úpadku, který je i historicky deklarován malým množstvím dochovaných písemných materiálů, což je i celkem specifické pro toto období dějin.

Zásadní změnou je čas tzv. rekatolizace, který je již bohatší na archivní prameny a dovoluje tak tématicky bohatší zpracování.

Celá práce je završena posledními lety tzv. první republiky, které jsou dočasným a pomyslným koncem jak pro samostatný československý stát, tak i pro farnost jako nejnižší samostatnou instituci systému římskokatolické církve.

Klíčová slova

expozitura, farnost, bratrstva, duchovní správa, kostel

Abstract

The contents of this diploma thesis is the history of the parish and of St. Giles Church near the town of Pisek which is in the Diocese of Ceske Budejovice – a Roman Catholic diocese situated almost entirely in Bohemia, with only a small eastern part in Moravia; this diocese was founded on 20 September, 1785.

The history of St. Giles Church dates from the first written records which were made in 1234, when the church established a parish there, and continues during the turbulent Hussite period of the 15th century, through the period following the Battle of White Mountain on 8 November, 1620 to the present time, focusing on the local activities of religious brotherhoods in Bohemia during the Middle Ages and also paying attention to the economic issues of the parish.

The research work is based mainly on the archives of written materials that have been preserved but scattered in several state and church institutions of this country where they were found in a basic and often difficult to access condition. Their summary is mainly contained in the first part of this diploma thesis.

Each chapter describes the architectural and historical background of the church and its period facilities which can be provided with documentary evidence. On the other hand, there is always parallel to the declared history of the parish in which various aspects are taken into account (for example spiritual administration, the economics, education and brotherhoods) which were of importance at that time in the parish.

After almost two-hundred-year history in the Middle Ages, around the year 1420, the parish fell into decline which is historically proved by just a small amount of existing written materials, which is specific for this time.

A fundamental change took place in the so called period of Recatholisation (during and after the Thirty Year War) that was rich in sources of archives allowing to deal with a wider range of topics.

The entire work is concluded by the last years of the First Czechoslovak Republic (this term refers to the first Czechoslovak state that existed from 1918 to 1938) which is symbolically and inseparably the end not only of the independent Czechoslovak state but also of the parish as the lowest and separate institution of the Roman Catholic Church.

Keywords

church administration, parish, brotherhood, spiritual administration, church

Počet znaků (včetně mezer): 188 765

Poděkování

Chtěl bych na tomto místě poděkovat především Pánu Bohu, svému vedoucímu diplomové práce Dr. Tomáši Petráčkovi za podnětné rady a připomínky a protivínskému děkanovi Ing. P. Janu Mičánkovi za zpřístupnění archivních materiálů a všem svým blízkým, kteří mi projevili neskonalou podporu a trpělivost.

Obsah

1. Úvod	7
2. Prameny a literatura	9
2.1 Prameny	9
2.1.1 Pamětní knihy	9
2.1.2 Materiály různého charakteru	12
2.1.3 Matriky	14
2.1.4 Publikované prameny	15
2.2 Literatura	16
2.2.1 Odborná literatura	16
2.2.2 Odborná periodika	17
3. Nejstarší doložené zprávy lokality Heřmaň	19
4. Historie kostela a farnosti do roku 1420	21
4.1 Historické souvislosti	21
4.2 Zboží svatojiřského kláštera	22
4.3 První zmínka o farním kostele	23
4.4 Farnost v průběhu 14. století	24
4.5 Podoba kostela do husitských bouří	27
5. Kostel a duchovní správa v letech 1420–1620	30
5.1 Kontext doby	30
5.2 Nepokoje v roce 1416	30
5.3 Osada v letech 1420–1620	31
5.3.1 Osada a její majitelé v letech 1420–1588	31
5.3.2 Osada v letech 1588–1620	32
5.4 Podoba kostela v letech 1420–1620	33
6. Historie kostela a duchovní správy v letech 1620–1700	35
6.1 Historický kontext	35
6.2 Patronát v letech 1620–1640	36
6.3 Přičlenění Heřmaně k Bílsku	37
6.4 Farnost Bílsko	38
6.5 Duchovní správa farnosti od roku 1640	38
6.6 Majetkové poměry farnosti od roku 1620	40
6.7 Kostel po roce 1620	40
7. Kostel a duchovní správa v 18. století	43
7.1 Historický kontext	43
7.2 Rozsah kolatury v 18. století	44
7.3 Rozsah nemovitého majetku kostela	45
7.4 Samostatný duchovní správce v Heřmani	47
7.5 Hmotné zabezpečení sídelního kaplana	48
7.6 Liturgický provoz	51
7.7 Liturgická hudba	54
7.8 Škola	56
7.9 Podoba kostela v 18. století	56
8. Kostel a expozitura v 1. polovině 19. století	61
8.1 Kontext doby	61
8.2 Správa expozitury	61
8.3 Náboženský život v Heřmani	63
8.4 Požár kostela a jeho obnova	64
8.5 Škola	66
8.6 Farní archiv	67

9. Bratrstva a náboženské spolky v Heřmani od poloviny 19. století	68
9.1 Historický kontext	68
9.2 Bratrstva v Heřmani	69
9.2.1 Bratrstvo k ustavičnému uctění nejsvětější svátosti oltární	69
9.2.2 Bratrstvo živého růžence	70
9.2.3 Bratrstvo svatého Františka	70
9.3 Křesťanské spolky	71
9.3.1 Spolek křesťanských rodin	71
9.3.2 Ostatní náboženská sdružení	72
10. Farnost v letech 1853–1940	73
10.1 Založení farnosti	73
10.2 Prvofarář Ondřej Sedlecký	74
10.3 Faráři v Heřmani	75
10.4 Náboženský život	77
10.5 Opravy kostela a fary	80
10.6 Ekonomická stránka farnosti	82
10.7 Vznik obce	83
10.8 Škola	85
10.9 Události mezi dvěma světovými válkami	86
11. Závěr	88
Přehled použitých symbolů a zkratek	90
Publikované prameny a literatura	91
Přílohy a jejich seznam	93
Přílohy	95

1. Úvod

Česká církevní historie a její věda shledává svůj nemalý deficit především v nezpracovanosti velkého množství archivních fondů jednotlivých institucí i pro jejich roztržitost v různých lokalitách a objektech. Tato skutečnost mě přivedla k myšlence splatit alespoň malou část tohoto dluhu naší minulosti a zpracovat v rámci tématu své diplomové práce dějiny kostela sv. Jiljí v Heřmani spolu se společenstvím věřících, které se tu celá staletí utvářelo.

Pokud bych měl časově ohraničit zkoumané téma, jedná se o období od nejstarších historických zpráv, které jsou patrné na základě historických a archeologických výzkumů mapujících dobu laténskou až k prvním doloženým písemným zmínkám, které pokračuje v událostech pozdního středověku a novověku až k roku 1940, kdy farnost ztrácí posledního svého faráře, je administrována z okolních míst a tímto rokem končí i výskyt písemností ve fondech farního archivu. Látka pro celé zkoumané období mohla být čerpána z dochovaných dobových pramenů.

Práce byla rozdělena do několika kapitol, z nichž každá je jakýmsi uměle ohraničeným úsekem mapujícím události probíhající a vztahující se ke zkoumané lokalitě a instituci. Je pochopitelné, že z historického pohledu má i každá drobná regionální událost své hlubší a širší souvislosti. Z toho důvodu jsou především kapitoly mapující starší období vždy uvedeny velice stručným dobovým kontextem. I toto rozdělení však nemůže radikálně oddělit historický kontext toho kterého prostředí či instituce, a proto lze mezi kapitolami a podkapitolami na několika místech sledovat i jisté prolínání jak z hlediska chronologického, tak i tématického. Čtenář si může rovněž všimnout nápadného rozdílu v rozsahu především u části mapující období od husitských nepokojů do událostí na Bílé Hoře. Zde jsme odkázáni na poměrně malé množství dochovaných písemných zpráv a artefaktů, které je typické pro tuto etapu dějin českého státu.

Tématem práce je představit ucelenou a stručnou historii venkovské církevní instituce na základě přístupných pramenů. U starších období máme málo zpráv ke konkrétnímu dění při kostele sv. Jiljí. V takových případech lze jen částečně rekonstruovat a vycházet pouze

ze stavby kostela samotného a několika mála dochovaných předmětů, které mohou mít do jisté míry určitou vypovídací hodnotu o životě a víře našich předků. Jednotlivé události byly mnohdy úzce provázány s necírkevními strukturami například prostřednictvím šlechtických rodů, které byly majiteli vesnic a měly vliv na rozvoj křesťanského společenství a jeho hmotného zázemí.

Vesnice Heřmaň, dříve městečko, je běžnou základní církevní institucí nacházející se v jižních Čechách, která od svého vzniku byla součástí historie větších světských a církevních struktur. Z dnešního hlediska je součástí Jihočeského kraje a po jurisdikční stránce je součástí českobudějovické diecéze.

2. Prameny a literatura

2.1 Prameny

2.1.1 Pamětní knihy

Podstatná část informací pro tuto práci je pramenného původu, který je rozptýlen v několika institucích¹ a bylo nejdříve nutné tyto materiály nalézt a zpracovat.² Náročnější bylo dohledávání drobných odkazů z jiných fondů vztahujících se k historii zkoumané farnosti.³ Šlo o fondy okolních farností a především archiv protivínského panství, patřící od roku 1700 rodu ze Schwarzenbergu, který plnil úlohu patrona nad heřmaňským kostelem a farností.⁴

Archiv farního úřadu je jedním z výchozích pramenných materiálů, který byl v minulosti rozdělen. První část se nachází přímo v Heřmani v budově fary a druhá část byla v roce 1950 převezena a je deponována v nynějším Státním okresním archivu v Písku. Fond dochovaný přímo v Heřmani obsahuje pamětnice a další listinný materiál především ekonomického zaměření.⁵

Prvním materiálem je *Liber memorabilium Ecclesiae Herzmanensis Sub Patrocinio S: Aegydií Abbatis. Coditus Anno 1794*.⁶ Autorem pamětnice je P. Matěj Josef Hájek,⁷

¹ Jedná se o Státní okresní archiv Písek; Státní okresní archiv Strakonice; Státní oblastní archiv Třeboň; Národní knihovna Praha.

² Velká část materiálů je rukopisné povahy a je dobře čitelná díky ušlechtilému rukopisu pisatelů, ale bylo nutné potřebné pasáže přeložit.

³ Mnohdy šlo spíše o náhodné objevení jednotlivých informací či letopočtů vztahujících se ne primárně k farnosti, ale například k osobám nebo institucím, které nepravidelně vstupovaly do vztahu i s heřmaňskými duchovními správci a jednotlivci působícími při kostele, jako např. varhaník a ludirector.

⁴ Srov. KUČA Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku, Praha: LIBRI, 1996, 71.

⁵ Nutno poznamenat, že farnost byla od 50. let spravována excurrento z vedlejších Kestřan a později Protivína a fond ležel téměř padesát let zamknut ve skříni v depozitáři, čímž byl značně poničen. Neméně zajímavá je skutečnost, že při svozech v 50. letech byla vydána farní pamětnice z roku 1810 a starší farní kroniky z 18. století zůstaly na heřmaňské faře. Mou osobní doměnkou je, že starší knihy jsou psány latinsky a pamětnice z roku 1810 již částečně česky a rovněž mapuje historii až do roku 1940, což mohlo být pro pracovníky archivu té doby asi mnohem zajímavější.

⁶ Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

⁷ Ve farní pamětnici P. Hájek sám o sobě zaznamenává: „P: Mathias Josephus Hajek patria Patzowiensis, Wefselio Heřmannam promotus. Venit Parvo=Zdikovium Sto. 1794 die 5 Decembris,/ubi mortuus/ Hic ecclesiam herzmanensem pulchris apparamentis providit.“ Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef: *Liber memorabilium Ecclesiae Herzmanensis Sub Patrocinio S: Aegydií Abbatis. Coditus Anno 1794*, Pag. 20.

sedmnáctý sídelní kaplan v Heřmani (1788–1795).⁸ Kniha má rozměry cca 300 × 220 mm a obsahuje 82 číslovaných stran, jimž předcházejí a jež následují vždy dva listy nečíslované. Datace a autorství je uvedeno na druhém nečíslovaném listě pamětnice: *Liber Memorabilium Ecclesiae Heržmanensis Conscriptus a P. Mathia Josepho hajek Patriota Paczoviensi Sacerdote Ecclesiastico, pro tunc Capellano Locali Heržmanensi Anno Dni 1794.*⁹ Celý zápis knihy je tematicky rozdělen do kapitol a na straně 81 je v kapitole *Appendix* autorovo pojednání o spolupráci se správcem zdejší farnosti P. Makovičkou¹⁰ a zmínka o čerpání informací z knihy „*Cyeloroczny ohlaffky przj chramu Panie heržmansky*“, která se do dnešní doby nedochovala jak v materiálech heřmaňských,¹¹ tak ani ve fondu farního archivu Bílsko.¹² Na další straně následuje tematický seznam knihy rozdělený do dvaadvaceti kapitol s odkazem na příslušné strany.¹³

Druhým materiálem je pamětní kniha P. Jiljího Augustina Filka nadepsaná: *Liber Memorabolium Heřmanensis conditus a me Aegidio Augustino Filek Thlgo graduato, Notar: eppli / /Heřmanae animarum pastore A: 1810.*¹⁴ Jiljí Augustin Filek byl jednadvacátým residenčním kaplanem v Heřmani v letech 1808–1812.¹⁵ Kniha má rozměry cca 400 × 240 mm a čítá 229 číslovaných stran, a na tyto listy navazuje několik nečíslovaných listů, které jsou tematickým obsahem s odkazem na příslušné strany jednotlivých kapitol, podobně jako v pamětnici Matěje Josefa Hájka.¹⁶ Na prvních stranách je zapsána stručná historie farnosti od roku 1623. Další strany obsahují, tak jako předešlá farní kronika, chronologický soupis kněží či neméně zajímavý jmenný popis obyvatel s počtem osob v jednotlivých staveních.¹⁷

⁸ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef: *Liber memorabilium Ecclesiae Heržmanensis Sub Patrocinio S: Aegydi Abbatis. Coditus Anno 1794*, Pag. 20.

⁹ Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK: op. cit., fl. 2.

¹⁰ P. Tomáš Makovička byl jedenáctým sídelním administrátorem na faře v Bílsku v letech 1776–1811. Kostel heřmaňský byl až do roku 1853 filiálním k Bílsku.

¹¹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK: op. cit., Pag. 81.

¹² Srov. SOA Strakonice, fond Farní úřad Bílsko, kt. 1-3.

¹³ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK: op. cit., Pag. 82.

¹⁴ Srov. SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň: FILEK Aegidius Augustinus: *Liber Memorabolium Heřmanensis conditus a me Aegidio Augustino Filek Thlgo graduato, Notar: eppli / /Heřmanae animarum pastore A: 1810.*, kniha 1.

¹⁵ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK: op. cit., Pag. 23.

¹⁶ P. Aegidius Filek používá podobné členění jako Hájek. Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK: op. cit., Pag. 81.

¹⁷ Srov. SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň: FILEK: op. cit.

Třetím materiálem je pamětní kniha P. Matěje Fučíka,¹⁸ jejíž titulní nadpis je částečně defektní a nečitelný: *Liber Memorabilium per/ /Ecclesi/ /St. Aegidii Abbatis Hermano/ /piendo ab Anno 1836. In ho/ /libro Memorabilium/ /P.*¹⁹ P. Mathias Paulus Fučík²⁰ byl šestadvacátým sídelním lokalistou a jedenáctým expositou v Heřmani.²¹ Kniha má rozměry cca 390 × 240 mm a obsahuje 937 číslovaných stran ve dvou periodách. Z tohoto množství je popsáno pouze prvních třicet čtyři stran. Na třetí číslované straně je stručný popis dobových reálií, po nichž následuje popis pramenů, z kterých autor čerpal. Navazuje velice stručná historie farnosti od roku 1588 až k roku 1725, kdy je zmiňován první sídelní kaplan v Heřmani.²² Dále navazuje chronologický sled kněží a událostí až k roku 1823.²³

Dalším pramenným materiálem je kniha bratrstev od faráře Ondřeje Sedleckého, která nese titul: *Kniha neb Matrika Bratrstev na osadě Heřmaňské založená od P. Ondřeje Sedleckého Faráře v roce 1859.*²⁴ P. Ondřej Sedlecký byl prvním farářem znovuobnovené farnosti v roce 1854.²⁵ Kniha má rozměry cca 400 × 235 mm a obsahuje 380 číslovaných stránek. Na první straně je uveden tematický obsah. Na straně třetí započal autor se zápisem Bratrstva k ustavičnému uctění Nejsvětější Svátosti Oltářní, následuje zápis o Bratrstvu živého růžence a Bratrstvu řádu třetího sv. Františka.²⁶ Do této knihy byly dále zaznamenávány informace o dalších náboženských spolcích, které ve farnosti postupně vznikaly. Strana 43 nese zápis: „Všeobecný spolek Křesťanských rodin ku počtě

¹⁸ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: *Heřmaň (dějiny obce a života zdejších obyvatel) turistický průvodce krajem Václava Kršky a Jana Čarka*, Pelhřimov, 2008, 10.

¹⁹ Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

²⁰ P. Matěj Pavel Fučík o sobě zaznamenává v Pamětnici P. Hájka: „*Mathias Paulus FučjkVltavotyinae natus ex capellania fund. Prachaticio Heřmanam vocatus 1832 mense Majo.*“ Jinou rukou následuje: „*Venit Frauenbergam deinde Decanus Prachaticensio nominatus ubi obiit.*“ Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef: *Liber memorabilium Ecclesiae Herzmanensis Sub Patrocinio S: Aegydi Abbatis. Coditus Anno 1794*, Pag. 24.

²¹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK: op. cit., Pag. 24.

²² Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: FUČÍK Matyáš Pavel: *Liber Memorabilium per/ /Ecclesi/ /St. Aegidii Abbatis Hermano/ /piendo ab Anno 1836. In ho/ /libro Memorabilium / /P.*, 4.

²³ Fučík uvádí ve své pamětnici podobně jako jeho předchůdci chronologický seznam kněží, jemuž předchází: „*Series Sacerdotum Heřman. Qui ante bellum sue/ /. Heřmanae curati extiterit ignoratur. Quod antem post bellum illud curati blsec. etiam heřmanus, et quidem usque ad curatum Wenc. Straus, sub quo Residentialis Heřmanam venit. Primus probabiliter fuit:*“ Farní úřad Heřmaň, farní archiv: *Liber Memorabilium per/ /Ecclesi/ /St. Aegidii Abbatis Hermano/ /piendo ab Anno 1836. In ho/ /libro Memorabilium / /Pag.* 8.

²⁴ Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

²⁵ P. Ondřej Sedlecký o sobě učinil v Hájkově pamětní knize tento zápis: *Andreas Sedlecký Suticii natus, qua capellanus Zahajensis infra Octavam Sti Joannis Nep. 1848 praesentatus etatim Heřmanam se contulit, ibi quae expositus Capellanus et Protoparochus 15 annos transquit.* Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef: *Liber memorabilium Ecclesiae Herzmanensis Sub Patrocinio S: Aegydi Abbatis. Coditus Anno 1794*, Pag. 24.

²⁶ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: SEDLECKÝ Ondřej, *Kniha neb Matrika Bratrstev na osadě Heřmaňské založená od P. Ondřeje Sedleckého Faráře v roce 1859*, 1.

sv. Rodiny z Nazareta“ a na straně 69 zápis: „Spolek sv. Bonifáce.“ Jde v jednom případě o stanovy bratrstev, v ostatních případech o seznamy jednotlivých členů a každoročních i mimořádných příspěvků až k roku 1915.²⁷

Jednotlivé knihy zachycují informace o podobě interiéru kostela prostřednictvím tematických inventářů, které byly sepisovány při předávání agendy následujícímu duchovnímu správci heřmaňské farnosti.

2.1.2 Materiály různého charakteru

Vedle předcházejících pamětních knih je neméně důležitým pramenem, především pro období od 2. poloviny 19. století až do 2. světové války, neúplná řada ohláškových knih, která mapuje duchovní dění ve farnosti. Především jsou to pořady bohoslužeb v místním farním kostele a pobožností na teritoriu farnosti, ale i procesí do blízkých poutních míst.

Jako první z dochované řady pochází svazek s titulem „*Promulgationes nuptiarum a 1ma Januarii 1854 in ecclesia parochiali B. Aegidii Abbatis Heřmanec. And. Sedlecký Curatus.*“²⁸ Tato kniha obsahuje 72 číslovaných listů o rozměrech cca 290 × 195 mm.

Druhým, časově souběžným svazkem téhož autora je kniha s titulem „*Liber Ordinis divinatorum. And. Sedlecký Curatus 1855*“ tvořená nečíslovaným sledem listů o rozměrech cca 250 × 195 mm. Poslední zápis je z 22. října 1863.²⁹

Na tyto knihy navazují další svazky ohlášek snoubenců a pořadů bohoslužeb, které jsou dílem uloženy ve farním archivu³⁰ a dílem ve Státním okresním archivu v Písku.³¹

²⁷ Srov. tamtéž.

²⁸ Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

²⁹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv, SEDLECKÝ Ondřej: *Liber Ordinis divinatorum. And. Sedlecký Curatus 1855, pagina ultima.*

³⁰ Farní úřad Heřmaň, farní archiv, *Prohlášky 1863–1875; 1875–1892; 1893–1902; 1903–1925; 1925–1929; Ohlášky 1863–1871; 1906–1917; 1917–1924.*

³¹ SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň, *Knihy ohlášek bohoslužeb 1929–1937; 1937–1942.*

Stejně důležitým zdrojem z archivních materiálů je množství jednotlivých rukopisných listin z volně ložených archů, které jsou popřípadě svázané do drobných svazků nejednotného formátu pocházejících z 18. až 1. poloviny 20. století. Samozřejmě není v možnostech této práce uvést v seznamu pramenů všechny materiál. Proto zde budou představeny ty nejfrekventovanější se vyskytující jako výchozí a srovnávací pramen pro text práce. Ty, na které bude text odkazovat minimálně, budou zmíněny až na konkrétních stránkách v poznámkách.³²

Nejstarší arch pochází z roku 1711. Obsahuje informace o záduší a obročí při kostele sv. Jiljí v Heřmani.³³ Má silnou vypovídací hodnotu o množství polností a luk náležejících ke kostelnímu záduší a obročí a jejich lokaci pod názvy, které jsou ještě dodnes občany obce používány, což by mohlo upřesnit nejasnosti v množství a poloze církevních pozemků této lokality na samém začátku 18. století.³⁴ Autorem rukopisu je farář v Bílsku P. Johann Lantich, který zastával svůj úřad v letech 1707–1725.³⁵ V této souvislosti můžeme z dochovaných farních archivů Heřmaň a Bílsko doložit ve velké míře duplikaci materiálů týkajících se heřmaňského kostela a celé lokálie.³⁶

Neméně důležitým je materiál s titulem *Stola Tax* o rozměrech cca 400 × 245 mm od P. Tomáše Makovičky.³⁷ Tato listina vypočítává výši poplatků za jednotlivé bohoslužebné úkony a stanovuje, v jakém množství byly prostředky přerozdělovány mezi faráře sídlícího v Bílsku a expositu se sídlem v Heřmani.³⁸

³² Problémem těchto pramenů je jejich tématická různorodost, která je do jisté míry překážkou pro jejich systematické zařazení a utřídění. To se týká i listin uložených ve Státním okresním archivu v Písku, které nejsou nikterak značeny a tříděny vzhledem ke knihám, jež tvoří do jisté míry tématické útvary a tím ulehčují vlastní studium.

³³ SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň: „*Extractus ex Urbariu Blsecensi, Capellanum localem Herzmanensem concornantium*,“ 1.

³⁴ Tento materiál je později citován i P. Matějem Hájkem v pamětnici „*Liber memorabilium Ecclesiae Herzmanensis Sub Patrocinio S: Aegydi Abbatis. Coditus Anno 1794.*“ V průběhu 2. poloviny 19. století, když se jednalo o vyjasnění majetkových nejasností mezi nově vzniklou (obnovenou) farností Heřmaň a farností Bílsko, byl tento materiál jediným výchozím pramenem pro urovnání těchto sporů. Byl i stěžejním zdrojem informací pro vyjasnění materiálního zajištění místního ředitele kůru, jemuž plynul nárok užívat určité množství pozemků pro svou obživu právě z nadace na kostelní hudbu.

³⁵ Srov. SOA Strakonice, fond Farní úřad Bílsko, kt. 1–3.

³⁶ SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň; SOA Strakonice, fond Farní úřad Bílsko; Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

³⁷ Tomáš Makovička byl jedenáctým sídelním administrátorem farnosti Bílsko v letech 1776–1811, v jehož období administrace byla heřmaňská lokálie promulgována v roce 1786 na exposituru. SOUKUP Josef, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém, 33. Politický okres Pisecký*, Praha 1910, 71.

³⁸ Farní úřad Heřmaň, farní archiv: *Stola Tax*, 1791.

Důležitým materiálem je rovněž *Archivs=Inventarium* z 30. července 1810.³⁹ Jde o poměrně precizně a systematicky vypracovaný listinný materiál o rozměrech cca 390 × 235 mm, na jehož základě můžeme rekonstruovat z dochovaných písemností stav farního archivu na začátku 19. století. Inventář je členěn do tří skupin na patenty, matriky a farní (kostelní) knihy. U jednotlivých zápisů jsou uváděna i data vzniku listin.

K přestavbě kostela v letech 1717–1719 jsou důležité písemnosti dochované ve fondu protivínského panství, který je deponován ve Státním oblastním archivu v Třeboni.⁴⁰

K historii liturgické hudby je velice důležitým zdrojem dochovaná část notové sbírky z přelomu 18. a 19. století čítající několik desítek svazků hudebnin, z nichž je pouze zanedbatelná část psána místním ředitelem kůru a kantorem Antonínem Liškou, který tyto rukopisy přenesl v roce 1830 na své nové působiště v nedalekém Protivíně. Zajímavý je následný návrat materiálů opět do Heřmaně.⁴¹ Část této hudební sbírky je rovněž zmapována v soupise hudebních pramenů, který proběhl v Čechách v 60. letech 20. století.⁴²

2.1.3 Matriky

Ve Státním oblastním archivu v Třeboni je uložena kolekce farních matrik. Je to 18 matričních knih vedených už pro samostatnou lokálii při kostele sv. Jiljí v Heřmani. Zápis první knihy je započat rokem 1716 a je veden bílským farářem Lantichem, který byl administrátorem heřmašské lokálie. I po dosazení sídelního kaplana jsou matriky do konce 20. let 18. století psány bílským farářem.⁴³ Do roku 1716 byly záznamy heřmašské lokálie zapisovány do matriky farního úřadu v Bílsku, což plyne i z titulního listu: „*Matricula Založena za Dwogý czti hodného Urozeného a Wysocze Reczeného Pana Pátera Jana*

³⁹ Srov. tamtéž.

⁴⁰ Srov. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Protivín, karton 3.

⁴¹ Tato kutečnost vyplývá z provozovacích poznámek s datem a lokací a rovněž obalení hudebnin do druhotných obálek na začátku 20. století, které se vyskytují i na hudebninách uložených dnes též na kůru děkanského kostela v Protivíně.

⁴² Srov. BUŽGA Jaroslav, KOUBA Jan, MIKANOVÁ Eva, VOLEK Tomislav, *Průvodce po pramenech k dějinám hudby, Fondy a sbírky uložené v Čechách*, Praha 1969, 227.

⁴³ Srov. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond – římskokatolická církev – Farnost Heřmaň, kniha 1.

*Theodora Schlechty de wyffehdského Przitom Chramu Panie Fararzem Pozúfftawqiezyho/ / tak z Filialy Herzmanfke. W letha Panie 1.6.7.7. dne I. Junij.*⁴⁴
Z těchto knih jsou k provozu farnosti cenné informace o provádění vizitací.⁴⁵

2.1.4 Publikované prameny

Některé informace vážící se k historii kostela a farnosti v Heřmani jsou obsaženy velice zlomkovitě v tištěných pramenech z 19. století. Jde vlastně o přepis historických písemných materiálů z období středověku, které byly z praktických studijních důvodů v předminulém století vydávány. Tyto zdroje podstatně ulehčují přístup k informacím, jejichž opakované dohledávání v originálech by jistě silně destruovalo papír a pergamen starý několik století. Jde například o *Registra decimarum papalium* od Václava Vladivoje Tomka.⁴⁶ V tomto zdroji můžeme nalézt jeden výskyt s pěti zápisy, které mapují administrativní situaci heřmaňské farnosti ve 14. století.⁴⁷ Jiné informace se vyskytují v materiálu *Soudní Akta Konsistoře Pražské* vydaném Ferdinandem Tadrrou v roce 1896 v Praze, kde je uvedena zmínka o plebánii v Heřmani v souvislosti s Johannem z Heřmaně.⁴⁸ Důležitým zdrojem je i publikace *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, která je podobně jako předchozí knihy kritickým přepisem středověkých rukopisů důležitých pro historické doložení situace zkoumané církevní lokality ve 13. století.⁴⁹

Výše jsou tedy uvedeny prameny, které jsou podstatné pro základní zachycení historických skutečností zkoumané farnosti a kostela zhruba od počátku 13. století. Na tomto místě snad ani nemůže být uveden výčet všech dochovaných materiálů, kterých je do určité míry dostatek, jsou co do množství srovnatelné s obsáhlostí dochovaných farních a děkanských archivů písecké kolatury, v níž se heřmaňská farnost nachází. Na druhou stranu neposkytují dostatečné množství informací, na základě kterých by bylo možno zpracovat podrobnou systematickou studii mapující různé aspekty duchovního společenského (sociálního) dění

⁴⁴ Srov. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond – římskokatolická církev – Farnost Bílsko, kniha 1.

⁴⁵ Srov. tamtéž.

⁴⁶ TOMEK Václav Vladivoj: *Registra decimarum papalium*, Praha 1873.

⁴⁷ Srov. tamtéž. 61.

⁴⁸ Srov. TADRA, Ferdinand: *Soudní Akta Konsistoře Pražské*, část III./ Praha 1896, 192.

⁴⁹ Srov. ŠEBÁNEK Jindřich, DUŠKOVÁ Saša: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/I*, Pragae 1974, č. 27, 66.

v průběhu zkoumaných staletí.⁵⁰

2.2 Literatura

2.2.1 Odborná literatura

Literatura vztahující se k historii kostela a farnosti v Heřmani přináší podstatně omezené množství informací. Vždy jde pouze o jednotlivé odkazy či pasáže v různých publikacích nebo vědeckých článcích, poskytující výsledky historicko-archeologického výzkumu za uplynutých čtyřicet let.

Prvním zpracováním této lokality se zabýval profesor Josef Soukup, který shrnul své výsledky v publikaci *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém*.⁵¹ Zde je na omezeném prostoru uvedeno velké množství poznatků,⁵² které nemohly být ještě ve své době dostatečně podloženy archeologickým výzkumem a historicko-kritickou metodou zkoumání pramenů. Nachází se zde ovšem i několik nepřesností vzhledem k dochovaným pramenům, které budou srovnávány v příslušných kapitolách.

V roce 2008 byla vydána kniha pojednávající o historii Heřmaně z pera Petra a Věry Matoušových. Nese titul *Heřmaň (dějiny obce a života zdejších obyvatel) turistický průvodce krajem Václava Kršky a Jana Čarka*. Tato publikace obsahuje kapitoly o nejstarším osídlení teritoria katastru obce, vycházející z poznatků pracovníků Prácheňského muzea v Písku a rovněž i z publikací místního historika Augustina Sedláčka. Druhá kapitola popisuje historii kostela a farnosti. Po ní následuje největší část knihy zabývající se demografií a jednotlivým popisem usedlostí v obci od roku 1588 až po současnost.⁵³

⁵⁰ Je pochopitelné, že čím více se od středověku přibližujeme do současnosti, tím narůstá i množství dochovaných materiálů. Historické informace jsou povahy ekonomické a duchovně-správní, tudíž v oblasti historie kostela je nutno vycházet z novodobých archeologických průzkumů, jejichž výsledky budou rovněž zakomponovány do konkrétních kapitol vždy s příslušným odkazem.

⁵¹ Srov. SOUKUP Josef, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém*, 33. Politický okres Písecký, Praha 1910.

⁵² Srov. tamtéž, 71–73.

⁵³ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: *Heřmaň (dějiny obce a života zdejších obyvatel) turistický průvodce krajem Václava Kršky a Jana Čarka*, Pelhřimov, 2008.

Velmi důležitým zdrojem pro následující kapitoly je pasáž z publikace Karla Kuči *Města a městečka*, která přináší souhrn dat ke statutu a jménu obce, územní příslušnosti, demografickým údajům a k urbanistickému vývoji.⁵⁴ I v této knize je na poměrně skromném prostoru dvou stránek uvedeno velké množství poznatků,⁵⁵ které však budou muset být konfrontovány s ostatními pramennými a literárními materiály pro drobné nesrovnalosti.

2.2.2 Odborná periodika

Důležitým textem je článek Jiřího Varhaníka a Jindřicha Nolla publikovaný v odborném časopise *Průzkum památek* shrnující historicko-archeologický průzkum, který proběhl v 90. letech 20. století při generální rekonstrukci celého kostela.⁵⁶ Článek pojednává především o samotné stavbě kostela, o které panovalo až do provádění zmíněné rekonstrukce mnoho nejasností. Klíčové je pojednání o zachovaném sanktuariu, které nese znak vyšehradské kapituly, ale i prvek pětilisté růže spojované s rodem Landštejnů.⁵⁷

Obdobně významný článek ve stejném periodiku nese název *Archeologický výzkum kaple sv. Alžběty v Heřmani*, který pochází z pera Jiřího Fröhliche, pracovníka Prácheňského muzea v Písku, na jehož popud proběhl v roce 1996 výzkum, jehož výsledky jsou rovněž zapracovány v příslušné kapitole této práce.⁵⁸ Je zde vědecky dokázána skutečnost existence druhé souběžné lodi k presbytáři, což ale není v širší lokalitě zcela nezvyklé.

Doklad o stáří krovu přináší studie k dendrologii dřeva, kterou vypracovali Tomáš a Josef Kynclovi.⁵⁹ I přes stáří krovu je látka tohoto článku použita pro kapitolu popisující podobu kostela v 18. století, kdy byl v Heřmani instalován, a nikoli pro období 15. století, předpokládaného vzniku celé konstrukce.⁶⁰

⁵⁴ Srov. KUČA Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku* / 2. díl H – Kole, 70–71.

⁵⁵ Srov. tamtéž.

⁵⁶ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich: *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in: *Průzkum památek I/1997*, 27–38.

⁵⁷ Srov. tamtéž. 36.

⁵⁸ Srov. FRÖHLICH Jiří, *Archeologický výzkum kaple sv. Alžběty v Heřmani*, in: *Průzkum památek I/1997*, 39–40.

⁵⁹ Srov. KYNCL, Tomáš, KYNCL Josef: *Dendrologie krovu kostela sv. Jiljí v Heřmani*, in: *Průzkum památek I/1997*, 41–42.

⁶⁰ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich: *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in: *Průzkum památek I/1997*, 36–37.

Zajímavým zdrojem k architektonické podobě kostela je článek Jiřího Varhaníka *Ke slohovému původu chóru kostela sv. Jiljí v Heřmani*, kde poukazuje na podobnosti s cisterciáckou architekturou 12. století.

Tyto odborné studie překlenují určitý deficit mezi historií stavby kostela k dochovanému, ač nevelkému, množství informací k duchovní a administrativní situaci této lokality v průběhu středověku.

Ze srovnání obsahu těchto dvou podkapitol (prameny/literatura) je patrné, že převážnému množství venkovských církevních památek se nedostalo opravdu zevrubného prostudování a zpracování v podobě monografie u jednotlivých objektů a institucí. Převažují archiválie, u kterých nedošlo ani k základnímu zpracování v podobě katalogu.⁶¹ To ztěžuje i roztržitost původního fondu farního archivu na několika místech. I tato skutečnost by mohla být v budoucnosti vyřešena podobou tematického katalogu s odkazem na jednotlivá místa uložení.

⁶¹ Velice stručný katalog s odkazem na jednotlivé kartony byl vypracován pracovníky Státního okresního archivu v Písku, čítá tři listy.

3. Nejstarší doložené zprávy lokality Heřmaň

Obec Heřmaň se rozkládá na sestupujícím terénu od jihu k severu k blízkému toku řeky Blanice asi 7,5 km jižně od města Písek v Českobudějovickém kraji. Dříve bylo Písecko a Strakonicko součástí tzv. Prácheňska.⁶²

Období předcházející historii farnosti a kostela v Heřmani není, tak jako všude jinde, doložitelné z písemných pramenů. Jsme zde odkázáni na poznatky, které byly prokázány na základě archeologických výzkumů a na objevy různých artefaktů při běžných stavebních a zemědělských pracích. Výsledky byly již od počátku 20. století mapovány pracovníky Prácheňského muzea v Písku.⁶³

V minulosti bádá na území katastru obce Heřmaň archeolog strakonického muzea Jan Michálek, jehož objev z roku 1963 mapuje v blízkosti řeky Blanice při severní hranici obce „dvě drobná lovecká sídliště z období pozdního paleolitu až mezolitu“ dokládající přítomnost člověka v tomto teritoriu.⁶⁴ Tomuto cílenému objevu však předcházel o několik desítek let dříve, a to v roce 1927, náhodný objev několika sídlišť ze starší doby bronzové při stavebních pracích na regulaci řeky Blanice, jejíž nový tok byl přemístěn blíže k severnímu okraji obce. Výsledkem odkryvu byl nález tří dobře zachovaných bronzových hřiven, které nám datují osídlení do již výše zmíněného období. V rámci tohoto objevu byl rovněž nalezen hrot kopí, který byl darován majitelem mlýna Václavem Krškou do Prácheňského muzea v Písku.⁶⁵ V jiné lokalitě na stavebních pracích regulace byla nalezena halštatská miska, jež byla dle pamětníků léta používána v heřmaňské škole jako učební pomůcka a později byla předána místním kantorem Janem Kuttou do muzea⁶⁶ v blízkém Protivíně.⁶⁷

Obdobným a neméně zajímavým objevem bylo odkrytí dvou polozemnic, které svou

⁶² Prácheňsko je nazváno od dnes již neexistujícího hradu Prácheň, jehož zbytky můžeme ještě dodnes nalézt poblíž města Horažďovice.

⁶³ Prácheňské muzeum v Písku bylo založeno v roce 1884.

⁶⁴ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: *Heřmaň (dějiny obce a života zdejších obyvatel) turistický průvodce krajem Václava Kršky a Jana Čarka*, Pelhřimov 2008, 4.

⁶⁵ Srov. tamtéž.

⁶⁶ Muzeum v Protivíně je součástí Prácheňského muzea v Písku.

⁶⁷ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 4.

povahou můžeme zařadit do časové periody laténské. Odkryv provedli pracovníci Prácheňského muzea v Písku, archeologové Jiří Fröhlich a Mgr. Eva Koppová.⁶⁸ Tyto polozemnice obsahovaly nemalé množství předmětů: „kompaktní malé nádoby, zlomky větších nádob, přesleny, zlomek hliněného závaží, část kamenné těrky na obilí, kosti skotu i ovce a uhlíky z ohniště.“ Vedle zemnice bylo nalezeno torzo bronzového šperku. Z konstrukce zemnice samotné byla zachovalá „mazanice ze stěn a ploché kameny, které zatěžovaly střechu podepíranou kůly.“⁶⁹ Katastr obce je bohatý na archeologické nálezy, což dosvědčuje další objev artefaktů na mírném návrší zvaném Baba. Slovanské osídlení této lokality dokládají torza keramických nádob zdobených vlnicemi a hřebenovými vpichy po jejich obvodu.⁷⁰ Dosti zajímavým byl i nález části perly ze světlezeleného skla, rovněž z lokality Baba.⁷¹

Mnohem mladší artefakty pocházejí z archeologického výzkumu provedeného v roce 1981 doktorem Janem Michálkem. Do půl kilometru po kruhovém obvodu obce byla nalezena tři místa obydlená ve 13. století.⁷² V roce 1988 byly při výkopech pro vodovodní potrubí na severní hranici obce nalezeny Filipem Jirochem zlomky nádob ze 13. století.⁷³

Na základě těchto nálezů můžeme tvrdit, že lokalita katastru obce Heřmaň byla velice oblíbena člověkem jako prostor k osídlení ještě daleko dříve před prvními dochovanými písemnými zmínkami, jež jsou až z počátku 13. století. Bohužel tyto historické artefakty jednotlivých nálezů, především těch mladších z období středověku, nevypovídají nic o církevním zřízení v tomto místě. Rovněž zde nebyly prokázány nálezy po feudálním sídle, ačkoli v blízkých obcích jsou takové stavby alespoň částečně dochovány, nebo jsou doložitelné. Samozřejmě lze doložit na základě písemných pramenů církevní instituce v blízkém okolí v průběhu celého 12. století, což může vést k předpokladu existence takové církevní jednotky i na tomto území.⁷⁴

⁶⁸ Z dochovaného vrstvení materiálu byly rekonstruovány rozměry obou polozemnic. První 4,6 × 1,9 m o hloubce 75 cm a druhá 3, 5 m × 1,6 m o nepravidelné hloubce do 118 cm. Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit.,s. 4.

⁶⁹ Srov. tamtéž.

⁷⁰ Srov. tamtéž.

⁷¹ Srov. tamtéž.

⁷² Srov. tamtéž.

⁷³ Srov. tamtéž.

⁷⁴ Mohli bychom připustit i existenci dřevěného kostela, které byly ve 12. století na území dnešních Čech běžné a jsou doložitelné z archeologických výzkumů.

4. Historie kostela a farnosti do roku 1420

4.1 Historické souvislosti

V této kapitole budeme již mapovat historii samotné farnosti a kostela na základě dochovaných písemných pramenů. Nejprve ale nastíníme stručně historické souvislosti, které zdejší farnost ve své době provázely. Pohybujeme se na počátku 13. století, kdy historik J. V. Šimák uvádí ve své knize *Středověká kolonizace v zemích českých* obec Heřmaň v souvislosti s falzem,⁷⁵ podle kterého osídlená část nesoucí titul „*Wcistimira wesci*“ sousedící heřmaňskému dvoru, náležela do majetku kláštera sv. Jiří na Pražském hradě.⁷⁶

Na území českého království, které v našem případě spojujeme s vládou krále Přemysla Otakara I. (1198–1230), vzniká pevná síť kostelů, která bez větších změn prošla proměnami staletí a dochovala se do dnešní doby.⁷⁷ Dle německého principu zákonodárství platila praxe vlastnictví kostelních budov a plnění některých práv těm, kdo byl jejich stavitelem.⁷⁸ Tento názor se začal na přelomu 12. a 13. století postupně proměňovat ve prospěch církve, které byl povolna přenecháván velký počet kostelů a k nim náležejících pozemků, jež sloužily k obživě duchovních správců a k zajištění provozu bohoslužeb.⁷⁹ Ovšem tento nemalý přesun jmění do vlastnictví církve obnášel právo na patronaci,⁸⁰ z kterého vyplýval nárok na obsazování úřadů při těchto chrámech, který v následné době vygradoval v širších evropských souvislostech v tzv. dlouhotrvající *boj o investituru*.⁸¹ Je nutné podotknout, že onen přesun majetku do církevních rukou byl stvrzen vzájemným respektem práv a povinností plynoucí z dohody mezi králem Přemyslem Otakarem I. a pražským biskupem Ondřejem 2. července 1221 v blízkosti města Znojma na hoře Schatzberg.⁸²

⁷⁵ Jde o středověké falzum, které historik J. V. Šimák spojuje do souvislosti lokality dnešní obce Heřmaň na základě názvů a lokace vedlejších vesnic. Tento písemný dokument je spojován s rokem 1227, kdy jsou pražské benediktinky uváděny jako majitelky tohoto místa. Srov.: Srov.: VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in Průzkumy památek I/1997.

⁷⁶ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in Průzkumy památek I/1997, 27.

⁷⁷ Srov. KADLEC Jaroslav: *Přehled českých církevních dějin*, Praha 1991, 134–175.

⁷⁸ Srov. TRETERA Jiří Rajmund: *Stát a církev v České republice*, Karmelitánské nakladatelství, 2002, 21–37.

⁷⁹ Srov. KADLEC Jaroslav: op. cit., 146–264.

⁸⁰ Srov. tamtéž.

⁸¹ Srov. FRANZEN August: *Malé dějiny církve*, Studium 2006, 79–125.

⁸² Srov. tamtéž.

Ve falzu spojovaném s rokem 1227⁸³ jsou uváděny vesnice Malešice, Ctimírova ves, Račice, nacházející se v provincii netolické: „*in provincia Netolicensi: Malesici, Vcistimira Wesci, Radscici (monii s. Gregorii)*“⁸⁴ Část Netolicka, ve které se jmenované obce nalézají, připadaly z hlediska církevní struktury do několika děkanátů, které byly součástí Bechyňského arcijáhenství,⁸⁵ připomínaného již v 1. třetině 11. století.

4.2 Zboží svatojiřského kláštera

Jak bylo v předešlé podkapitole nastíněno, byla dnešní obec Heřmaň i s několika lokalitami v sousedství na základě historického pramene pokládána ve 30. letech 13. století za zboží kláštera benediktinek při kostele sv. Jiří na Pražském hradě. Tato informace se vyskytuje a je používána v několika pojednáních, zabírajících se místní lokalitou.⁸⁶ Tyto odborné i neoborné publikace čerpají ze souborného vydání historických dokumentů, vyskytujících se v současnosti v Národním archivu Praha publikovaných pod názvem „*Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*“ a vydaných Jindřichem Šebánkem a Sašou Duškovou.⁸⁷ Je nutné však podotknout, že nelze na základě jiných písemných pramenů z tohoto období potvrdit objektivnost této informace, vzhledem ke zpochybňování pravosti samotného pramene, což je pro středověk v mnoha případech zcela běžným jevem.

Výše uvedené falzum přináší podnět i k dalšímu bádání. Na základě urbanistického zkoumání byla předložena pravděpodobnost existence dvou sídelních celků v bezprostřední blízkosti. Vedle trojúhelníkově členěného náměstí, uprostřed něhož se nachází farní chrám, je nápadný i další urbanistický prvek směřující od jihovýchodního cípu proti proudu dnes již zaniklého potoka.⁸⁸ Tento celek by mohl být onou vesnicí, která

⁸³ Srov. ŠEBÁNEK Jindřich, DUŠKOVÁ Saša: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/I*, Prae 1974, 422.

⁸⁴ Srov. KUČA Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku* / 2. díl H – Kole, 70.

⁸⁵ V roce 1039 je dochována církevní struktura na území českého království do 11. arcijáhenství, která se dle rozlohy dělila ještě do drobnějších územněprávních celků, děkanátů. Srov.: Katalog diecéze českobudějovické, ČB 1986, 11.

⁸⁶ Srov. KUČA Karel: op. cit., 70.

⁸⁷ Srov. ŠEBÁNEK Jindřich, DUŠKOVÁ Saša: op. cit., 422.

⁸⁸ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: *Heřmaň (dějiny obce a života zdejších obyvatel) turistický průvodce krajem Václava Kršky a Jana Čarka*, Pelhřimov, 2008.

je ve falzu nazývána „Wcistimira Wesci“ vedle dvora heřmaňského.⁸⁹ Urbanistické členění se dvěma jádry má původ ve středověku a lze ho sledovat zcela nedotčené ještě v roce 1837 v mapách stabilního katastru.⁹⁰

4.3 První zmínka o farním kostele

Když systematicky sledujeme dostupné prameny, vzniká nám na období zhruba 30. let mezera, kterou nemůžeme zaplnit žádnou doložitelnou skutečností. Ale i přes tento fakt můžeme mluvit o jisté výjimečnosti tohoto místa ve své historii vzhledem k blízkému královskému městu Písku, které je prvně písemně doloženo v roce 1243, protože už 23. května 1254 dává papež Inocenc IV. své svolení, aby rektor farního kostela v Heřmani jménem Albík mohl spravovat i farní kostel v Miroticích a k tomu přináležející výnosy.⁹¹ Karel Kuča rovněž uvádí, že fara heřmaňská patřila k mirotickému beneficiu, což je v rozporu s materiály místního kronikáře Josefa Zimy, kde jsou mirotické výnosy přiřčeny k faře heřmaňské.⁹² Tento nesoulad je způsoben pravděpodobně kronikářem Zimou a můžeme tuto skutečnost podložit i opačným tvrzením v publikaci Věry Matoušové, která rovněž zmiňuje farnost heřmaňskou patřící k beneficiu farnosti sv. Jiljí v Miroticích.⁹³ Doložitelným pramenem k této události je přímo publikovaná sbírka historických dokumentů „*Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*“, v němž je výslovně k roku 1254 zmiňován duchovní správce „*plebano in Herman*“ při farním kostele v Heřmani.⁹⁴ Výše zmíněný letopočet je prvním datem vztahujícím se k samotné církevní instituci při doložitelné existenci farního chrámu v Heřmani.⁹⁵ Můžeme tedy tvrdit, že nesrovnalosti v sekundárních zdrojích jsou způsobeny nepřesnou interpretací primárního pramene.⁹⁶

Další nesrovnalostí k roku 1254 a prvnímu písemnému svědectví o farnosti je rozdílnost datace v textech profesora Josefa Soukupa, který připomíná kostel sv. Jiljí jako farní již

⁸⁹ Srov. ŠEBÁNEK Jindřich, DUŠKOVÁ Saša: op. cit., 422.

⁹⁰ Srov. KUČA Karel: op. cit., 71.

⁹¹ Srov. Zima Josef: *Excerpta pro zápisy do obecní kroniky*, soukromý archiv pisatele.

⁹² Srov. tamtéž.

⁹³ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 9.

⁹⁴ Srov. ŠEBÁNEK Jindřich, DUŠKOVÁ Saša: op. cit., V/I. č. 27. 66.

⁹⁵ Existenci kostela již v 1. polovině 13. století můžeme však doložit i na základě historického a architektonického bádání samotné stavby chrámu, již se budeme věnovat v jedné z následujících kapitol.

⁹⁶ Srov. ŠEBÁNEK Jindřich, DUŠKOVÁ Saša: op. cit., V/I. č. 27. 66.

k roku 1234.⁹⁷ Je zde velice malá pravděpodobnost, že by profesor Soukup měl k dispozici ještě nějaký pramen, který by posunul historické založení farního kostela k roku 1234. Můžeme se právem domnívat, že jde o chybu, která je umocňována i podobností letopočtů 1234/1254, i když z hlediska architektonického a archeologického zkoumání stavby kostela a jeho datování vzniku do 40. let 13. století⁹⁸ by tato teorie na základě již neexistujícího pramene mohla být i do určité míry reálná.

Je nám známo jméno duchovního správce, což je v období středověku pro takovou lokalitu jako Heřmaň poměrně vzácné. To nás vede k myšlence existence farního obydlí a přítomnosti pozemků, které by byly svým výnosem přiměřeným živobytím a zázemím. Ale zde se opět shledáváme s nekompaktností pramenů, ze kterých nemůžeme rekonstruovat ani vyvodit historickou skutečnost. Karel Kuča přichází ve své publikaci *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku* s hypotézou, že „při románském kostele v dominantní poloze však mohla stát kurie ve společném ohrazení s kostelem.“⁹⁹ Ani tuto skutečnost však nemůžeme na základě provedených archeologických výzkumů doložit a těžko ji i předpokládat, vzhledem k přítomnosti přilehlého hřbitova, kde jakékoli stopy mohou být narušeny či nenávratně zničeny každým jednotlivým výkopem hrobu.

Rokem 1254 nastává rovněž na dlouhých osmdesát let další mezera v nedostupnosti jakýchkoli písemných zpráv vztahujících se ke kostelu nebo instituci farnosti v Heřmani. Nejsou známy žádné personálie ani reálie k ekonomické situaci při chrámu sv. Jiljí.

4.4 Farnost v průběhu 14. století

Následující století je již mnohem bohatší na historické odkazy v dochovaných pramenech. V publikaci Karla Kuči můžeme nalézt k roku 1321 odkaz pro doložitelnost městečka „*Hermans*“¹⁰⁰ ve stati pojednávající ke jménu a statutu. S rokem 1321 není již Heřmaň a zdejší fara spojována s klášterem sv. Jiří na Pražském hradě. Je otázkou, zda klášter odprodal či jinou formou přenechal svůj majetek v této lokalitě nově uváděnému majiteli,

⁹⁷ Srov. SOUKUP Josef, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém*, 33. Politický okres Písecký, Praha 1910, 71–73.

⁹⁸ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich: op. cit., 35.

⁹⁹ Srov. KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku* / 2. díl H – Kole, 70.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž.

a to českému králi, nebo jde skutečně o podvrh v majetkových záležitostech ze strany benediktinek na Pražském hradě¹⁰¹ ve věci výčtu klášterních majetků „*in provincia Netolicensi*“¹⁰² na území dnešního Písecka a Strakonicka. Jak bylo řečeno, majitelem v roce 1321 je na základě pramenů uváděn český král.¹⁰³

V témže roce právě král Jan Lucemburský převedl užitky při zdejším kostele sv. Jiljí ve prospěch kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Podmínkou krále bylo ustanovení kanovníka, který bude užívat heřmaňské beneficium, „*všech práv duchovních i světských i denních podílů kanovníckých jako ostatní kanovníci praebendovaní účasten byl, v Heřmani, aby stálého vikáře, jenž by lidem svátosti přísluhoval, ku kostelu obstaral a jemu potřebné důchody vykázal, toho aby kanovník vždy biskupu pražskému praesentíroval.*“¹⁰⁴ V roce 1321 je zde uváděn farářem Tobiáš,¹⁰⁵ který je prvním kanovníkem na této prebendě.¹⁰⁶ Kanovník Tobiáš dle požadavku krále Jana Lucemburského v roce 1323 presentoval a uvedl do duchovního úřadu při kostele sv. Jiljí v Heřmani vikáře Vojslava.¹⁰⁷ Po krátké době dochází ke sporu mezi kanovníkem Tobiášem a vikářem Vojslavem, kterému nebyl dle přání krále vyplácen příslušný důchod za spravování farnosti. Tobiáš nebyl s výnosy zdejšího benefícia spokojen a stěžoval si u krále Jana Lucemburského na nízký výnos, protože byla nad ním uvalena kladba. Tento církevní trest napomohl k narovnání vztahů mezi Tobiášem a jím dosazeným kaplanem Vojslavem,¹⁰⁸ kterému byl následujícího roku 1324 vyplácen důchod, který mu plynul z jeho úřadu správce (vikáře) farnosti.¹⁰⁹

Na základě předešlých nesrovnalostí mezi kanovníkem Tobiášem a vikářem Vojslavem daroval král Jan Lucemburský roku 1330 k výnosům z heřmaňského benefícia ještě „*důchody z královské berně v kraji Chýnovském, Bechyňském a Klatovském.*“¹¹⁰ Karel Kuča v souvislosti s rokem 1330 uvádí skutečnost, že „*původně královský majetek*“

¹⁰¹ Srov. ŠEBÁNEK Jindřich, DUŠKOVÁ Saša: op. cit., V/I.

¹⁰² Srov. tamtéž.

¹⁰³ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 9.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž.

¹⁰⁵ Srov. Zima Josef: *Excerpta pro zápisy do obecní kroniky*, soukromý archiv pisatele.

¹⁰⁶ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 9.

¹⁰⁷ Srov. Zima Josef: op. cit.

¹⁰⁸ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 9.

¹⁰⁹ Srov. Zima Josef: op. cit.

¹¹⁰ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 9.

byl Janem Lucemburským darován s výnosy kapitule sv. Petra a Pavla na Vyšehradě.¹¹¹

Ze sporu kanovníka Tobiáše a jím dosazeného vikáře Vojslava je možné vyvodit tvrzení, že beneficium samotného kostela sv. Jiljí v Heřmani bylo nevýnosné a nedostačovalo k udržování stálého střídání. Za tímto účelem docházelo následně k navyšování výnosu, jak je patrné i z následujícího textu. Nicméně je nutné odkázat ještě na historický materiál, který uvádí v průběhu 14. a na začátku 15. století pět dat ve spojitosti s placením papežských desátků. Václav Vladivoj Tomek vydal v Praze roku 1873 *„Registra decimarum papalium“*,¹¹² v nichž je Heřmaň uvedena v soupisech odvodů papežských desátků jako součást Bechyňského arcijáhenství.¹¹³ Ve všech pěti zápisech není vyčíslena suma. Historický pramen nám především dokládá způsob správy farností v 2. polovině 14. století. Prvním zápisem je: „Hermans, vicarius perpetuus. (Heřmaň 363) 1369: it. Perpetua vicaria.“ Druhý zápis je o patnáct let mladší: „1384: it.perpetua vicaria.“ Třetí zápis se vztahuje k následujícímu roku: 1385: it.“ Čtvrtý záznam je o dalších čtrnáct let mladší: „1399: Hermans perpetua vicaria.“ A poslední záznam je již z 15. století: „c.1405: it. Tenetur, quia pauper.“¹¹⁴

Při zpracovávání pramenů a literatury vztahující se k období 14. století můžeme rovněž nalézt odkaz historika Josefa Soukupa, který ve svém soupise památek v Píseckém regionu poukazuje na vlastnický vztah heřmaňského benefícia s kapitulou vyšehradskou a toto dokládá i dochovaným sanktuariem se znakem téže instituce: „Kostel sv. Jiljí [...] po roce 1384 jmenuje se prebendou kapituly vyšehradské, čemuž nasvědčuje i část zachovaného sanktuaria se znaky kapituly.“¹¹⁵ Z jakého pramene profesor Soukup čerpal při dataci k roku 1384 se nepodařilo prokázat, ale je tu shoda ve stejném letopočtu v zápise odvodu papežských desátků,¹¹⁶ který ovšem neodkazuje k vztahu s kapitulou sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Při malém množství dochovaných historických materiálů z této doby a při shodě ve stejném letopočtu můžeme předpokládat, že odkaz má spojitost právě se zápisem o odvodu papežských desátků.

¹¹¹ Srov. KUČA Karel: op. cit., 70.

¹¹² TOMEK Václav Vladivoj: *Registra decimarum papalium*, Praha 1873, 61.

¹¹³ Srov. tamtéž.

¹¹⁴ TOMEK Václav Vladivoj: *Registra decimarum papalium*, Praha 1873, 61.

¹¹⁵ SOUKUP Josef: *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém, 33. Politický okres Písecký*, Praha 1910, 71–73.

¹¹⁶ Srov. TOMEK Václav Vladivoj: op. cit., 61.

Po jedenácti letech v roce 1341 obdržela kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě od krále Jana Lucemburského část vesnice.¹¹⁷ Dnes můžeme jen stěží rekonstruovat na základě deficitu archivních pramenů, o jakou část vesnice se jednalo v souvislosti se dvěma osídlenými útvary,¹¹⁸ které jsou již ve 13. století falzem kláštera benediktinek na Pražském hradě dokládány a na základě urbanistické rekonstrukce mapovatelné.¹¹⁹ Jan Lucemburský daroval kapitule na Vyšehradě i část lesa Vysoká,¹²⁰ který byl novým správcem proměněn v ornou půdu.¹²¹ Král Jan projevil svou velkorysost a daroval vyšehradské kapitule rovněž část řeky Blanice „od Heřmaňského mostu až k mostu Půhonu k lovení ryb.“¹²² Vedle darovaného majetku zůstala v katastru dnešní obce ještě část jmění královského, které bylo spravováno manem při hradu Zvíkovu.¹²³

V blízkosti dnešní obce na starém toku Blanice jsou z historických materiálů doložené v průběhu staletí tři mlýny. Nejstarší písemná zmínka se vztahuje k Červenému mlýnu, který byl v 17. století zcela přestavěn, ale neustále jako památka připomíná souvislosti se 14. stoletím. Byl vystavěn, dle písemných podkladů místního kronikáře Josefa Zimy, rytířem Janem z Modlešovic, který ho v roce 1391 rovněž daroval kapitule sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, respektive k beneficiu zdejšího kostela sv. Jiljí. Král Jan Lucemburský „ztvrdil obdarování a práva která mlýn měl, odstoupil kapitule.“¹²⁴

4.5 Podoba kostela do husitských bouří

Historická dokumentace chrámových a jiných církevních staveb v období středověku je velice složitá už pro zlomkovité dochování písemných pramenů, které se spíše dotýkají záležitostí týkajících se místní církve jako instituce. Podobně je tomu i u kostela sv. Jiljí v Heřmani, u kterého lze stavební proměny písemně doložené mapovat až začátkem

¹¹⁷ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 9.

¹¹⁸ Tato dvě jádra jsou viditelná ještě v mapě stabilního katastru z roku 1837, kde je rovněž zakreslen potok, který je v současné době redukován částečně již do podzemního potrubí. Na tento tok bylo pravděpodobně vázáno samotné osídlení tohoto místa. Srov.: MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: *Heřmaň (dějiny obce a života zdejších obyvatel) turistický průvodce krajem Václava Kršky a Jana Čarka*, Pelhřimov, 2008, 4.

¹¹⁹ Srov. tamtéž.

¹²⁰ Srov. KUČA, Karel: op. cit., 70.

¹²¹ Srov.: MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 9.

¹²² Srov. tamtéž.

¹²³ Srov. KUČA, Karel: op. cit., 70.

¹²⁴ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 9.

18. století.¹²⁵ Chceme-li objasnit dobu vzniku kostela, musíme vycházet ze zdrojů, které se primárně stavby samotné netýkají.

V předešlé podkapitole jsme se již podrobněji věnovali historickým zprávám, které ve svých souvislostech předpokládají existenci sakrálního prostoru v Heřmani. Výjimkou je pouze doklad ve falzu svatojiřského kláštera na Pražském hradě k roku 1227, kde se pojednává o „*Wcistimira wesci*“ jako samostatném urbanistickém celku, který později splýnul s Heřmanovým dvorem,¹²⁶ v němž ale není žádná informace o chrámu nacházejícím se v této lokalitě. Prvním dokladem o přítomnosti chrámu je rok 1254, který je připomínán jako farní¹²⁷ a dle archeologických studií lze zcela bezpečně tvrdit, že jde již o stavbu, která je nám skrze několik proměn známa dodnes. Zda stál na tomto místě či v této lokalitě ještě dříve jiný sakrální prostor zděný nebo dřevěný, nelze na základě provedených výzkumů dokázat, avšak ani ne zcela vyloučit.

Pokud budeme rekonstruovat podobu chrámu v průběhu 13. a 14. století, budeme vycházet ze současné stavby. Kostel je orientovaná budova nalézající se uprostřed náměstí svažujícího se mírně ke svému severnímu cípu. Stavba je tvořena obdélnou pravidelnou lodí, na niž z východní lodi přiléhá presbytář zakončený polygonálním závěrem, který „představuje nejstarší aplikaci tohoto schématu v jižních Čechách“¹²⁸ a ze západu hranolová věž.¹²⁹ Toto můžeme pokládat za základ, jež má svůj původ ve 13. století.

V případě presbytáře byla objevena při opravách kostela v 90. letech minulého století v jednotlivých stěnách polygonálního uzávěru úzká hrotitá okna tvořená cihlovým ostěním, která byla při pozdějších přestavbách zazděna a nahrazena současnými okny v jižní stěně chóru.¹³⁰ V interiéru presbytáře nejsou zaznamenány zásadní zásahy, které by se vzdalovaly podobě od vlastního založení. „Klenba je křížová bez žeber.“¹³¹ Do lodi přechází presbytář 80 cm širokým triumfálním obloukem.¹³²

¹²⁵ Srov. SOA Třeboň, pobočka Český krumlov, fond Protivín, karton 3.

¹²⁶ Srov. ŠEBÁNEK Jindřich, DUŠKOVÁ Saša: op. cit., II. č. 378. 422.

¹²⁷ Srov. ŠEBÁNEK Jindřich, DUŠKOVÁ Saša: op. cit., V/I, č. 27, 66.

¹²⁸ VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich: *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in Průzkumy památek, I/1997, 37.

¹²⁹ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich: *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in Průzkumy památek, I/1997, 27.

¹³⁰ Srov. tamtéž.

¹³¹ VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich: *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in Průzkumy památek, I/1997, 29.

¹³² Srov. tamtéž.

Lod' kostela se za triumfálním obloukem rozestupuje z obou stran zhruba o jedem metr. Je kryta plochým stropem. V západní stěně je hlavní portál polokruhovitě zaklenut a vykazuje ještě románské prvky.¹³³ Podobné prvky románské architektury nese i zazděné okno v jižní stěně lodi.¹³⁴ Pod tímto oknem se do lodi otevírá raně gotický portál,¹³⁵ jež je rovněž úzce spjat s první stavební podobou chrámu.¹³⁶

V průběhu 14. století byla stavba kostela rozšířena o kapli sv. Alžběty, která přiléhala na severní stěnu presbytáře, do něhož se otevírala dvěma půlkruhovitě zaklenutými průchody, jež nyní slouží jako průchod do sakristie a nika pro sedes. Z archeologického výzkumu z 90. let minulého století je doložen rovněž polygonální závěr chóru kaple¹³⁷ ubouraný při barokní přestavbě celého kostela,¹³⁸ v němž se nacházela kamenná mensa oltáře, jejíž torzo archeologické práce prokázaly.¹³⁹

¹³³ KUTHAN J, *Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století*, České Budějovice 1977, s.194-195.

¹³⁴ Srov. tamtéž.

¹³⁵ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich: op. cit., 33.

¹³⁶ Srov. tamtéž.

¹³⁷ Srov. tamtéž.

¹³⁸ Srov. KUČA, Karel: op. cit., 71.

¹³⁹ Srov. FRÖHLICH Jiří, *Archeologický výzkum kaple sv. Alžběty v Heřmani*, in *Průzkum památek I/1997*, 39–40.

5. Kostel a duchovní správa v letech 1420–1620

5.1 Kontext doby

Úvodem této kapitoly velice stručně připomeneme historickou situaci v období od husitských nepokojů do bělohorských událostí. V českých zemích se stále silněji začaly od konce 14. století v řadách duchovních prosazovat reformační tendence,¹⁴⁰ které reagovaly na stále silnější mocenské a majetkové pozice v řadách církve.¹⁴¹ Významné pro toto hnutí bylo myšlení Husovo,¹⁴² po jehož smrti byly jeho stoupenci na našem území rozpoutány šarvátky a nepokoje, které velice rychle přecházely v jednotlivé bitvy tzv. husitského odporu.¹⁴³ Bylo ničeno množství klášterů a kostelů spolu s většinou uměleckého zařízení. Církev v této době byla ochuzena o většinu svého majetku, jež přešel do vlastnictví nejprve šlechty katolické a posléze i přívrženců husitských. Husitští přívrženci začali prosazovat praxi přijímání kalicha, která byla pro dobové nepochopení součástí celé rozepře. Přes toto všechno nebylo mezi katolíky a tzv. *utrakvisty* zásadnějšího rozporu v církevním učení, jak tomu bývalo v prvních staletích.¹⁴⁴ Ovšem toto rozdvojení zavdalo příčinu dalšímu štěpení v následujícím století, které ale v souvislosti s tématem této kapitoly nemá prakticky nic společného. Nepokoje na českém území trvaly více jak padesát let a k jejich zklidnění dochází až po smrti krále Jiřího z Poděbrad. Pro toto období se pak stává na více jak sto padesát let běžnou praxí, že vedle sebe působí duchovní katoličtí i utrakvističtí, čemuž byla učiněna přítrž až *Obnovením zřízení zemského*¹⁴⁵ v roce 1627.¹⁴⁶

5.2 Nepokoje v roce 1416

Jistým otazníkem je několik událostí v regionu probíhajících v druhé dekádě 15. století. V Heřmani je doloženo vzbouření, kdy lidé z okolních vesnic Humňan, Budičovic, Dvorců, Skal, Kloubu, Ražic, Štětíc, Záluží a již zaniklého dvoru Polanka přepadli

¹⁴⁰ Srov. ŠMAHEL František: *Husitská revoluce*, sv. 1., 24–46.

¹⁴¹ Srov. FRANZEN August, *Malé církevní dějiny*, op. cit. 167–174.

¹⁴² Srov. ŠMAHEL František: op. cit., 24–46.

¹⁴³ Srov. KADLEC Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin*, sv. 1 a 2.

¹⁴⁴ Srov. FRANZEN August, *Malé církevní dějiny*, op. cit. 167–174.

¹⁴⁵ Srov. KADLEC Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin*, sv. 2.

¹⁴⁶ V této části jsou uvedeny jen ty historické skutečnosti a okamžiky, které mají časové a tématické analogie s následujícím tématem textu samotného vztahujícího se ke zkoumané lokalitě.

a vyloupili místní faru.¹⁴⁷ V Heřmani tehdy působil od 1. září 1400 kněz a místní vikář Jan se svým pomocníkem Čapkem, který sem byl prezentován kanovníkem kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě Vítkem z Černic. Kněz Jan měl pronajaté benefícium píseckého kostela od tamního plebána Mikuláše Lovosického, který se pro množství jiných povinností nemohl dlouhodobě zdržovat v Písku. Konflikt vyvrcholil v roce 1416 již výše zmíněným přepadením.¹⁴⁸ Okolnosti této události nelze již objasnit. Heřmaňský vikář tuto vzpouru však přežil a je v Heřmani připomínán ještě v roce 1418. Následujícího roku již zdejší osadníci navštěvovala kázání v bechyňském kraji.

5.3 Osada v letech 1420–1620

5.3.1 Osada a její majitelé v letech 1420–1588

Z předešlého textu je patrné, že již k roku 1419 byla heřmaňská fara opuštěna. Heřmaňský lid vyhledával jiná, vzdálenější místa, kde se účastnil bohoslužeb a naslouchal kázání s reformačním podtextem. Heřmaňská farní osada zaniká i se svými patronátními právy, která náležela českému králi a později kapitule sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Pro nedostatek písemné dokumentace známe další informaci související s Heřmaní až k roku 1437, kdy zapsal císař Zikmund Lucemburský heřmaňské panství Janu Smilovi z Křemže. Můžeme se dle dobových zvyklostí domnívat, že do tohoto majetku byly zahrnuty i pozemky, které náležely do tzv. benefícia a záduší při kostele sv. Jiljí.¹⁴⁹ Nicméně Jan Smil z Křemže měl Heřmaň v držení pouze do roku 1444, kdy si ji na něm vynutil pod vojenským nátlakem Oldřich z Rožmberka.¹⁵⁰ A o několik let později byla připojena k hradu Zvíkovu.¹⁵¹ jako další majitel osady je v roce 1508 připomínán Lev Malovec z Libějovic, po jehož smrti v roce 1523 přechází majetek na jeho syna Diviše Malovce z Libějovic. Ale již roku 1519 získalo koupí město Písek v Heřmani jeden dvůr. Ten byl pronajímán Filipu Hrnčírovi, který každoročně na svatého Havla odváděl úrok 30 grošů.¹⁵² V roce 1530 získal koupí heřmaňské panství, kromě dvora píseckého,

¹⁴⁷ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 9.

¹⁴⁸ ADÁMEK Jan, *K dramatickým událostem v Písku a Heřmani roku 1416*, in *Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*, ročník 30., č. 4., 1993.

¹⁴⁹ Z dopisu vyšehradského kanovníka Karla Aloise Vinařického (1803–1869), který byl zaslán na žádost místního varhaníka Matouše Fritze pro objasnění nároku užívání obročí vyplývá, že jakékoli zmínky končí u kanovníka Vítky z Černic, který prezentoval u pražského arcibiskupa pro heřmaňský kostel vikáře Jana působícího zde od 1. září 1400. Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

¹⁵⁰ KUČA Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 2. Díl H-Kole, 70.

¹⁵¹ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 5.

¹⁵² Srov. tamtéž.

Kryštof ze Švamberka. Tato změna majitele byla do zemských desek zapsána až po dlouhých desetiletích v roce 1584,¹⁵³ a tím bylo oficiálně připojeno k blízkému panství keřtřanskému, v jehož svazku setrvalo pouhé čtyři roky.¹⁵⁴

5.3.2 Osada v letech 1588–1620

Město Písek vlastnilo v Heřmani od roku 1519 jeden dvůr. Avšak v roce 1588 nakupovalo opět, a to od Jana Viléma ze Švamberka. Bylo odkoupeno celé městečko, které bylo tvořeno dvěma mlýny,¹⁵⁵ dvorem Humňanským, Ražicemi a Štětici, v úhrnné hodnotě 10 000 kop grošů. Administrativa okolo prodeje obnášela i vyhotovení seznamu obyvatel v Heřmani,¹⁵⁶ který je i nejstarším jmenným seznamem pro tuto lokalitu.¹⁵⁷ Zde je zaneseno 22 sedláků, kteří v Heřmani hospodařili.¹⁵⁸ Heřmanští měli k písecké obci povinnosti, které spočívaly v robotování na městských polích.¹⁵⁹

Pro toto období je rovněž těžké rekonstruovat, jak vypadala duchovní správa při heřmaňském kostele, protože se nám nedochovaly materiály, které by vypovídaly o podobě a četnosti bohoslužeb. Jisté je, že tzv. patronátní práva, držená dříve králem a kapitulou na Vyšehradě, suplovala i obec písecká. O štědrosti a péči mohou svědčit jak přestavba kostela, kdy zvětšení oken v presbytáři a v lodi kostela určitě mělo praktický význam pro konání bohoslužeb, tak i darování velkého zvonu z roku 1593, jehož

¹⁵³ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 5.

¹⁵⁴ KUČA Karel, op. cit., 70.

¹⁵⁵ Jeden z těchto mlýnů byl po roce 1620 přiznán jako majetek kostela sv. Jiljí. Z utržených peněz byl následně opraven kostel v Heřmani.

¹⁵⁶ Z historických materiálů je nám známo, že již ve 14. století jsou známy tzv. urbáře pražského arcibiskupství, které obsahovaly jmenné seznamy obyvatel jednotlivých obcí. Jelikož ale Heřmaň náležela kapitule sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, není v těchto urbářích zanesena. Tudíž nejstarším seznamem se stává až soupis z roku 1588, jehož smysl byl ve spojitosti s vybíráním úroků z obhospodařovaných pozemků.

¹⁵⁷ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 6.

¹⁵⁸ Z tohoto úhrnu jmen je ještě několik používáno v lokalitě do současnosti.

¹⁵⁹ Na přelomu 16. a 17. století jejich povinnosti spočívaly v těchto aktivitách: „Orání. K robotě bylo městečko Heřmaň zavázáno 83 dny orání. Práce na lukách. Z Heřmaně byli povinni všichni luka sekati, sušiti a domů přivésti. O pracích na polích a v zahradách činí se zmínka při Heřmani, kde chalupníci povinni byli řípu a mrkev rýpati. Pracemi pro panské dvory městské rozuměly se roboty čili vlastní práce ve dvořích na příklad mlátití hnoje voziti. Z Heřmaně povinni všichni, kteří měli potahy, z dvou ovčínů panských hnoje na pole vyvážeti. Chalupníci v Heřmani povinni byli ve dvorech panských mlátiti. Práti a stříhati ovce museki chalupníci z Heřmaně. Choditi na hon povinni byli chalupníci z Heřmaně. Povozy. Mimo odvážení obilí a vození sena z luk do dvorů panských byli sedláci povinni povozy jiného způsobu ku potřebám vrchnosti dávat. Z Heřmaně musili dříví k řece po dvou neb třech vozích voziti. Žně a jiné práce v poli. Heřmanští povinni byli žiti na panských polích 14 dnů čili za každý den žeti 6 gr. zaplatiti. Vázati povinni byli (za den vázání po 4 gr.) 33 a půl dne. Vláčeti (neb 24 gr. Zaplatiti) jeden den.“ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 6–7.

pořizovací nálady nebyly jistě zanedbatelné, o čemž bude obšírněji pojednáno v podkapitole o stavebním vývoji kostela. To vše svědčí o snaze, která byla vynakládána pro uspokojení potřeb v oblasti náboženského života. Duchovní správa v píseckých kostelích byla svěřena utrakvistickému knězi, proto je zcela pravděpodobné, že i v Heřmani konal služby boží utrakvistický kněz, i když to nemůžeme jednoznačně prokázat.¹⁶⁰ I toto malé množství informací nám však může posloužit k představě o náboženském životě našich předků v tomto období a v této lokalitě.

5.4 Podoba kostela v letech 1420–1620

Dokumentovat z historického hlediska architektonické změny na kostele sv. Jiljí v Heřmani není pro tuto dobu jednoduché již pro absenci písemných pramenů, kterých se nedostává i v celém spektru dobových událostí. Nicméně naši snahu umocňuje fakt, že celková a zásadní podoba kostela nebyla během staletí zásadně pozměňována. Velkou pomocí jsou i výsledky archeologického a stavebně-historického průzkumu, který probíhal v Heřmani při celkových opravách kostela v 90. letech minulého století. Výsledky těchto prací dokládají především stavebně-historický vývoj této budovy v průběhu 13. a 14. století, ale i přes to všechno podkřývají i nevelké množství zásahů, které proběhly na chrámové budově v průběhu 15. a 16. století.¹⁶¹ Je nám známo ze sekundárních pramenů, že v období husitských bouří kostel osiřel a pustl, což v tomto těžkém období nebylo neobvyklé.¹⁶²

Jiří Varhaník a Jindřich Noll ve výsledcích svého bádání v Heřmani uvádějí, že po výstavbě chrámu a připojením kaple sv. Alžběty dochází k dalším stavebním zásahům až v 16. století.¹⁶³ Do tohoto období můžeme datovat prolomení dvou oken obdélného tvaru v jižní stěně presbytáře, která jsou jak ze strany vnitřní, tak i ze strany vnější široce špaletována.¹⁶⁴ Velice zajímavým objevem pro toto období bylo kruhové okno v severní stěně kostelní lodi v centrální poloze dvou současných oken pocházejících z barokní přestavby. Autoři výzkumu jsou si jisti mimořádností tohoto architektonického

¹⁶⁰ Na blízké faře putimské je znám utrakvistický kněz ještě na začátku 17. století.

¹⁶¹ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, *kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in *Průzkumy památek I/1997*, 27 a MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: op. cit., 6.

¹⁶² Srov. SOUKUP Josef, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém*, svazek 33, politický okres písecký, Praha 1910, V–VII.

¹⁶³ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, op. cit. 36.

¹⁶⁴ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, op. cit. 29.

prvku už pro velice nízký výskyt v celé české lokalitě.¹⁶⁵ Pro toto období je v architektuře typické kvádrování do ryté omítky, jehož zbytky se našly na jihozápadním nároží chrámové lodi. Ve stejné době byla pravděpodobně připojena i předsíň k jižnímu vchodu kostela, nad níž se nacházelo původně okno nesoucí ještě románské prvky, které bylo přístřeším předsíně překryto, a z toho důvodu bylo probouráno k západu mnohem blíže k římse menší okénko, které sloužilo k osvětlování kůru. Existenci empory v západním prostoru lodi můžeme předpokládat i na základě dochovaného průchodu z prostoru nad předsíní věže.¹⁶⁶ Toto jsou asi nejzásadnější stavební proměny, které proběhly na stavbě chrámu v námi sledovaném období.

Ještě mnohem skromnější jsou výsledky při sledování inventáře kostela. V interiéru chrámové prostory se nedochovalo téměř nic, jak je bohužel běžné i v ostatních chrámech alespoň této lokality. Avšak o to vzácnější je nález na věži kostela. Jde o velký zvon, který byl darován heřmaňskému kostelu v době, kdy osadu vlastnilo město Písek. Na tuto skutečnost upomíná i nápis u koruny zvonu: „*O REX REGIA CHRISTI – WENI – CUM PACE MCCCCCLXXXIII.*“¹⁶⁷ Na tento text navazuje městský znak Písku ve spojitosti s dalším nápisem: „*INSIGNIA URBIS PISECENSIS ANNO MDLXXXIII.*“¹⁶⁸ Autorem tohoto zvonu je Kryštof Löffler, na něhož upomíná i další nápis v kartuši, který je psán švabachem: „*Hanus Christoff Löffler und sein Sohn Christoff gossen mich im 1.5.9.3 Jahre.*“¹⁶⁹

¹⁶⁵ Srov. tamtéž. 36.

¹⁶⁶ Srov. tamtéž.

¹⁶⁷ SOUKUP Josef, op. cit., 73.

¹⁶⁸ SOUKUP Josef, op. cit., 73.

¹⁶⁹ SOUKUP Josef, op. cit., 73.

6. Historie kostela a duchovní správy v letech

1620–1700

6.1 Historický kontext

Pro lepší pochopení místní problematiky velice stručně zhodnotíme situaci v českých zemích v 16. a na začátku 17. století. Po nešťastné smrti krále Ludvíka Jagellonského v roce 1526 je českým králem zvolen Ferdinand I. Habsburský. Tímto krokem se české země připojily k rakouské koruně a vznikl tím ideální základ pro budoucí monarchii, které vládne rod Habsburků. Atmosféra v českých zemích byla z předchozího období reformace velice napjatá a v průběhu 16. století postupně gradovala jistá nervozita především ze strany šlechty, která vyvrcholila stavovskými nepokoji ve 20. letech 17. století. Tyto události jsou umocněny silně prokatolickým panovníkem Ferdinandem II. Habsburským, kterému se podařilo využít stále slábnoucích struktur v řadách české aristokracie, což odrazilo i ve výsledku stavovského povstání 8. listopadu roku 1620 na Bílé hoře.¹⁷⁰ Průběh bitvy samotné jakoby odrážel samodestrukci v řadách šlechty samotné, která nakonec nebyla schopna ustát nevelký tlak útočníka. Její výsledek je zásadní pro vývoj systému, společnosti a kultury na dalších 300 let.¹⁷¹ Tento fakt byl umocněn po několika letech tzv. Obnovením zřízení zemského z roku 1627, kterým je potvrzen dědičný nárok na český trůn a rovněž i prohlášení katolického náboženství jako jediného možného na našem území.¹⁷² Na základě těchto dekretů byl započat odsun lidí vyznávajících jiné náboženství než katolické, pokud nebyli ochotní konvertovat a stát se členy katolické církve.¹⁷³ Tato skutečnost silně umocnila pozici katolické církve v českém království, ačkoli se ze začátku potýkala s nedostatkem duchovních a rovněž i neuspokojivým stavem chrámových budov a církevního majetku, který by byl schopen zabezpečit životní podmínky v řadách nových duchovních. Restituce církevního majetku do stavu před nepokoji na začátku 15. století nebyla pro nedostupnost materiálů dokládajících původní vlastnictví možná, proto dochází v roce 1630 mezi císařem a papežem k dohodě, která zajišťovala státní dotaci z celních příjmů na dovozu soli tzv. solní pokladna.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Srov. KADLEC Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin 2*, 1991, sv. 2.

¹⁷¹ Srov. RACEK Jan, *Duch českého hudebního baroku*, Příspěvek ke slohové a vývojové problematice české hudby 17. a 18. století, Brno 1940, 5–18.

¹⁷² Srov. HRDINA Antonín, *Texty ke studiu konfesního práva II. Český stát*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007, in: sv. 2, 8–20.

¹⁷³ Srov. KADLEC Jaroslav: op. cit., sv. 2.

¹⁷⁴ Srov. HRDINA Antonín: op. cit., sv. 2. 43–67.

Po roce 1627 bylo běžné, že několik farních obvodů, jak je známe na základě dnešní církevní struktury, bylo spravováno jedním duchovním správcem, který mohl mít k dispozici svého kaplana, pokud to dovozovala příjmová stránka benefícia.¹⁷⁵ Ne o mnoho rozdílná byla i situace při kostele sv. Jiljí v Heřmani.

6.2 Patronát v letech 1620–1640

Do roku 1623 bylo městečko Heřmaň v majetku města Písku, které vykonávalo nad zdejším kostelem a duchovní správou patronátní právo. Z tohoto období existuje rovněž deficit informačních zdrojů, a tudíž se můžeme domnívat, že okolo roku 1620 buď mohl sídlit v Heřmani utrakvistický duchovní, vzhledem k patronátnímu právu města Písku, anebo, což je mnohem pravděpodobnější, mohl do Heřmaně příležitostně dojíždět kněz z Písku. Jak je nám známo z předešlé kapitoly, ve vedlejší vesnici Putim, ležící cca 2 km směrem k městu Písku, sídlil do 27. srpna 1610 poslední utrakvistický farář Silván Zahořanský, což by mohlo opravňovat k domněnce, že tak hustá osídlenost duchovních na přelomu 16. a 17. století na písecku snad ani nebyla možná.¹⁷⁶ V těchto letech je ještě stále běžnou praxí, že se na duchovní správě v českých zemích podílejí utrakvističtí kněží. Po roce 1627 na základě Obnoveného zřízení zemského mohou duchovní úřady zastávat pouze kněží katoličtí.

Město Písek se v roce 1618 postavilo na stranu stavů, což mělo za následek jeho obléhání a dobytí hrabětem Buquoyem 29. září 1620. V následujícím roce se stává majitelem Písku a jemu náležejících dvorů v okolí generál Martin Don Huerta,¹⁷⁷ který město držel až

¹⁷⁵ Farář musel být schopen zajistit kaplanovi slušné životní zabezpečení, pokud usiloval o jeho přízeň a loajalitu ve výpomoci při vykonávaném úřadu. Situace v průběhu 17. a 18. století na personálním obsazování far byla závislá na patronovi toho kterého konkrétního benefícia a záduší. Kněz měl možnost po určité praxi podat žádost o přijetí do úřadu faráře. Tento krok byl poté schvalován příslušnou konsistoří.

¹⁷⁶ Na základě historických podkladů nelze tuto variantu verifikovat, ale je málo pravděpodobné, že by v této době sídlil duchovní jak v Písku tak v Putimi i Heřmani. Tato místa jsou od sebe vzdálena zhruba po dvou kilometrech a jak Heřmaň, tak i Putim patřila pod patronátní právo města Písku, a proto je přijatelnější varianta, že Heřmaň byla právě na přelomu 16. a 17. století duchovně spravována knězem píseckým nebo putimským.

¹⁷⁷ Don Martin Huerta odkoupil od císaře celé písecké panství i s městečkem Heřmaň za 110 000 zlatých. V heřmaňské kronice z 30. let minulého století je Huertova postava charakterizována takto: „Don Martin Huerta, císařský velitel v Písku, dal Humňanský dvůr upravit, osadit dobyt看em, který jinde pokradl a na polích zasel. Tento španělský dobrodruh byl pravou metlou zdejšímu okolí a snad nikdy nezkusil zdejší lid tolik, jako za něho. Když přišel k císařskému vojsku neměl nic a když umíral, byl jedním

do roku 1637.¹⁷⁸ Byl znám násilným prosazováním rekatolizačních snah. V době jeho majetkového vztahu k městu byl obnoven dominikánský klášter při kostele Povýšení sv. Kříže a v roce 1623 písecká fara povýšena na děkanství.¹⁷⁹ Don Martin Huerta tedy zastával v letech 1621–1637 rovněž i patronátní právo nad farou heřmaňskou.¹⁸⁰ Po Huertově smrti žádali konšelé písečtí Ferdinanda II., aby město Písek nebylo „dáno v zástavu vdově po Martinu Huertovi, a město bylo vřazeno opět v počet svobodných měst českých.“¹⁸¹ Tento proces trval do roku 1639, kdy tzv. heřmaňská rychta byla odprodána hrabatům de Merode,¹⁸² kteří následujícího roku odprodali heřmaňskou rychtu rytíři Mikuláši Diviši Radkovi¹⁸³ z Mirovic, svobodnému pánu na Drahonicích.¹⁸⁴ Věnem je panství přičleněno hrabatěti Františku z Wrtby. Tento rod pak odprodává celý majetek roku 1700 knížeti Ferdinandu z Schwarzenbergu. Zde je nutné si opět uvědomit, že patronátní právo vykonával majitel panství, tudíž tento úkol plnily v průběhu 17. století výše jmenované šlechtické rody. Na těchto rodinách záviselo obsazování úřadu duchovního správce. Téměř po celé 17. století je patrné, že přímo v Heřmani nesídlil kněz, ale celá kolatura vsí byla administrována farářem v Bílsku.

6.3 Přičlenění Heřmaně k Bílsku

Pod Huertovou patronací Heřmaňský kostel k roku 1630 přináležel jako filiální k píseckému a je spravován tamějšími faráři.¹⁸⁵ Od roku 1640 je ve vlastnictví Radkoviců, kteří jej přičlenili s obročím i záduším k faře bílské, kterou je administrován až do roku 1853, kdy byla v Heřmani opět obnovena samostatná duchovní správa.¹⁸⁶ Pokud si chceme udělat alespoň přibližnou představu o velikosti heřmaňského městečka a farnosti ve 30. a 40. letech 17. století, můžeme citovat zápis z kroniky obce: „*Tehdy v městečku Heřmani a čtyřech vesnicích Ražice, Skály, Pohorovice, Štětice bylo 22 osedlých, 16 pustých a*

z nejbohatších v této zemi. U císaře si počítal dluh 110 000 zlatých. Sám však vojsku nic nedal, než co ukradl lidem.“ Obecní úřad Heřmaň, in *Kronika obce Heřmaně*, 16.

¹⁷⁸ Srov. SOUKUP Josef, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Píseckém*, Praha 1910, 165–232.

¹⁷⁹ Srov. Katalog diecéze Českobidějovické, České Bubějovice 1986.

¹⁸⁰ Srov. SOUKUP Josef, op. cit., 165–232.

¹⁸¹ FUČÍK Matěj, *Liber memorabilium*, op. cit. 3.

¹⁸² Bratři Arnošt a Jan Bedřich, svobodní páni z Merode, byli v letech 1639–1640 majiteli tzv. heřmaňské rychty, která se tehdy skládala z tvrže Božejovické, vsí Ražice, Štětice, Skály, Pohorovice, dvora Humňany a dvou mlýnů na řece Blanici v blízkosti Heřmaně. Srov. FUČÍK Matěj, *Liber memorabilium*, op. cit. 4.

¹⁸³ Srov. KUČA Karel, op. cit., 70.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž.

¹⁸⁵ Srov. tamtéž.

¹⁸⁶ Srov. tamtéž.

32 spálených, 11 chalup a 5 krčem, což bylo pod jeho panstvím.“¹⁸⁷ Tyto údaje místní kronikář získal pravděpodobně z dokumentu „Božejovická taxa,“¹⁸⁸ s kterým výše zmíněné údaje korespondují. Soupis samotný byl pořízen roku 1637 jako seznam hospodářů v jednotlivých staveních.¹⁸⁹ Ve farních archivech heřmaňském a bílském se k tomuto období žádná písemná historická dokumentace nedochovala, což ale není nic ojedinělého ve srovnání s ostatními fondy jednotlivých farních archivů v tomto regionu.

6.4 Farnost Bílsko

Jak už bylo popsáno v předešlé podkapitole, farnost Bílsko se od roku 1640 na více jak 200 let bude prolínat s historií farnosti heřmaňské. Bílsko je dnes součástí strakonického vikariátu. Nachází se v blízkosti jihočeského městečka Bavorova a do roku 1630 byla bílská farnost filiální k bavorovské. Již roku 1350 je zde připomínán farní chrám sv. Jakuba Většího.¹⁹⁰ Ve farní pamětnici¹⁹¹ z roku 1780 je zaznamenán sled sídelních farářů od roku 1649, kteří administrovali kostel v Heřmani.¹⁹² Z heřmaňské farní pamětnice je nám známo, že bílský farář zajížděl do Heřmaně pro velké množství povinností jen velmi zřídka. Když vezmeme v úvahu vzdálenost obou lokalit, která činí zhruba 15 kilometrů, pak zajížděka do Heřmaně s vykonáním základních duchovních povinností byla pro bílského faráře celodenní činností.

6.5 Duchovní správa farnosti od roku 1640

Deficit písemného archivního materiálu v archivech se projevuje i v oblasti duchovní správy v pobělohorském období.¹⁹³ To, co můžeme k farní správě v Heřmani doložit, jsou především zápisy o sídelních farářích v Bílsku, kteří administrovali heřmaňskou kolaturu. Heřmaň se stává součástí Bílska v roce 1640 z popudu patrona kostela rytíře Mikuláše

¹⁸⁷ Obecní kronika obce Heřmaň, 2–19.

¹⁸⁸ SOA Třeboň, fond Velkostatek Protivín, karton 5.

¹⁸⁹ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 12.

¹⁹⁰ Srov. SOUKUP Josef, op. cit., 27.

¹⁹¹ SokA Strakonice, *Liber memorabilium [...]1780*, kniha 1.

¹⁹² Sídelní faráři v Bílsku: J. S. Waniazko (1649–1655), J. Klimesch (1655–1676), J. T. Schlechta de Všehrad (1677–1681), J. F. B. Schwehnaz de Zbraslaw (1681–1704), J. Štiastny (1704–1707), J. J. A. Lantich (1707–1725), W. I. Straus (1725–1751), K. F. J. Wrba (1751–1756), F. X. De Catana (1756–1765), F. Puchmayer (1765–1776), T. Makovička (1776–1811), J. Strnad (1811–1820), L. Jaskesch (1821–1826), M. S. A. Spěwak (1826–1847), A. Plánička (1847–1866), Srov. SokA Strakonice, *Liber memorabilium [...]1780*, kniha 1.

¹⁹³ Srov. archivní fondy farních úřadů: SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň; SOA Strakonice, fond Farní úřad Bílsko.

Diviše Radkovce. Na tuto změnu poukazuje zápis z historických událostí ve farní pamětnici P. Matěje Fučíka: „*Novus oppidi possessor Nicol. Dion. Radkowitz de Mirowitz tamq dominus proprietarius ecclesiam Hermanensem cum sua parochiali Blsecensi conjuxit, agros et prata parochialia [...] ecclesia sfsent, subditis colendos erga annum censum permisit, quem censum curatios Blsecensis singulis annis participabat; atq ita curatus Blsecensis territorium Hermanense solus providebat.*“¹⁹⁴ Z tohoto zápisu je patrná i zmínka o polích a loukách, která mají být přiřčleněna k majetku bílské farnosti.

Heřmaňská kolatura se v této době nikterak svou rozlehlostí neodlišovala od ostatních farností a čítala několik vesnic: Budičovice, Dvorce (dvůr), Heřmaň, Humňany, Ražice, Sedliště, Skály, Štětice, Albrechtice, Kloub a Pohorovice.¹⁹⁵ Heřmaň jako centrální vesnice kolatury čítala v roce 1654 celkem 23 obydlených stavení.¹⁹⁶

Důležitou informací o dění farnosti z hlediska udílení svátostí a svátostin podávají zápisy ve farní matrice, jejíž zápisy jsou započaty rokem 1677. Založil ji třetí sídelní farář J. T. Schlechta de Wšehrad.¹⁹⁷ Do jedné knihy jsou zaznamenávány údaje o udílení křtu, uzavření sňatku a o umrtí. Tyto zápisy sahají až k roku 1726, kdy bylo započato vedení samostatných matrik pro heřmaňskou kolaturu.¹⁹⁸ K vztahu této knihy k Heřmani upozorňuje i úvodní text matriky: „*Matricula Založiena za Dwogý czti hodného Urozeného a Wysocze Reczeneho Pana Pátera Jana Theodora Schlechty de wyffehdského Przitom Chramu Panie Fararzem Pozúfftawqiezyho/ / tak z Filialy Herzmanfke. W letho Panie 1.6.7.7. dne I. Junij.*“¹⁹⁹ Tato kniha byla už z titulu uchováána v Bílsku. Ze zápisů o udílení jednotlivých svátostí a svátostin je rovněž patrné, že byly udělovány v kostele heřmaňském. Zápisy jsou vedeny chronologicky, proto nelze zjistit, jak často kněz do Heřmaně zajížděl a zda byly svátosti udíleny po určitém čase hromadně při každé jednotlivé návštěvě. Je ale jisté, že zápisy byly vpisovány rovněž hromadně vždy synchronně s děním v Heřmani už pro výše uvedený chronologický sled.

¹⁹⁴ FUČÍK Matěj, *Liber memorabilium*, op. cit. 4.

¹⁹⁵ Srov. tamtéž.

¹⁹⁶ Srov. KUČA Karel, op. cit., 70.

¹⁹⁷ Srov. SOA Třeboň, matriky farního úřadu Bílsko, kniha 1.

¹⁹⁸ Srov. tamtéž.

¹⁹⁹ SOA Třeboň, matriky farního úřadu Bílsko, kniha 1., 1.

6.6 Majetkové poměry farnosti od roku 1620

Velice složitá je otázka rekonstrukce rozsahu a konkrétní lokace pozemků a ostatního nemovitého majetku, který náležel k tzv. obroči a záduší kostela sv. Jiljí v Heřmani. Jak už bylo uvedeno v předešlé podkapitole, restituce církevního majetku po roce 1630 byla velice složitá, jelikož církev se odvolávala na stará práva, která jí náležela ještě husitskými bouřemi. Tento stav nebylo možno obnovit, a proto i v Heřmani je tato otázka do jisté míry spekulativní. Relevantní je vycházet z majetkových poměrů, které byly uznány šlechtickými rodinami, které vykonávaly patronátní právo nad heřmaňskou kolaturou. Z období před husitskými bouřemi je nám známo, že k *zboží* heřmaňského kostela patřil od konce 14. století *Červený mlýn*, jehož majetkový vztah ke kostelu je uznám i po více jak dvou stech letech. Z farní pamětnice je patrné, že po roce 1620 byl tento mlýn odprodán a za finanční obnos byl opraven místní kostel.²⁰⁰ Z dalšího mnohem mladšího dokumentu, řešícího spor místního ředitele kůru o nárok na pole, jež je záduším pro pokrytí nákladů na kostelní hudbu, se rovněž dočítáme o prodeji *Červeného mlýna*, přičemž je zde poznamenáno, že pole okolo mlýna zůstávají nadále v majetku kostela.²⁰¹ Nejstarší záznam ve farních materiálech z roku 1711 potvrzuje rozsah pozemků při kostele na 57 strychů polností a 21 strychů luk jako benefícia.²⁰² Vedle toho nadace kostelní a hudební činila 12 a půl strychu.²⁰³ Úhrnem tedy 90 a půl strychu pozemků.²⁰⁴

Toto lze na základě dochovaných materiálů poskytnout k rozsahu majetku v průběhu 17. století při kostele sv. Jiljí. V 18. století byl na popud císařovny Marie Terezie a posléze Josefa II. sepisován v českých zemích katastr, který přesněji lokalizuje a upřesňuje konkrétní vlastnické nároky k jednotlivým pozemkům. Podrobněji se touto problematikou budeme zabývat v následující kapitole, která bude mapovat v průběhu 18. století majetkové a ekonomické záležitosti farnosti.

6.7 Kostel po roce 1620

Nedostatek informací nám znemožňuje si učinit ucelený obraz o podobě a stavu kostela v průběhu 17. století. Zde jsme nuceni přistoupit k rekonstrukci na základě architektonické

²⁰⁰ Srov. FUČÍK Matěj, *Liber memorabilium*, op. cit. 4.

²⁰¹ Srov. SokA Písek, fond Farní archiv Heřmaň, karton 1.

²⁰² Srov. FUČÍK Matěj, *Liber memorabilium*, op. cit. 4.

²⁰³ Srov. HÁJEK Matěj, op. cit., 38.

²⁰⁴ Srov. tamtéž.

studie stavby a archeologického průzkumu probíhajícího soustavně při generální opravě kostela v 90. letech minulého století. Nedostatek pramenů k tomuto období opět není pro lokalitu tohoto typu ničím mimořádným. Přesnější popis chrámových interiérů z této epochy jsme schopni rekonstruovat z dochovaných inventářů jen u kostelů městských, kde byla daleko větší pravděpodobnost dochování archiválií.²⁰⁵

Stavba samotná zcela určitě v 17. století neprošla zásadnější přestavbou, která by pozměnila její středověký ráz. Můžeme se domnívat, že na dalekosáhlé přestavby nebylo začátkem a v průběhu století, vzhledem k ekonomické situaci v celé zemi, dostatek prostředků. Je nám znám záznam o prodeji *Červeného mlýna*, z jehož výnosu byl kostel po roce 1620 opraven.²⁰⁶ Z dob Huertových víme, že všemožně usiloval o rekatolizaci na svých državách. To je doloženo jak obnovením dominikánského kláštera v Písku, tak i zvelebením chrámu putimského a zřízením hlavního oltáře, který se dochoval do dnešních dob a na jehož zadní straně se dochoval nápis charakterizující Huertovu osobnost.²⁰⁷

Z pozdějších zpráv, které dokládají dění na začátku 18. století, můžeme vydedukovat, že ještě po celé 17. století existovala druhá souběžná loď s presbytářem, jejíž destrukce je doložena teprve při barokní přestavbě kostela v letech 1717–1719.²⁰⁸ Prostor souběžné lodi s presbytářem byl zasvěcen sv. Alžbětě a byl propojen s presbytářem kostela dvěma průchody tvořenými půlkruhovým klenutím do výše cca 210 cm nad úroveň dnešní kamenné dlažby.²⁰⁹

²⁰⁵ Jen ze Soukupova soupisu pro politický okres písecký je tato skutečnost patrná u kostelů v Písku, Prachaticích, Bavorově, Vodňany. Srov. SOUKUP Josef, op. cit.

²⁰⁶ Srov. FUČÍK Matěj, *Liber memorabilium*, op. cit.4.

²⁰⁷ „*Tento oltář byl založen od španělského jenerála Martina don Huerty. Don Martin de Huerta byl muž malý, tělnatý, červených od nemírného požívání vína odulých tváří, malých černých, pichlavých očí s vlasy krátce přistříženými, brady z části nesmírnými černými valousy zarostlé. Měl na sobě žlutý oděv svého pluku, plstěný širokostřešný klobouk s náramným červeným pérem, které mu až na záda viselo, na krku skvostný, zlatý řetěz, a na něm veliký zlatý peníz s obrazem císařovým zavěšený. Hlas jeho byl následkem velkého křičení a lání chraptivý a ve výšce kviklavý, mluvil česky a německy lánaně, avšak dosti zběhle, jenom že často obě řeči spolu míchal.*“ Na zadní dolní části oltáře se ještě nachází druhý nápis, jehož volný překlad zní asi takto: „*Když Ferdinand sešlapal hrdla rebelů a vlasti vrátil starobilou víru, vévoda jeho znamenitý v boji Don Martin Huerta založil tento oltář, jako svědectví nebeským mocnostem, jak srdce jeho hoří láskou ke katolické víře a jako svědek ochrany, když byl od nepřítele do Plzně zajat. Velkomyslný, zbožný, vévoda třebaš tě život opustil, přece věčně bude žítí tvoje jméno Huerta.*“ Srov. Kostel sv. Vavřince Putím, zadní stěna oltáře, prepis Josef Baar, farář.

²⁰⁸ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in *Průzkumy památek I/1997*, 29.

²⁰⁹ Srov. tamtéž.

Nedochovaly se ani náhrobní kameny, které se v okolních chrámech vyskytují ve velkém počtu.²¹⁰ Z toho plyne, že kostel nedosahoval takové důležitosti jako chrámy ostatní, a tím nebyl ani zajímavý pro poslední odpočinek výše postavených osob, které mohly být s tímto teritoriem úzce provázány.

V obecní kronice můžeme nalézt pouze záznam o existenci malého zvonu, který visel ve věži kostela. Na zvonu byl ve zkratkách nápis z roku 1695. Jeho hmotnost činila cca 25 kg a častým používáním za dlouhá léta se na něm projevily drobné defekty, které byly darem několika farníků v roce 1809 opraveny.²¹¹ Tento zvon byl při rekvírování v období první světové války ušetřen, ale neunikl své zkáze při válce následující.²¹²

V interiéru chrámu se rovněž nedochovalo nic, co by prokazatelně pocházelo ze 17. století a mělo s touto stavbou souvislost. Pouze v novějších inventářích je potvrzena přítomnost dvou svícňů ze začátku 17. století,²¹³ které na tomto místě nemůžeme nikterak doložit na základě starších písemných pramenů.²¹⁴ Podobně je tomu i u jiných chrámů v okolí, kde se dochovalo velmi malé množství předmětů z bezprostředně pobělohorského období.²¹⁵

²¹⁰ Srov. SOUKUP Josef, op. cit., 293–301.

²¹¹ Srov. Obecní úřad Heřmaň, Obecní kronika.

²¹² Srov. tamtéž.

²¹³ Přítomnost obou předmětů v Heřmaňském kostele v 17. století nemůžeme ani nijak vyvracet.

²¹⁴ Srov. Evidenční list movité kulturní památky, Farnost Heřmaň, evidenční číslo 588.

²¹⁵ Srov. SOUKUP Josef, op. cit.

7. Kostel a duchovní správa v 18. století

7.1 Historický kontext

Na tomto místě se ve stručnosti pokusíme vylíčit situaci, ve které se církev v průběhu 18. století nacházela. Předchozí století bylo plné politických a náboženských nepokojů v celé své první polovině, jež přinášely do našich zemí násilí způsobující oslabování populace a s tím i zhroucení celého ekonomického systému. Třicetileté období válčení a drancování přivedlo Evropu téměř k vyhladovění, které se projevilo i v našich zemích. Ve druhé polovině století docházelo na základě Vestfálského míru k stabilizaci situace a nastával pozvolný rozkvět kultury a duchovních hodnot. Společnost na území českého království se svou vázaností k rakouskému trůnu, ač někdy nedobrovolně, přivtělila do lůna katolické církve. O 18. století můžeme bez nadsázky hovořit, až na několik výjimek, jako o jednom z nejkvalitnějších období v naší historii.²¹⁶ Právě ono bylo základem rozkvětu katolických duchovních hodnot jako víry, kultury či umění v 18. století. Církev si svůj význam na poli vědy a kultury jako stavebního prvku společnosti plně uvědomovala a proto se snažila posilovat i svůj mocenský a politický vliv. Tyto pozice byly zajišťovány přibývajícím množstvím majetku, který byl především v držení řeholních řádů. Velkého množství majetku v církevních rukou si všiml i císařský dvůr a již Karel VI. začíná vytvářet první opatření, která by mohla omezit jeho opětné nabývání.²¹⁷

Velký vliv církve nebyl přijatelný ani pro dceru císaře Karla VI. Marii Terezii, jejíž vláda nad zeměmi koruny české trvala plných čtyřicet let (1740–1780). Církev v této době postihlo zrušení jezuitského řádu, který sehrál důležitou úlohu v rekatolizačních snahách především pobělohorského období.²¹⁸

Ne dlouho na sebe nechaly čekat proměny a reformy císaře Josefa II., syna císařovny Marie Terezie. Deset let jeho vlády (1780–1790) bylo pro církev určitě nelehkým časem. Nechal zrušit mezi lety 1782–1787 sedmdesát jedna mužských a ženských

²¹⁶ Srov. SMOLKA Jaroslav, *Zvláštní postavení baroka ve vývoji evropského a českého hudebně historického vědomí*, Praha 2005, 7–10.

²¹⁷ Srov. KADLEC Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin 2*, 1991, sv. 2.

²¹⁸ Srov. FRANZEN August, *Malé církevní dějiny*, Praha 1995 / 2. doplněné vydání/.

kontemplativních klášterů, které se nepodílely na školství, zdravotnictví apod.²¹⁹ Nesmíme však opominout i založení Náboženské matice z jmění zrušených klášterů, která byla základem pro rozšíření farní správy na celém území našeho království.²²⁰ Nutno však podotknout, že duchovní v roli státního úředníka, kterou vykonával ve farní kanceláři, již těžko hledal času pro svůj osobní rozvoj. Tyto výše řečené aspekty vyprodukovaly kontroverzní výsledky, které se ještě nyní po více jak dvou stech letech těžko objektivně hodnotí z pozice historika. Načrtnuté proměny se do určité míry promítaly i do námi sledované farnosti.

7.2 Rozsah kolatury v 18. století

Představu o rozsáhlosti heřmaňské kolatury a o velikosti Heřmaně samotné si můžeme učinit z několika materiálů mapujících toto teritorium. Již ve 40. letech 18. století byly z popudu české královny Marie Terezie započaty práce na Druhém tereziánském katastru zvaném též Čtvrtá berní rula. Prakticky šlo o soupisy pozemků a k nim náležející dědičné právo. Katastr poskytoval i přehled o bonitě půdy podle výnosů porovnávaných se v poměru k výsevku na pozemcích a sledoval variabilitu pěstovaných plodin v tom kterém kraji.²²¹ Z údajů tohoto katastru tak můžeme vytěžit informace o rozloze jednotlivých vesnic a rozsahu pozemků vázaných k usedlostem. Jako další cesta k těmto údajům mohou sloužit tzv. Gruntovní knihy rychtářství a městyse Heřmaň z let 1642–1879.²²² Zajímavým podkladem jsou soupisy o vybírání desátků. A jako poslední zdroj nám poslouží soupisy duší sepisované místními kněžími v 18. století.²²³

Ve Fučíkově pamětní knize se nachází soupis vesnic patřících pod duchovní správu při kostele sv. Jiljí v Heřmani. Vyjmenovává Budičovice, Dvorce, Heřmaň, Humňany, Ražice, Sedliště, Skály, Štětice, Albrechtice, Kloub a Pohorovice. Z tereziánského katastru je patrné, že Heřmaň co do rozsahu polností nestála na prvním místě. Nebudeme zde vyčíslovat údaje u jednotlivých vsí, ale jak vyplývá z farních údajů, tato čísla měla zásadní

²¹⁹ Srov. KADLEC Jaroslav, op. cit., sv. 2.

²²⁰ Na území rakouské monarchie bylo zřízeno 1700 samostatných farností z čehož 250 na území českého království. Srov. KADLEC Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin 2*, 1991, sv. 2.

²²¹ Srov. CHALUPA Aleš, *Tereziánský katastr*, Praha 1964, sv. 1.

²²² Srov. SOA Třeboň, pobočka Český krumlov, fond Velkostatek Protivín: Gruntovní kniha rychtářství heřmaňského z let 1642–1701, kniha 67; Gruntovní kniha městyse Heřmaň z let 1700–1704, kniha 68; Gruntovní kniha městyse Heřmaň z let 1705–1879, kniha 69.

²²³ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

vliv na množství odváděných peněz místnímu knězi.²²⁴

V 80. letech 18. století z popudu císaře byla v českých zemích rozšiřována duchovní správa. Jak vyplývá z textu následujících kapitol, v Heřmani byl už od počátku 18. století, možná ve spojení se změnou majitele panství, ustanoven sídelní kaplan, který plnil všechny potřebné požadavky jemu svěcenému lidu. V roce 1786 byla Heřmaň povýšena ze statutu filiálního na tzv. *exposituru*. Běžného člověka žijícího v katastru této kolatury se taková změna prakticky nedotkla. Zásadnější význam mělo zřízení nového farního úřadu na poutním místě v blízkých Skočicích v roce 1788. Tehdy byly k nové farnosti přiřčeny vsi Albrechtice, Pohorovice a Kloub.²²⁵

Pokud budeme sledovat velikost Heřmaně, vyčteme z tereziánského katastru, že k roku 1757 bylo ve vsi 26 obydlených stavení. Z tohoto počtu jsou ve zvláštní rubrice vedeny dva mlýny nacházející se v katastru vsi. Jde o mlýn *Benešovský* a *Červený*, který patřil do 1. třetiny 17. století k majetku kostela sv. Jiljí v Heřmani.²²⁶ Tyto počty korespondují i se záznamy v Gruntovní knize městyse Heřmaň z let 1705–1879.²²⁷ Seznam duší ve vsi Heřmaň k roku 1729 udává 168 osob. V 80. letech 18. století je ve vsi téměř o dvě desítky více stavení a téměř dvojnásobný počet obyvatel.²²⁸

7.3 Rozsah nemovitého majetku kostela

Nyní se pokusíme zmapovat množství nemovitého majetku náležejícího ke kostelu v Heřmani v 18. století. V pobělohorském období bylo velice důležité pro církevní pozemky, jak byly respektovány jejich dřívější vztahy k jednotlivým chrámům. Toto téma bylo zmíněno již v předešlé kapitole, kde jsme si objasnili, že s přesností nejsme schopni rekonstruovat rozsah a lokaci polností tak, jak byly kostelu přiřčeny ve středověku. Pro dobu, kterou sledujeme nyní bylo důležité, jak velké množství pozemků přiřkli či uznali noví majitelé panství kostelu v průběhu 17. století vzhledem k nemožnosti restituace do původní podoby. Konkrétnější údaje máme právě až z 18. století.

²²⁴ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 33–38.

²²⁵ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit.

²²⁶ Srov. tamtéž.

²²⁷ Gruntovní kniha městyse Heřmaň z let 1705–1879, kniha 69.

²²⁸ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit.

Heřmaňská fara není samostatnou ekonomickou jednotkou. V roce 1640 byla přičleněna k farnosti bílské, jejíž farář využíval výnosů z pozemků, která mu byly přiřknuty. Ze zápisů je nám známo, že sám nebyl schopen zajišťovat hospodaření na heřmaňském dvoře, a tudíž pronajímal dlouhodobě tyto pozemky heřmaňským hospodářům.²²⁹ Ve všech třech pamětních knihách můžeme sledovat pečlivé záznamy o rozsahu a lokaci pozemků. V roce 1717 zasedala na protivínském zámku komise, která upřesnila rozlohu polí a luk na žádost faráře v Bílsku Josefa Lanticha. Šlo tehdy o pole *Na farářských* o rozloze 30 strychů, *U Čerweného mleyna* o rozloze 8 a půl strychu²³⁰ a *Na pololání* o rozloze 20 strychů. Dále jsou zde udány louky *Pastwiště nade mlynem* o rozloze 5 strychů, *Pod Zlatohláwkem* o rozloze 1 strych, *Mezi lukama* o rozloze 11 strychů, a pozemky *Mezi polma* a *Pod Lábow. Potučkem*, které dohromady čítaly 15 strychů plošné míry.²³¹

Po několika desítkách let byl vypracován tereziánský a josefínský katastr, podle něhož můžeme upřesnit polohu jmenovaných pozemků. Některá pole jsou následně značena jako několik parcel. Číslo parcely 14 je farní budova a parcela číslo 15 je zahrada a hospodářské stavení. Podle těchto záznamů můžeme lokalizovat farní stavení v místě, kde se nachází do dnešních dob. Další parcely byly původně nadepsány jako farské a opraveny na záduší: 338, 340–342, 407–413, 416–419 a 433.

Ze zápisu sídelního kaplana Matěje Hájka víme, že při požáru 8. listopadu 1751 shořelo i obydlí kaplana a hospodářské budovy.²³² Šlo tehdy pravděpodobně ještě o staré dřevěné stavení, jelikož z pamětní knihy P. Matěje Hájka je nám známo, že nová farní budova byla od základu vystavěna v té podobě, jak byla k vidění i s hospodářským stavením, které sloužilo pro zajišťování obživy zdejšího sídelního kaplana od roku 1717. Z Fučíkova záznamu o podobě farního stavení – „*domo parochiali Heřman*“ – na samém počátku 18. století plyne, že šlo o provizorní stavbu s dvěma místnostmi a předsíní, která sloužila nejdříve jako přístřeší pro duchovního, který pravidelně zajížděl z Bílska do Heřmaně, a od roku 1717 sloužil tento dům jako obydlí sídelního kaplana.²³³ Ve Fučíkově pamětnici

²²⁹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: FUČÍK Matouš, op. cit.

²³⁰ V tomto případě jde zřejmě o pozemek, který zůstal kostelu po prodeji Čerweného mlýna v 20. letech 17. století.

²³¹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: FUČÍK Matouš, op. cit.

²³² Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit.

²³³ Srov. tamtéž.

se rovněž dozvídáme, že farář z Bílska měl uhradit opravu zdejšího obydlí tak, aby bylo důstojné sídlo duchovního správce. Byla vyměněna okna a dveře, opravena střecha a ostatní hospodářské budovy v celkovém nákladu 250 zlatých.²³⁴

7.4 Samostatný duchovní správce v Heřmani

Od roku 1640, kdy byla heřmaňská kolatura přičleněna Mikulášem Divišem Radkovcem z Mirovic i s výnosy zdejších pozemků k faře bílské, stává se její farář na dlouhá desetiletí i duchovním správcem heřmaňských.²³⁵ Rozsah spravovaných vesnic byl tedy značný, vždyť jen farnost v Bílsku tvořily tyto vsi: Bílsko, Budyně, Chrást, Krajníčko, Měky nec, Netonice, Pivkovic e a Záluží.²³⁶ Taková situace nebyla v 17. století ničím neobvyklým, jelikož kněží nebylo mnoho, protože do roku 1627 se podíleli na správě farností i kněží utrakvističtí, kteří byli tohoto roku tzv. Obnovením zřízení zemského vypuzeni ze země.²³⁷ Ale již koncem 17. století je připomínán v Bílsku kaplan, který vypomáhal v duchovních záležitostech v Heřmani. S rostoucí populací ke konci století jistě rostly i nároky věřících a bylo nutné zajistit pro heřmaňskou kolaturu samostatného duchovního, který by plně pokrýval potřeby lidu. K tomu dochází až za nového majitele panství, knížete Ferdinanda ze Schwarzenbergu, v roce 1717.²³⁸ Jak je známo, kníže velice dbal na obsazování farních a děkanských úřadů na svém panství. K tomuto účelu začínají po roce 1700 vznikat i seznamy duchovních s určením vykonávané duchovní správy.²³⁹

K trvalému umístění kaplana dochází v době, kdy bílským farářem je J. J. A. Lantich. Prvním sídelním kaplanem byl jmenován P. Josef Adam Rott z Rottenbachu, doktor teologie. V pamětní knize P. Matěje Fučíka je k této události poznamenáno: „*Series Sacerdotum Heřman. Qui ante bellum sue/ /. Heřmanae curati extiteriit ignoratur. Quod antem post bellum illud curati blsec. etiam heřmanus, et quidem usque ad curatum Wenc. Straus, sub quo Residentialis Heřmanam venit. Primus probabiliter fuit: D. Josef. Adam. Rot de Rotenbach.*“²⁴⁰ a po něm následuje výčet ostatních 26 kaplanů až k Fučíkovi samotnému. Pamětnice Matěje Hájka obsahuje rovněž chronologicky uspořádaný soupis

²³⁴ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: FUČÍK Matouš, op. cit., 5.

²³⁵ Srov. KUČA Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku*. 2. díl. H–Kole, 70.

²³⁶ Srov. SOA Třeboň, Fond matrik, Farní úřad Bílsko, kniha 1.

²³⁷ Srov. KADLEC Jaroslav, op. cit., sv. 2.

²³⁸ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: FUČÍK Matouš, op. cit., 5.

²³⁹ Srov. PUMPR Pavel, *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách*, 2011.

²⁴⁰ FUČÍK Matouš, op. cit., 8.

sídelních kaplanů, u jejichž jmen jsou uvedeny jednak předešlá a následující místa jejich působení, popřípadě zmínka o úmrtí a pohřbení v Heřmani, a rovněž i data trvání jejich služby na heřmaňské kolatuře. Věra Matoušová²⁴¹ ve své publikaci rovněž udává soupis duchovních, počínajíc ale až P. Janem Staněm, který byl v Heřmani kaplanem v letech 1783–1788.

Pater Majěj Hájek se ve své pamětní knize zabývá i tématem autority, které je sídelní kaplan v Heřmani podřízen. V kapitole *Authoritate Episcopali*²⁴² jsou uváděny dvě instituce, jimž je kaplan podřízen. Jednak je to autorita církevní, kdy v přímých věcech je zodpovědný za správu duší i majetku bílskému faráři a v další instanci arcibiskupu pražskému, a na straně druhé patronu zdejšího chrámu a majiteli protivínského panství knížeti Ferdinandu ze Schwarzenbergu. V 2. polovině 18. století na základě politicko-církevních aktivit císaře Josefa II. vznikla diecéze Českobudějovická a jejím prvním biskupem se stal Jan Prokop Schaaffgotsche. Nicméně vztah vůči faráři v Bílsku, který je kurátorem heřmaňského kostela, přetrvává až do poloviny 19. století.

Ze seznamů místních kaplanů je patrné, že jejich působení nemělo téměř ve všech případech dlouhého trvání. Vždy můžeme hovořit o časovém rozpětí jednoho roku až tří let. Vždyť do povýšení Heřmaně na samostatnou farnost se od roku 1717 do roku 1853 vystřídalo 29 kaplanů, přičemž v několika případech mezi odchodem a nástupem kaplanů byla kolatura administrována pro velkou vytíženost bílského faráře knězem z blízkého poutního místa Skočice.²⁴³

7.5 Hmotné zabezpečení sídelního kaplana

Vykonávání duchovního úřadu bylo po celá staletí spjato s obstaráváním patřičného hmotného zázemí. Tyto příjmy se v průběhu 17. a 18. století ustálily do několika forem, které hrály důležitou roli při vybírání a obsazování duchovních do úřadu.²⁴⁴ Už

²⁴¹ Matoušová i chybně označuje heřmaňské sídelní kaplany za faráře. Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 9–10.

²⁴² Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 42.

²⁴³ První samostatně vedená matrika heřmaňské kolatury z let 1716–1747 obsahuje zápisy o administrování skočickým duchovním, kdy toto rozmezí po odchodu P. Václava Součka do Veselí a nástupem P. Vavřince Fürbice trvalo téměř jeden rok.

²⁴⁴ Srov. PUMPR Pavel, op. cit.

od středověku patřilo ke každému kostelu nějaké obročí a záduší tzn. nějaké množství pozemků, jejichž výnosy zajišťovaly finanční a hmotné zabezpečení duchovních, kteří byli zodpovědni za řádně vykonávání služby boží. Část těchto výnosů náležela i personálu, který společně s knězem chrám udržoval. Tzv. obročí bylo příjmem duchovního a ze záduší byly hrazeny náklady spojené s provozem kostela. Pokud záduší dostatečně nezabezpečovalo náklady na provoz a údržbu chrámu například z mimořádných důvodů, bylo povinností patrona kostela, aby pomohl a podílel se na takových výdajích. V případě beneficia patron dohlížel, zda je s pozemky patřičně nakládáno ze strany faráře. V námi sledovaném období byla ustanovena pevně minimální částka, pod jejíž hranici neměly příjmy faráře poklesnout, mluvíme o tzv. *kanonické porci* nebo jakémsi *životním minimu* v příjmech duchovního.²⁴⁵ Od tohoto systému se odvozovalo i vyživování kaplanů na jednotlivých farách. Pokud příjmy faráře dostatečně převyšovaly jeho potřeby, mohl si dovolit vydržovat kaplana, který mu vypomáhal v pastorační službě.

Podobně tomu bylo i v případě bílské farnosti, k níž byly připojeny po roce 1640 i výnosy z pozemků, které náležely k heřmaňskému beneficiu.²⁴⁶ Ke konci 17. století bílský farář nárokoval na heřmaňských roční dávku 27 zlatých za odsloužené bohoslužby. Výše těchto poplatků byla pevně stanovena a odpovídala přesně tomu kterému stavení a byly vybírány třikrát do roka. Seznamy o výběru těchto částek byly velice podrobně vedeny v účetních spisech a byly zaznamenávány i do farních pamětnic, které se v Heřmani dochovaly.²⁴⁷ Ze seznamů je i patrné, že odváděli pouze majetní, kteří vlastnili nějakou půdu.²⁴⁸

Heřmaňské beneficium začátkem 18. století obnášelo úhrnem 90 a půl korce polí a luk. Pro srovnání na tomto místě můžeme zmínit některé převody plošných a objemových měr. 1 strych = české zemské jitro = korec = 0,285 ha, 1 lán zemský = 18,238 ha, 1 strych sháněný = 93,587 litru, 1 žejdlík český = 0,487 litru.²⁴⁹ Měna byla tvořena zlatými a krejcar. Faráři náležela tzv. *congrua* za odsloužené bohoslužby, jak bylo zmíněno již

²⁴⁵ Srov. tamtéž.

²⁴⁶ Srov. FUCHS Matouš, op. cit., 8.

²⁴⁷ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

²⁴⁸ P. Matěj Hájek poznamenává ve svých tabulkách tyto počty stavení, které odváděly duchovnímu tyto příspěvky: Drahonice – odvody 2× ročně ze čtrnácti stavení; Albrechtice – 2× ročně z devíti stavení; Pohorovice – 3× ročně z pěti stavení; Kloub – 3× ročně z pěti stavení; Štětice – 3× ročně ze šestnácti stavení; Ražice – 3× ročně z třinácti stavení, Heřmaň – 3× ročně z dvaceti dvou stavení; Skály – 3× ročně z dvaceti čtyř stavení; Budičovice – 3× ročně z dvanácti stavení v úhrnné částce 150 zlatých a 1 krejcar. Srov. HÁJEK Matěj, op. cit., 33–38.

²⁴⁹ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 12.

výše. Dále byly do příjmu zahrnuty dávky, které byly vybírány dvakrát, resp. třikrát do roka. Nezanedbatelným příjmem byla tzv. *Stola tax* – poplatek za udělování svátosti křtu, při svatbě a za pohřeb. Tyto taxy platily stabilně v průběhu celého 18. století a byly odstupňovány na „*bauwer*“ = sedláka a „*chaloupnik*“ = chalupníka, tedy toho, kdo měl nějaké pozemky např. propaktované.²⁵⁰ Za udílení křtu sedlák platil 27 krejcarů a chalupník 24 krejcarů, za pohřeb sedlák zaplatil 1 zlatý a 30 krejcarů a chalupník 1 zlatý a 10 krejcarů, za pohřeb dítěte zaplatil sedlák 35 krejcarů a chalupník 24 krejcarů, a sňatek byli povinni zaplatit sedlák 1 zlatý a 30 krejcarů a chalupník 1 zlatý a 10 krejcarů.²⁵¹

Zcela zvláštní taxu měli mlynáři z Červeného mlýna a Benešovského, kteří byli povinni za udělenou svátost a pohřeb platit kaplanovi vždy 3 zlaté.²⁵²

Po roce 1717, kdy byl v Heřmani ustanoven sídelní kaplan, byly stanoveny i podmínky pro jeho hmotné zabezpečení. Farář v Bílsku měl povinnost z ročního výnosu heřmaňského benefícia zaaplatit kaplanovi 202 zlatých a přidat po 6 měřicích obilí deputátního.²⁵³ Dále měl povinnost postoupit kaplanovi částku 48 zlatých tzv. *congrua*, která se odpočítávala z příspěvků farníků, které vybíral kaplan dvakrát a v některých vsích třikrát ročně a za tuto službu obdržel od bílského faráře 1 zlatý.²⁵⁴ Dále byl kaplanovi každoročně zajišťován otop a po osmi mandelích slámy žitné a obyčejné pro drobné hospodářství v celkové hodnotě cca 48 zlatých.²⁵⁵ Tím byl vypočítán kaplanův celoroční stabilní příjem v hodnotě 300 zlatých.²⁵⁶

V pozdějších zápisech se vyskytují požadavky některých kaplanů na možnost hospodaření na pozemcích heřmaňského benefícia. Pro tento případ zasedala už v roce 1729 na protivínském zámku komise, která rozhodla, že proti částce 202 zlatých bude kaplanovi umožněno hospodařit na pozemcích o výměře 14 strychů a ten pak odvede faráři v Bílsku deputát 6 měřic obilí.²⁵⁷

²⁵⁰ Srov. HÁJEK Matěj, op. cit., 38.

²⁵¹ Srov. tamtéž.

²⁵² Srov. FUČÍK Matouš, op. cit., 12.

²⁵³ Srov. tamtéž.

²⁵⁴ Srov. HÁJEK Matěj, op. cit., 70.

²⁵⁵ Srov. tamtéž.

²⁵⁶ Srov. „*Extractus ex urbario Blsecensi, capelanum localem Herzmanensem [converntium]*,“ Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

²⁵⁷ Srov. FUČÍK Matouš, op. cit., 12.

Kaplan rovněž každoročně obdržel od patrona kostela knížete ze Schwarzenbergu úhrnem 15 kmenů dřeva, z nichž 4 měly být dubové, 8 smrkových a 3 borové.²⁵⁸

Naproti tomu sídelní kaplan měl povinnost odevzdat bílskému faráři z vykonaných obřadů veškeré obdržené peníze. Účetní dokumentace k udílení svátostí z tohoto období se žádná nedochovala. Můžeme se zde pouze domnívat, že konečné vyúčtování probíhalo na základě vzájemné důvěry faráře a kaplana anebo na podkladě záznamů v matrice, kterou kaplan bílskému faráři každoročně počátkem adventu předkládal ke kontrole, o čemž svědčí i pravidelné každoroční potvrzení formou podpisu a data shlednutí.²⁵⁹

V roce 1786 byla heřmaňská filiálka prohlášena expositurou. Je zajímavé, že tato skutečnost se nikterak nepromítla do administrativní stránky vztahu mezi farářem v Bílsku a kaplanem v Heřmani, a tedy ani do majetkových vztahů a vzájemných finančních povinností. Nejsou ani vysledovatelné zmínky o zvláštní úřední dokumentaci. Pouze P. Matěj Fučík zaznamenává tuto proměnu ve spojitosti s vizitací farnosti.²⁶⁰

Hmotné zabezpečení duchovního bylo ve své době velice důležitým aspektem. Kněží měli možnost si vybírat konkrétní fary podle výnosů z beneficí.²⁶¹ Ve srovnání s jinými farnostmi můžeme tvrdit, že kaplan sídlící v Heřmani rozhodně neužíval přepychu už ve srovnání s obecně platným území tzv. kanonické porce, což plyne i z častých obměn duchovních na této kolatuře, jak bylo uvedeno výše. Tyto poměry v zabezpečení duchovního se promítaly takřka až do roku 1950, kdy byl starý, ač pozměňovaný, systém zrušen.²⁶²

7.6 Liturgický provoz

Společnost 17. a 18. století na území českého království byla neodmyslitelně spojována

²⁵⁸ Srov. tamtéž.

²⁵⁹ Srov. SOA Třeboň, Fond matrik, Farní úřad Heřmaň, kniha 1.

²⁶⁰ Srov. FUČÍK Matouš, op. cit., 13.

²⁶¹ Srov. PUMPR Pavel, op. cit.

²⁶² Při první pozemkové reformě farnost přišla o větší část pozemkového fondu.

s provázaností na katolickou církev. Člověk navenek svědčil o své víře dodržováním základních křesťanských zásad a svou účastí na liturgických obřadech. Církev dbala toho, aby byl den sváteční patřičně svěcen, a tím dávana Bohu náležející úcta. Těchto svátků zahrnoval církevní rok v průběhu 17. a 18. století mnoho a právě v časech, kdy lidé museli robotovat na panských pozemcích, plnily tyto dny i úlohu odpočinku. V archivním fondu heřmaňské farnosti se z té doby nezachovaly žádné ohláškové knihy, které se pak hojně vyskytují v následujícím století. Ale můžeme usuzovat z běžné praxe, že liturgický provoz v tomto místě zcela určitě byl bohatý už pro stálou rezidenční přítomnost kněze při zdejších kostele. Rezidenční kaplan v Heřmani zajišťoval bohoslužebný provoz již od prvních let 18. století.²⁶³ Ještě z přelomu předcházejícího století je nám známo, že heřmaňský lid byl povinován odvést faráři v Bílsku 70 zlatých za celebrování bohoslužeb o nedělích a velkých svátcích. Tyto bohoslužby však vykonával bílský kaplan, který rovněž do roku 1717 do Heřmaně dojížděl. Z farních matrik bychom mohli vytvořit statistické propočty udílených svátostí, konkrétně svateb a obřadů pohřebních, které při heřmaňském kostele nebyly, na rozdíl od křtů, vázány na neděle, kdy do Heřmaně kněz dojížděl, jak je z matrik samotných patrné.²⁶⁴ V roce 1717 je jmenován v Heřmani sídelní kaplan. S tímto jmenováním bude mít zcela určitě i souvislost založení nové matriky v roce 1716,²⁶⁵ která je určena již pro samostatnou kolaturu heřmaňskou. To umocňuje fakt, že matrika bílská je nadále používána pro svou farnost až do roku 1726.²⁶⁶

Pater Matěj Hájek ve své pamětní knize věnuje liturgickému provozu v heřmaňském kostele celou kapitolu: „*De Solemnioribus diebus, quibus Herzmanae sacrum matutinum et cantatum celebratur.*“²⁶⁷ Jedná se však už o 2. polovinu 18. století. V knize jsou poznamenány svátky, při kterých bylo povinností kaplana vést zpívanou bohoslužbu. Prvním byl svátek Obřezání Páně,²⁶⁸ druhým Boží hod velikonoční,²⁶⁹ třetím Seslání Ducha svatého,²⁷⁰ čtvrtým oktáv Navštívení Panny Marie,²⁷¹ a pátým neděle po sv. Jiljí,²⁷² což byla poutní slavnost patrona zdejšího kostela.

²⁶³ Srov. tamtéž.

²⁶⁴ Srov. SOA Třeboň, Fond matrik, Farní úřad Bílsko, kniha 1.

²⁶⁵ Srov. SOA Třeboň, Fond matrik, Farní úřad Heřmaň, kniha 1.

²⁶⁶ Srov. SOA Třeboň, Fond matrik, Farní úřad Bílsko, kniha 1.

²⁶⁷ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 71–72.

²⁶⁸ „*In die Circumcisionis Domini, seu in novo anno.*“ HÁJEK Matěj Josef, op. cit. 71.

²⁶⁹ „*Dominica Pascha.*“ HÁJEK Matěj Josef, op. cit. 71.

²⁷⁰ „*Dominica Pentecostes.*“ HÁJEK Matěj Josef, op. cit. 71.

²⁷¹ „*Visitationis Beatae.*“ HÁJEK Matěj Josef, op. cit. 71.

²⁷² „*Dominica festum S. Aegidii.*“ HÁJEK Matěj Josef, op. cit. 71.

Mimo bohoslužby slavené v místním chrámu byl kaplan povinen zorganizovat poutní procesí do dvou vsí heřmaňské kolatury. První procesí bylo každoročně vedeno do Skal a druhé na svátek sv. Víta do blízkých Budičovic.²⁷³

Předepsané bylo i držení bohoslužeb ve svátky blízkého poutního místa Skočice. Matěj Hájek věnuje tomuto tématu opět celou kapitolu: „*De Festivitatibus Skočzicensibus*.“²⁷⁴ Jednalo se o tři největší mariánské svátky: „*in Annunciatione, visitatione et conceptione B. V. Mariae*.“²⁷⁵ Při těchto slavnostech probíhaly v heřmaňském kostele doprovodné obřady matutina. Lidé měli možnost přistoupit ke svátosti zpovědi, která v souvislosti s účastí na procesí do Skočic a absolvování slavnostní bohoslužby byla podmínkou pro získání odpustků.

Tyto předepsané zpívané slavnostní bohoslužby byly každoročně završeny počátkem adventního času, kdy bývala bílským farářem rovněž zpívána děkovaná mše svatá a vykonána vizitace, při níž byly kontrolovány matriky, inventář kostela a ekonomická situace celé kolatury.²⁷⁶

Barokní poutňová procesí byla projevem zbožnosti tehdejšího člověka. I v Heřmani je možno několik procesí doložit z písemných zpráv ve farních pamětních knihách. Konala se každoročně. Jak už bylo uvedeno, jednalo se o procesí v teritoriu kolatury samotné – při poutích do Skal a Budičovic, při svátku Těla a Krve Páně. Mimo hranice kolatury směřovala procesí do blízkých poutních míst Lomec, Skočice, Bavorov a Bechyně.²⁷⁷ Z dobových dokumentů jsou patrné i zvyklosti při jednotlivých průvodech. Heřmaň ležela na cestě do Skočic a lid heřmaňský se připojoval k průvodům, které přicházely od Písku. Pater Fučík zmiňuje ve své pamětní knize zvyk vyzvánět zvony již při zhlédnutí procesí u Červeného mlýna.²⁷⁸ V neúrodných létech byla podnikána i procesí do okolních polí, kdy lidé prosili Boha za úrodu a vlídné počasí. Vždyť Heřmaňským dvakrát v průběhu

²⁷³ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 71–72.

²⁷⁴ HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 72.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ Srov. tamtéž.

²⁷⁷ Srov. tamtéž.

²⁷⁸ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: FUČÍK Matouš, op. cit.

18. století vyhořel kostel následkem blesku, který udeřil do věže.²⁷⁹

7.7 Liturgická hudba

V oblasti hudební minulosti chrámů na území českého království shledáváme mnohé deficity spočívající v malém množství dochovaných pramenů.²⁸⁰ Podobně je tomu i při kostele sv. Jiljí v Heřmani. Z pobělohorského času nejsme schopni doložit sebemenší informaci, která by alespoň náznakem vypovídala o podobě liturgické hudby v námi sledované lokalitě. Menší střípky už nalézáme v zápisech pamětních knih ze začátku 18. století, kde je upozorňováno na nárok odměny kantorovi z provedené hudby při svatbách a pohřbech.²⁸¹ S taxou pro kantora je zde uváděn i nárok odměny pro zvoníka a kostelníka.²⁸² Zvoník měl nárok na 8 krejcarů a kostelník za vystrojení pohřbu 16 krejcarů. Pro kantora byl příjem ve dvou variantách. V případě zemřelého, který byl nemajetný, obdržel kantor při svatbě 10 krejcarů a při pohřbu 12 krejcarů. Pokud se jednalo o zemřelého z řad majetných obdržel kantor při svatbě 24 krejcarů a při pohřbu 30 krejcarů.²⁸³ Druhá část příjmů a hmotného zabezpečení spočívala v užívání 6 strychů pole ze záduší kostela, což v přepočtu na dnešní míru činí cca 1,5 hektaru. Můžeme se domnívat že povinnosti kantorů a jim pak zpětně odváděné odměny byly plněny, protože v této časové peridě není ve farním archivu zaznamenán žádný spor stran domáhání se nároků za poskytované služby při bohoslužbách, jak tomu bylo v 19. století.

Vedle odměn je v zápisech velmi stručně poznamenáno, jaké části je kantor povinen při pohřbu zpívat. Jednalo se o Introit, Sequenci a pravděpodobně i další zpěvy se předpokládaly už pro obdržení odměny. V českých zemích totiž byla silně zakořeněna praxe kancionálů, které byly v průběhu 18. století vydávány ve velkých nákladech a v opakovaných vydáních. Připomeňme jen kancionály Božana, Šteyera, Rovenského a právem se můžeme domnívat, že i kantor v Heřmani vlastnil nějaký z nich.²⁸⁴

²⁷⁹ HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 72.

²⁸⁰ RACEK Jan, *Duch českého hudebního baroku; Příspěvek ke slohové a vývojové problematice české hudby 17. a 18. století*, Brno 1940, 5–19.

²⁸¹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit. 51.

²⁸² Srov. tamtéž.

²⁸³ Srov. tamtéž.

²⁸⁴ V okolních farnostech je dochováno několik těchto barokních kancionálů, které dokumentují barokní praxi liturgické hudby na venkově.

Ze zápisů z 1. poloviny 18. století nejsou známa žádná jména kantorů. Prvním je až František Matějčiek, ve spojitosti se stavbou nových varhan. V Heřmani plnil povinnosti kantora a varhaníka v letech 1786–1796²⁸⁵ a po něm nastoupil Antonín Liška, který oficiálně zastával funkci kantora a varhaníka 1796–1833. Ze zápisu v pamětní knize je o něm známo, že velice nerad zastával své povinnosti: „*O témž učiteli se vypravuje, že se více o rozkvět polního hospodářství staral nežli o školu. Aby se skoro úplně polnímu hospodářství věnovati mohl, najal prý si občasné na své útraty nějakého produčitele, který za něho veškeré práce školní a kostelní konal.*“²⁸⁶ Antonín Liška působil v Heřmani dlouhá léta a následně po roce 1833 se stal kantorem a ředitelem kůru v Protivíně. Na jeho novém působišti se do dnešních dnů zachovala rozsáhlá sbírka hudebnin. Při běžném prohlédnutí je možné zjistit, že část notového materiálu pochází z doby ještě před rokem 1833, kdy zastával místo varhaníka v Heřmani. Z tohoto odkazu lze usuzovat, že tyto skladby provozoval i v heřmaňském kostele, vzhledem k dataci provozovacích poznámek na zadních stranách obálek. Vedle běžných titulů skladeb nalezneme i jména skladatelů Brixiho, Koželuha, Reuttera a dalších, jejichž díla byla prováděna ve významných centrech liturgické hudby, která se ve své době nacházela například u křižovníků u Karlova mostu nebo u benediktinů v Břevnově.²⁸⁷

K zvelebení liturgického zpěvu byly i v docela malých venkovských chrámech pořizovány varhany. V Hájkově pamětní knize nalézáme záznam o pořízení nových varhan. 23. listopadu 1781 uzavřel sídelní kaplan v Heřmani P. Jan Hosler smlouvu se stavitelem varhan Bedřichem Semrádem ze Sedlce. Tyto varhany měly mít 6 rejstříků v manuálu a 2 rejstříky v pedálu. To bývala zcela běžná velikost a dispozice nástrojů vesnických kostelů. Varhany byly 17. prosince následujícího roku do kostela instalovány a bylo za ně staviteli vyplaceno 126 zlatých a 18 krejcarů. Z dalších řádků zápisu se dovídáme, že po požáru, který v roce 1778 poničil věž kostela a poškodil i inventář, byl natřen jeden z bočních oltářů, kazatelna a varhany od protivínského malíře Karla Onaise: „*Hocce Organum, nec noc non Cathedra antea nuda, Solicitante V: Dno Joanne Stanie meo Antecessore incrustata sunt a Dno Carolo Onays, Incrustatore Protivinensi.*“²⁸⁸ Z toho je patrné, že již dříve stály v kostele Heřmaňském varhany, o jejichž původu však nevíme

²⁸⁵ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 89.

²⁸⁶ Srov. tamtéž.

²⁸⁷ RACEK Jan, *Duch českého hudebního baroku; Příspěvek ke slohové a vývojové problematice české hudby 17. a 18. století*, Brno 1940, 5–19.

²⁸⁸ HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 8–9.

zcela nic konkrétního.²⁸⁹

7.8 Škola

Na základě nevelkého množství zpráv můžeme sledovat i historický vývoj školní instituce v Heřmani. Z listiny pocházející z roku 1713, potvrzující příjmy z hudební produkce místnímu kantorovi a *Ludirectorovi*, může být patrné, že nějaká vzdělávací instituce minimálně od tohoto roku v Heřmani existovala.²⁹⁰ Karel Kuča ve své publikaci pojednává k roku 1713 o zpustlé škole.²⁹¹ To nám ještě umocňuje domněnku o škole, která v tomto místě existovala před rokem 1713, tedy ještě daleko před zavedením povinné školní docházky v době panování královny Marie Terezie. Věra Matoušová však ve své publikaci uvádí informaci o vzniku školy až v roce 1757.²⁹² Čerpala z textů obecní kroniky uvádějící rovněž tento letopočet a popisuje dále, že škola se nalézala v soukromé budově číslo popisné 30 „*a sice tak nuzně, že školní světnice, byla zároveň spolu i obydlím učitele.*“²⁹³ Takový zápis je alespoň orientačním svědectvím o úrovni prostředí školní instituce na venkově v polovině 18. století.

7.9 Podoba kostela v 18. století

Heřmaňský kostel již v době husitských nepokojů ztratil na své důležitosti. Středověká plebánie, vázaná nejdříve na patronátní práva českých králů a později ke kapitule sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, u které nemáme historicky podložené přerušení majetkové vztahu,²⁹⁴ zůstává až do 18., respektive do 19. století závislou církevní jednotkou. To se promítlo i do stavebních zásahů, které neznamenalý podstatnou proměnu architektury chrámu od doby jeho založení tak, jak je to obvyklé u jiných církevních staveb tohoto typu.

K roku 1700 dochází ke změně majitele panství, jímž se stává Ferdinand, kníže

²⁸⁹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 8–9.

²⁹⁰ Srov. SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň, karton 1.

²⁹¹ KUČA Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku*, 2. díl H-Kole, 71.

²⁹² MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 89.

²⁹³ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 89.

²⁹⁴ Na tomto místě připomínám dopis kanovníka P. Karla Aloise Vinařického (1803–1869), který zaslal na žádost místního ředitele kůru Matouše Fritze farnímu úřadu v Heřmani, ve kterém se objasňují vazby kapituly ke zdejšímu kostelu a jemu příslušejícímu obročí a záduší. Informace v tomto listě prakticky korespondují s událostmi, které byly objasněny v jedné z předešlých kapitol. Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv (doposud neuspořádáno).

ze Schwarzenbergu.²⁹⁵ Nedlouho po nabytí majetku se snaží opravovat kostelní budovy na celém svém panství.²⁹⁶ V roce 1717 byly vypracovány knížecím stavitelem a architektem Pavel Ignác Beyerem²⁹⁷ dva plány²⁹⁸ pro přestavbu kostela sv. Jiljí v Heřmani, zachycující v obou případech půdorys stavby a její jižní pohled.²⁹⁹ První varianta předpokládala ubourání polygonálního uzávěru presbytáře a vytvoření nového pravoúhlého zakončení, které je nám známo např. u kostela sv. Kateřiny ve Starých Kestřanech,³⁰⁰ a ubourání polygonálního závěru boční kaple sv. Alžběty pocházejícího z 2. poloviny 14. století.³⁰¹ Druhá varianta nepředpokládala větší zásahy do architektury presbytáře, ale rovněž prosazovala ubourání polygonálního závěru boční kaple sv. Alžběty. Realizována byla druhá varianta, která bezpochyby byla úspěšnějším řešením pro patrona kostela. Ubourání závěru kaple sv. Alžběty bylo z havarijních důvodů nutností,³⁰² a tak byla zbývající část boční lodi proměněna v sakristii. Dle srovnání s druhou variantou plánu je jisté, že k přesnému dodržení projektu rovněž nedošlo. Nebylo například realizováno velké okno nad jižní předsíní kostela.³⁰³ Zbývá tři okna lodi kostela nesou typické prvky Beyerovy architektonické práce, srovnatelné s mnoha dalšími stavbami schwarzenberského panství.³⁰⁴ Podoba barokní přestavy přetrvala s menšími odchylkami až do současnosti.

V tomto století prošel velkými změnami interiér chrámu. Příčinou tomu bylo několik požárů, které zničily mnohé zařízení, o němž si nyní můžeme učinit představu pouze z dochovaných zápisů v Hájkově pamětní knize z roku 1794.³⁰⁵ V jedné z kapitol pojednává o čtyřech oltářích, u nichž se slouží nejsvětější oběť. Hlavní oltář byl zhotoven protivínským řezbářem Karlem Onaisem v roce 1759 a byl zde zavěšen obraz sv. Jiljí

²⁹⁵ „*Per bellum svevium totum oppidum fuit devastatum, in cuius locum [...]pagum. Cum vero D. Radkowitz sine herede masculino [...]vis discepsit, filia ejus Catharina Constantia utpote heres nupsit D. Francisco Domiti de Wrta, et legavit testamento dominia sua Drahonitz, Božowitz et Přečín monito et filius suis – a quibus ea demum Ferdinandus princeps de Schwarzenberg A. 1700. emit. Modo pertinet ad dominium Protivin.*“ Farní úřad Heřmaň, farní archiv: *FUČÍK Matyáš Pavel: Liber Memorabilium per/ /Ecclesi/ /St. Aegidii Abbatis Hermano/ /piendo ab Anno 1836. In ho/ /libro Memorabilium / /P, 3.*

²⁹⁶ Srov. SOUKUP Josef, op. cit., 71-73, 81-93, 281-293.

²⁹⁷ P. I. Beyer vypracoval pro Ferdinanda Schwarzenberga na přelomu 17. a 18. století projekty téměř všech přestaveb, které byly tehdy realizovány na venkovských statcích. Srov. SOUKUP Josef, op. cit., soupis, sv. 33.

²⁹⁸ Srov. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Karton 3.

²⁹⁹ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, op. cit., 34.

³⁰⁰ Srov. SOUKUP Josef, op. cit., 81-93.

³⁰¹ Srov. FRÖHLICH Jiří, *Archeologický výzkum kaple sv. Alžběty v Heřmani*, i n Průzkum památek I/1997, 39-40.

³⁰² Srov. POCHE Emanuel, *Umělecké památky Čech I*, Praha 1977, 374.

³⁰³ Srov. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Karton 3.

³⁰⁴ Srov. tamtéž.

³⁰⁵ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: *HÁJEK Matěj Josef*, op. cit.

od Kašpara Onaise s chronogramem: „*ECCe MansI In soLIIVDIne.*“ V horní části oltáře se nacházel obraz Navštívení Panny Marie. V lodi kostela na evangelní straně spočíval oltář panny Marie Loretánské, vystavený rovněž v tomto čase. V jeho horní části se nacházel obraz sv. Anny a po stranách se nalézaly sochy sv. Jana Evangelisty a sv. Jana Křtitele. Na tomto místě je nutné připomenout, že oltář ani obraz se do dnešních dnů nedochovaly, přestože profesor Josef Soukup ve svém soupise památek zmiňuje ještě na začátku 20. století přítomnost obrazu sv. Anny. Zda jde o tentýž obraz nelze dnes s určitostí tvrdit.³⁰⁶ Na epištolní straně je v roce 1759 připomínán již stávající starší oltář sv. Leonarda, jehož donátorem byl Václav Čaloun, rodák z Benešova, který jej získal od píseckých dominikánů. Na oltáři stály sochy sv. Jana a Pavla, mučedníků. Další oltář se nacházel proti bočnímu jižnímu vchodu do lodi a v Hájkově pamětnici je popsán takto: „*Tertia ara versus portam meridionalem est SS. Adalberti et Joannis Nepomuceni Martirumet Patronum Regni Bohemiae. Supra quam est Imago B: V: Mariae Budvicensis, anno 1789 ex Arce Poržicensi, olim VV: PP: Dominicanis Budvicensibus spectante advecta, ibiquae collocata, ut paulo inferius patebit.*“³⁰⁷ Při evangelní patě triumfálního oblouku je připomínána kazatelna³⁰⁸ a na protější straně socha sv. Jana Nepomuckého. Na kůru kostela se nacházely varhany od stavitele Bedřicha Semráda z roku 1782,³⁰⁹ jimiž se budeme zabírat ještě v jedné z následujících podkapitol, která bude věnována liturgické hudbě.

Z tohoto století, které je již mnohem bohatší na písemné zprávy, se nám dochovalo několik soupisů drobného inventáře. Ze stránek těchto seznamů se dozvídáme o přesném množství různých předmětů, které sloužily k bohoslužebným úkonům. Povšiměme si především pretios a parament. Hájek zmiňuje dar svatovítského kanovníka Josefa Locatelliho, který daroval kostelu překrásný ornát.³¹⁰ Hájek uvádí dále ve svém seznamu jednu monstranci, ciborium, pacifikal a dva kalichy. Všechny předněty jsou datovány do 18. století³¹¹ kromě jednoho z kalichů pocházejícího ze 16. století, u něhož nemůžeme dokázat přímou

³⁰⁶ Srov. SOUKUP Josef, op. cit., 71–73.

³⁰⁷ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 7.

³⁰⁸ V současném zařízení chrámu se dochovala barokní kazatelna s tordovanou nohou, která je kunsthistoriky datována do 40. let 18. století. Můžeme se domnívat, že jde o původní zařízení z 18. století, které přečkalo několik požárů, jelikož na některých místech můžeme sledovat ještě dnes ohořelé detaily pod nánosem pozdějších nátěrů.

³⁰⁹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 8–9.

³¹⁰ „*Rdissimus Dnus Josephus Locatelli, S: Metropol. Ecclesiae ad S: Vitum in Castra Pragensi Canonicus.*“ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef, op. cit., 6.

³¹¹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv, Evidenční karty movitých památek.

souvislost s místem vzhledem k jeho stáří.

Rokem 1740 byl datován i jeden ze zvonů zavěšených na heřmaňské věži o průměru 78 cm a výšce 62 cm. Na jeho koruně byl zápis: „*BEATE IOANNES NEPOMVCENE FAVORE TVO POTIRI QVITE PRECANTVR A DIVVA / IN DE TVO NOMINE STRVCTVRA ISTA NOVITER FVSA VOCABITVR*“ a na plášti zvonu byl relief s textem: „*HERZMANA AD S. AEGIDIUM SVB (P)BERILLVSTRI AC GENEROSO DOMINO ANTONIO DE BOSHI SACRAE CESAREAE REGIAEQVE CATHOL: MAIESTATIS SVPREMI PVRGRABIATVS CONSILIARIO ED SVAE SERENISSIMAE CELSITVDINIS DE ETA SCHWARZENBERGIT DOMINI PROTIWIENSIS ET ALIORVM IN CORPORATORUM BONORUM CAPITANEO ORDINADO.*“³¹²

Při barokní přestavbě chrámu byl pořízen i stávající krov. Na této dřevěné konstrukci jsou patrné zásahy předcházející stavu na zdejší stavbě. To vedlo k dalšímu bádání. Písecký historik August Sedláček v materiálech vztahujících se k přestavbě píseckého hradu zjistil, že krov sňatý z části hradního paláce měl být použit pro stavbu nového krovu na jednom z píseckých domů. K této skutečnosti mělo dojít v roce 1723.³¹³ Zásahy patrné na stávající konstrukci byly důvodem k provedení dendrologického výzkumu, jímž bylo zjištěno, že doba smícení dřeva byla provedena v rozmezí let 1478–1480.³¹⁴ Z tvarů a úhlů zádlabů bylo zjištěno, že rozteč krokví při zachované délce dřeva by činila 17 metrů, což opět koresponduje s šíří hradního paláce³¹⁵ po přestavbách v 2. polovině 15. století.³¹⁶ „Krov heřmaňského kostela tak s největší pravděpodobností představuje nejlépe dochovaný pozůstatek pozdně gotické přestavby píseckého hradu.“³¹⁷

Ze záznamu kaplana Filka ve farní pamětnici³¹⁸ se dozvídáme, že v roce 1760, kdy byl

³¹² SOUKUP Josef, op. cit., 73.

³¹³ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in *Průzkumy památek I/1997*, 27-37.

³¹⁴ V těchto a následných letech probíhala i přestavba paláce píseckého hradu, která může mít spojitost právě s dobou smícení. Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in *Průzkumy památek I/1997*, 27-37.

³¹⁵ „*Hypoteticky uvažovaný rozpon krokví kolem 17 metrů by mohl odpovídat šířce zaniklého východního dvoutraktového křídla hradu (bez arkádového ochozu).*“ DURDÍK Tomáš, *Královský hrad v Písku*, Písek 1993.

³¹⁶ Srov. VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, op. cit., 27–37.

³¹⁷ VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, *Kostel sv. Jiljí v Heřmani*, in *Průzkumy památek I/1997*, 37.

³¹⁸ SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň: FILEK Aegidius Augustinus: *Liber Memorabolium Heřmanensis conditus a me Aegidio Augustino Filek Thlgo graduato, Notar: eppli // Heřmanae animarum pastore A:*

v Heřmani sídelním kaplanem P. Jan Václav David,³¹⁹ byla v celém kostele zhotovena kamenná dlažba z dvou set kusů dlaždic, za kterou bylo zaplaceno 100 zlatých a 14 krejcarů.³²⁰

Při kostele se dle křesťanských obyčejů rozléhal hřbitov, který byl ohraničován vysokou kamennou zdí a portálovou branou z roku 1762, vystavěnou žďárským kameníkem Poinertem za 6 zlatých. Do roku 1785 přihéhal hřibov ke kostelu ze strany jižní, východní a západní. Rozhodnutím prácheňského úřadu bylo za vsí určeno místo pro nový hřbitov, které je dodnes v paměti lidí připomínáno: „na novém krchově.“ V 90. letech 18. století došlo ke změně a zemřelí byli opět pohřbíváni při severní straně kostela na starém hřbitově.³²¹ Na hřbitovní bráně je dodnes čitelný český nápis zhotovený tzv. švabachem: „Co jste vy, byli jsme i my, co je z nás, bude brzy z vás.“ Tento nápis nechal na bránu zhotovit P. František Žáček, který byl v letech 1761–1764 v Heřmani sídelním kaplanem.³²²

1810., kniha 1., 32.

³¹⁹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef: *Liber memorabilium Ecclesiae Heržmanensis Sub Patrocinio S: Aegydi Abbatis. Coditus Anno 1794*, Pag. 19.

³²⁰ Srov. SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň: FILEK Aegidius Augustinus, op. cit., 32.

³²¹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: FUČÍK Matouš, op. cit., 6–7.

³²² Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv: HÁJEK Matěj Josef: *Liber memorabilium Ecclesiae Heržmanensis Sub Patrocinio S: Aegydi Abbatis. Coditus Anno 1794*, Pag. 19.

8. Kostel a expozitura v 1. polovině 19. století

8.1 Kontext doby

Politické a kulturní proměny probíhající v posledních desetiletích 18. století měly zásadní vliv a dopad na církev v celé rakouské monarchii. Josef II. vybudoval mnohem hustší síť farních úřadů a kněží se postupně stávali loajálními úředníky státního aparátu, což bylo umocňováno i formací v tehdejších seminářích. Po ukončení napoleonských válek v prvních letech 19. století však dochází k zmírňování josefinských výnosů³²³ a pozvolna se u českého lidu projevují obrozenecké tendence, které byly umocňovány v řadách samotných duchovních vydáváním časopisů a prosazováním českého jazyka i do pobožností. Z výnosů zrušených klášterů bylo mnoha kněžím, kterým se nedostávalo slušného příjmu, zajištěno základní živobytí.³²⁴ Všechny tyto aspekty se projevovaly i do historie námi sledované farnosti.³²⁵

8.2 Správa expozitury

Rovněž v 19. století heřmaňská lokálie, která byla českobudějovickým biskupem jmenována expoziturou, zůstává závislá na příjmech stanovených na samém začátku 18. století od bílského faráře. Přes znehodnocování peněz, které se projevovalo na základě proměnlivé politické situace, byly tyto částky přes jedno století stabilní.³²⁶ To se projevuje i na životní situaci duchovních v Heřmani. Zatímco lokalisté v 2. polovině 18. století byli schopni při daných příjmech, které jim plynuly z Bílska, ještě darovat kostelu peněžní částky na zvelebování interiéru, pak u duchovních v 1. polovině následujícího století nejsme schopni doložit dary větších finančních obnosů.³²⁷

U lokalistů v Heřmani můžeme rovněž sledovat tendence k osamostatnění lokálie od bílské farnosti. To se projevuje například několikerým přepisováním stanov, které upravovaly majtkové a finanční nároky mezi Heřmaní a Bílskem, a kde je několikrát vynášen fakt, že pražská konzistoř nikdy nepovažovala osadu Heřmaňskou za filiálku, ale

³²³ Srov. KADLEC Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin 2*, 1991, sv. 2., 99–135.

³²⁴ Srov. tamtéž.

³²⁵ Srov. tamtéž.

³²⁶ Srov. PUMPR Pavel, *op. cit.*, 65.

³²⁷ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

za *comandaturu*, jejíž trvání bude ukončeno vyrovnáním a objasněním majetkových záležitostí mezi oběma farnostmi. Bohužel písemný materiál, na který je odkazováno, se nedochoval jak v Heřmani, tak ani v archivu farního archivu Bílsko. Zde bychom pak mohli uvažovat o nevěrohodnosti tohoto odkazu.³²⁸ Důvodem těchto spekulací byl i fakt, že kaplani v Heřmani nemohli z polností, které měli k dispozici, uživit koně a musí obcházet celou farnost pěšky. To bylo uváděno jako důvod k získání pronajímaných pozemků ještě ke konci 19. století.³²⁹

Námi sledované období přineslo heřmaňské lokálii deset kaplanů.³³⁰ Dochované materiály rovněž neprojevují žádné zásadní konflikty mezi duchovním a věřícími, které se objevují, ač zřídka, ke konci století. Velkou zásluhu o lokálii měl z celé řady především Josef Pileček, na jehož bedrech spočinula kompletní oprava kostela po požáru v roce 1813. Zorganizoval několik sbírek a podal i žádost do Bílska o finanční podporu na obnovení zařízení chrámu, na kterou mu bylo negativně odpovězeno.³³¹ Podařilo se mu po více jak padesáti letech opravit farní budovu. Ta byla již v žalostném stavu. Bylo třeba vyměnit několik oken a podlahu v jedné místnosti. Do velkého pokoje byla zakoupena kachlová kamna. Všechny tyto zásahy dosáhly částky 140 zlatých a byly hrazeny z větší části patronem kostela, knížetem ze Schwarzenbergu, a menší částkou se podílel farář z Bílska.³³²

Od 18. století vzrůstal velice rychle počet obyvatel v Heřmani. V roce 1843 bylo prováděno sčítání lidu a domů. To se stalo i úkolem heřmaňskému lokalistovi. Ve Fučíkově pamětnici jsou zapsány výsledky sčítání: „*Popsání lidu, které dalo se léta 1843 od mnou níže psamého kaplana, jenž jsem od hejtmanství v Písku za popisného komisaře ustanoven byl v osadě heřmaňské.*“³³³ Obec tehdy čítala 415 obyvatel a 50 domů.

³²⁸ Rovněž ve Státním archivu, fond Arcibiskupství pražské, nebylo zatím pro velké množství materiálů nalezeno nic, co by odkazovalo k tomuto tématu.

³²⁹ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 21.

³³⁰ Jan Kazimír Winter, Kašpar Drška, Egidius Augustin Jílek, Jan Spěvák, Josef Pileček, František Šindelář, Matěj Barák, Matyáš Pavel Fučík, Vojtěch Leštický, Ondřej Sedlecký.

³³¹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

³³² Srov. tamtéž.

³³³ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 48.

8.3 Náboženský život v Heřmani

Duchovní zázemí pro zbožný lid se jistě v mnohém nelišilo od ostatních farností v okolí. Již se zapomnělo na různá nařízení z císařských dekretů, která zasahovala do pořadu bohoslužeb a obřadů konajících se mimo chrám. Ze zápisů vyplývá, že heřmaňský „lid boží brzo již po nařízeních císařských zbožné průvody obnovoval.“³³⁴

Duchovní život se odehrával na několika rovinách. Jednak to byla účast lidu na mších. Jeho účast byla pečlivě sledována. Z ohláškových knih ze 40. let víme, v jakém množství byly bohoslužby slouženy. V neděli bývala pravidelně sloužena „o sedmé“ tichá mše a „o deváté“ byla sloužena „slavná zpívaná,“ při níž bylo běžné účinkování chrámového sboru a orchestru pod vedením Matouše Fritze.³³⁵ Obě bohoslužby byly navštěvovány v hojném počtu a lidé, kteří chodili pozdě, měli problém se do kostela dostat.³³⁶ Vždyť celá lokálie v 40. letech čítala téměř 1750 duší.³³⁷ V odpoledních hodinách bývala pravidelně pobožnost s požehnáním, která byla hojně navštěvována v květnu a o velkých církevních slavnostech.³³⁸ V obyčejné dny byly slouženy pouze nezpívané „tiché mše“ navštěvované ve velké míře „zbožnýma ženama heřmaňskýma.“³³⁹

Mimo kostel bylo pořádáno každý rok několik procesí do vedlejších vsí a velké procesí do blízkého poutního místa Skočice. Podoba těchto procesí si zachovala zcela ráz z předcházejících desetiletí. Byl pod baldachýnem nošem ctný obraz Panny Marie za doprovodu hudby a zpěvů.³⁴⁰ Tato procesí byla důsledně organizována a některé úkony náležely po generace konkrétním rodům. V Hájkově pamětnici je poznamenáno, že při slavných procesích do Skočic a na Lomec příslušelo nošení baldachýnu mlynářům a jejich synům z obou heřmaňských mlýnů.

Pravidelnou každoroční událostí bývalo zahájení a ukončení školního roku slavnou bohoslužbou a promluvou „ku dítkám školním.“³⁴¹ Děti byly v kostele zkoušeny

³³⁴ Srov. HÁJEK Matěj, op. cit., 21.

³³⁵ Srov. Kniha ohlášek 1841–1846.

³³⁶ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 50.

³³⁷ Srov. tamtéž.

³³⁸ Srov. tamtéž.

³³⁹ Srov. tamtéž.

³⁴⁰ Srov. HÁJEK Matěj, op. cit., 27.

³⁴¹ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 29.

z katechismu a mravouky.³⁴² Během celého školního roku byly děti místním knězem vyučovány náboženství, které tehdy bylo jedním z povinných předmětů. Vzdělávání v náboženství však nekončilo splněním školní docházky.

Z první poloviny století se nám zachovala kniha katechezí, do níž se zapisovala jednotlivá témata, data a skupiny, kterým byly určeny. Katecheze probíhaly dvakrát až čtyřikrát do měsíce. V době adventní a vánoční byly tyto promluvy konány zvlášť jednotlivým skupinám. Například v týdnu po čtvrté neděli postní byl tzv. „zástoj“ k tématu o umučení Páně. Tyto katecheze se odehrávaly v odpoledních hodinách v kostele a byly rozděleny takto: Děti měly katechezi samostatně v pondělí, ves Skály v úterý, ves Ražice ve středu a vsi Heřmaň a Štětice ve čtvrtek. Tato duchovní formace měla silný vliv i na morální stránku společnosti v této lokalitě. Nejsou prokázány žádné závažné zločiny, které by způsobovaly pobouření a nepokoje.

Závěrem k této podkapitole je nutné ještě poznamenati, že přes svobodu vyznání, která byla lidu povolena za vlády císaře Josefa II., nebyl v Heřmani ani v 1. polovině 19. století, alespoň na základě dochovaných pramenů, ve farním archivu sledován případ konvertování k jiné víře.³⁴³ Jistě je možné, že konvertovat mohli lidé později, kdy se odstěhovali z Heřmaně do okolních měst.

8.4 Požár kostela a jeho obnova

Heřmaňskou osadu v 18. a 19. století postihl opakovaně požár, který mnohdy zasáhl velkou část statků, protože ještě v této době bylo ve vsi „*mnoho stavení dřevěných*“³⁴⁴. Teprve od roku 1700 se změnou majitele panství bylo ustanoveno, aby při každém novém povolení k založení stavení bylo dbáno, aby „*skrze nebespečenství ohně ze základu až po krov kameny neb cihlami bylo vyzděno.*“³⁴⁵

Poslední z těchto požárů, který zasáhl i kostel, vypukl v roce 1813 a učinil velké škody.³⁴⁶

³⁴² Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 89–91.

³⁴³ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

³⁴⁴ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 11.

³⁴⁵ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 48.

³⁴⁶ V novější literatuře se mylně udává rok požáru 1831. což pravděpodobně vzniklo jen záměnou posledních

Předešlé ohně byly způsobeny vlivem blesku, který v obou případech z 18. století zasáhl věž.³⁴⁷ Poslední katastrofa byla způsobena od hořící svíce, již bylo svíceno pozdě večer při udílení křtu farářem Janem Spěvákem. Tento duchovní správce, který byl v Heřmani necelý rok, několik týdnů po požáru zemřel. Tehdy byla nenávratně poškozena velká část interiéru. Několik málo věcí se podařilo lidem z kostela zachránit. Fučík uvádí především bohoslužebné nádoby, které P. Spěvák z kostela vynesl. Vedle toho bylo zachráněno několik soch, svícňů a obrazů a neustálým poléváním byla ušetřena barokní kazatelna z 1. poloviny 18. století. Ostatní poničené zařízení chrámu již nebylo možno dále používat. Zanikl tedy hlavní oltář sv. Jiljí, dva boční oltáře Panny Marie Loretánské a sv. Leonarda, deset zastavení křížové cesty, která byla zakoupena od prachatického malíře Felixe Fabera v roce 1805 za 200 zlatých.³⁴⁸ Silně poničeny byly i varhany, jejichž cínové píšťaly se následkem velkého žáru roztekly.³⁴⁹

Během následných týdnů bylo provedeno mezi heřmaňskými osadníky několik sbírek na obnovu chrámu.³⁵⁰ Nemalými prostředky přispěl i patron kostela, kníže Schwarzenberg. Zbytky hlavního oltáře byly odstraněny a na kamennou mensu byla instalována architektura bočního oltáře sv. Vojtěcha a Jana Nepomuckého, který stál do těch okamžiků v lodi proti jižnímu vchodu. V roce 1816 již máme další zmínku k proměnám v interiéru kostela. Byl instalován nový hlavní oltář portálové architektury a něm zavěšen obraz sv. Jiljí. V roce 1817 bylo ve Vídni zakoupeno 6 svícňů v klasicizujícím stylu a nad ofěrní branky vztyčeny barokní sochy sv. Petra a Pavla,³⁵¹ které se ale v předešlých popisech interiéru z 18. století vůbec nepřipomínají.³⁵² Provizorní oltář byl vrácen na své původní místo do lodi kostela a ve stejném stylu zhotoveny i dva další boční oltáře³⁵³ na evangelní a epištolní straně při patě triumfálního oblouku. Pravý oltář se sochou patronky byl zasvěcen sv. Barboře a levý oltář Panny Marie Loretánské s obrazem, který visel na původním barokním oltáři. Na tyto oltáře byli osazeni čtyři andělé, kteří byli součástí

dvou číslic. Pravdivost roku 1813 je doložitelná z několika dobových materiálů.

³⁴⁷ Srov. HÁJEK Matěj, op. cit., 6.

³⁴⁸ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

³⁴⁹ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 12.

³⁵⁰ Srov. HÁJEK Matěj, op. cit., 13.

³⁵¹ Tyto dvě barokní sochy byly na začátku devadesátých let minulého století z kostela odcizeny ještě s mnoha dalšími historickými předměty.

³⁵² Srov. HÁJEK Matěj, op. cit., 14.

³⁵³ V odborné literatuře při inventáře heřmaňského kostela udává, že boční oltáře jsou jednotného stylu po roce 1700. To je způsobeno faktem, že zbylé dva oltáře byly vytvořeny dle vzoru oltáře sv. Vojtěcha a sv. Jana Nepomuckého. Jedná se o sloupovou architekturu, která je typická pro 17. století a vyskytuje se i v mnoha okolních chrámech.

skříně původních barokních varhan.³⁵⁴

8.5 Škola

Školní systém si v průběhu 2. poloviny 18. století vytvořil ve společnosti pevnější postavení.³⁵⁵ Na základě císařských dekretů byli rodiče povinni posílat své děti do školy. Pro velké množství prací však byly tendence využívat je spíše v hospodářství. Tyto problémy se projevovaly v Heřmani i v 1. polovině 19. století.³⁵⁶ Dle zápisů ve Fučíkově pamětnici můžeme mapovat několik sporů týkajících se školní docházky během letních měsíců, které se opakovaly každoročně. Pro tyto účely byly v Heřmani zavedeny seznamy žáků a docházka měla být zdejším kantorem kontrolována. Na docházku dohlížel i místní farář, který v dochovaných písemnostech vstupuje ve dvou případech do těchto řízení.³⁵⁷

V roce 1802 bylo shledáno, že dosavadní školní budova, která se nacházela v severní části náměstí pod kostelem, již nevyhovuje pro své rozměry a stav. Budova byla tehdy ještě dřevěná a hrozilo její sesutí.³⁵⁸ Dveře a okna netěsnily a střecha při větších deštích propouštěla doslova „*to co dopadalo*.“³⁵⁹ To vše bylo utvrzeno i počtem dětí, které se do třídy jen obtížně vešly. Proto bylo započato se stavbou nové kamenné školy, která byla tvořena dvěma malými místnostmi k obydlí kantora a velkou místností pro vyučování. Vedle byly připojeny ještě drobné chlévy sloužící k obživě kantora. Do velké místnosti byly pořízeny „*scamnis*“ a dlouhá tabule. Tehdejšímu učiteli Antonínu Liškovi bylo uloženo, aby vedle školy dbal i pozemků, které využíval ze záduší při kostele sv. Jiljí v Heřmani.³⁶⁰ Jeho povinností bylo i dbát o svůj úřad ředitele kůru pečlivý hudebním doprovodem bohoslužeb. Po Liškovi se ujal úřadu kantora a ředitele kůru Matouš Fritz, který ho zastával v letech 1833–1864. Bylo o něm známo, že byl znamenitým hudebníkem.³⁶¹ Fritz v 50. letech žádal o využívání větší plochy pozemků, které náležely ke kostelnímu záduší a byly po vzniku farního úřadu pronajímány farářem v Bílsku. Fritz

³⁵⁴ Srov. tamtéž.

³⁵⁵ Prosazování dekretu o povinné školní docházce bývalo především na venkově však problémem ještě v 19. století. Lid stavěl do popředí práci, zabezpečení životních podmínek.

³⁵⁶ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 17.

³⁵⁷ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

³⁵⁸ Vzhledem ke špatnému stavu a stáří budovy bychom mohli uvažovat o možnosti, že se jedná o tutéž stavbu (školu), která je v Heřmani připomínána již v roce 1713 jako pustá.

³⁵⁹ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 17.

³⁶⁰ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

³⁶¹ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 89.

vznášel prosby opakovaně, vždy, když zjistil zásadní historickou reálii o záduší a obročí při heřmaňském kostele. Tehdy vznikla i korespondence mezi ním, farním úřadem a vyšehradským kanovníkem Vinařovským, který pro Fritze zjišťoval vlastnické vztahy kapituly k heřmaňskému beneficiu.³⁶²

8.6 Farní archiv

Stavu farního archivu byla už v průběhu 18. století věnována veliká pozornost, jelikož jeho materiály nesly důležité informace jak pro církev, tak pro státní správu. Byly opakovaně vypracovávány inventáře jednotlivých knih a listin.³⁶³ K roku 1810 choval farní archiv již tři knihy matrik, v nichž byly vedeny záznamy o křtu, sňatku a úmrtí farníků.³⁶⁴ Vedle těchto knih se vedly záznamy o katechezích a ke konci 40. let začaly být archivovány i knihy ohláček, které byly z počátku psány německy. Po příchodu kaplana Ondřeje Sedleckého je převážná část dokumentů vedena v českém jazyce.³⁶⁵ Písemný fond archivu podrobně a systematicky zpracoval P. Aegidius Augustinus Jílek, na jehož základě jsme do určité míry schopni i rekonstruovat původní rozsah písemností i přes jejich torzovité dochování do současnosti. P. Jílek nechal pro archiv vyrobit velkou dubovou dvoukřídlou skříň, v níž mohly být listiny „přehledně vedeny dle Inventaria.“³⁶⁶

³⁶² Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

³⁶³ Do zřízení lokálie byla heřmaňská agenda chována v archivu farního úřadu v Bílsku a průběhu let byla postupně předávána. To je patrné z materiálů samotných především u příležitosti zřízení expozitury v roce 1786 a v roce 1853 při zřízení samostatného farního archivu.

³⁶⁴ Srov. SOA Třeboň, fond matrik, Farní úřad Heřmaň.

³⁶⁵ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

³⁶⁶ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 35.

9. Bratrstva a náboženské spolky v Heřmani od poloviny

19. století

9.1 Historický kontext

Náboženská bratrstva si chovala v českých zemích dlouholetou tradici. Její počátky můžeme sledovat už od 16. století, kdy při městských chrámech byly zakládány duchovními a patrony zvláštní skupiny věřících, které měly žít příkladným křesťanským životem. Jejich hlavním úkolem bylo doprovázet bohoslužby konané v chrámech kvalitní liturgickou hudbou.³⁶⁷ K těmto účelům jim sloužily překrásně provedené knihy,³⁶⁸ které obsahovaly i stanovy, podle kterých byli členové vázáni žít. Tito měšťané měli být svým zbožným způsobem života vzorem ostatnímu obyvatelstvu. Bohužel na konci 16. století a v průběhu celé první poloviny století následujícího vinou častého válčení a plundrování v průběhu třicetileté války mnoho těchto společenství ukončilo svou činnost a jejich vzácné kancionály se často staly kořistí drancujících vojáků. Od druhé poloviny století začíná opět rozkvět těchto zbožných družin a většina z nich už nebyla vázána jen na hudbu, ale na usebranější a zbožnější způsob života.³⁶⁹ Církev velice dbala a dohlížela na vznikající skupiny a na dodržování jejich stanov, protože si byla vědoma role, kterou tato bratrstva sehrála při rekatolizačních snahách v pobělohorském období už proto, že vzcházela z aktivit samotného lidu. Velkého rozkvětu se dočkala bratrstva především v následujícím století, kdy byla zakládána k různým příležitostem, připomeňme především vznik velkého počtu bratrstev svatojánských, která měla svůj základ v přípravách na svatořečení sv. Jana Nepomuckého. Vznikla ale i bratrstva růžencová, bratrstva třetích řádů apod. Je nutno podotknout, že tyto spolky rovněž vlastnily společné peníze a tyto částky nebyly zanedbatelné. Proto byly na popud císaře Josefa II. v 80. letech zrušeny.³⁷⁰ Nový rozkvět těchto bratrstev a náboženských sdružení nastává opět v 19. století.³⁷¹

³⁶⁷ RACEK Jan, *Duch českého hudebního baroku, příspěvek ke slohové a vývojové problematice české hudby 17. a 18. století*, Brno 1940, 5–23.

³⁶⁸ SMOLKA Jaroslav, *Hudba českého baroka*, Praha 2005, 11–21.

³⁶⁹ Srov. MIKULEC Jiří, *Barokní náboženská bratrstva*, Praha 2000.

³⁷⁰ Srov. tamtéž.

³⁷¹ Srov. tamtéž.

9.2 Bratrstva v Heřmani

Pro mapování činností jednotlivých bratrstev, která byla v Heřmani založena, nám poslouží především „*Knihy neb Matrika Bratrstev na osadě Heřmaňské*“,³⁷² kterou založil v roce 1859 prvofarář P. Ondřej Sedlecký.³⁷³ Tato kniha byla založena na doporučení diecézního biskupa, na které je rovněž upomenuto v titulním zápisu.³⁷⁴

9.2.1 Bratrstvo k ustavičnému uctění nejsvětější svátosti oltářní

Prvně je založeno v Heřmani „*Bratrstvo k ustavičnému uctění Nejsvětější Svátosti Oltářní*“.³⁷⁵ Bratrstvo zřídil českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík ze záměru a účelu, „*aby Pánu Bohu povinnované díky se vzdávali za ustanovení této nejsvětější Svátosti*“.³⁷⁶ Farář Sedlecký dále ještě mnohem podrobněji rozepisuje pohnutky, které vedly jeho biskupa ke kroku zříditi taková společenství po celé diecézi. Vše se řídilo podle přesných stanov, které byly pravidelně členům předčítány.³⁷⁷ Z jednotlivých paragrafů se dovídáme, jak měl vypadat život jednotlivých členů a jaké duchovní užitky jim plynuly. Jednotliví členové měli možnost za určitých podmínek získávat *neplnomocné* a *plnomocné* odpustky. Je zřejmé, že takové sdružení mělo velký význam v náboženském uvědomění. Z jednotlivých zápisů v knize je patrné, jak se členové prezentovali. Například při udělování posledního pomazání doprovázeli kněze s nejsvětější svátostí až k lůžku umírajícího, kde po udělení svátosti setrvali v dalších modlitbách. Členové rovněž měli dbát, a v Heřmani dbali, jak plyne z dalších záznamů, aby chrám, jako stánek a místo kde se uchovává nejsvětější svátost, byl udržován v čistotě a důstojnosti.³⁷⁸ To se projevilo například opravou a pozlacením svatostánku a opravou kalicha z peněz, které mezi sebou členové pravidelně každý rok a nebo i mimořádně vybírali.

V roce 1859 bylo v knize zapsáno 88 členů. Z tohoto seznamu i zjišťujeme, jaké osazení měla v té době budova fary, což je z množství dochovaných materiálů v případě Heřmaně

³⁷² SEDLECKÝ Ondřej, *Knihy neb Matrika Bratrstev na osadě Heřmaňské založena od P. Ondřeje Sedleckého Faráře v roce 1859*, Farní úřad Heřmaň, farní archiv

³⁷³ Pater Ondřej Sedlecký byl v Heřmani dvacátým devátým sídelním kaplanem od roku 1848 a v roce 1853 při zřízení zdejší farnosti se stává i jejím prvofarářem. V tomto úřadě setrval až do roku 1862, kdy odchází do Doudleb a následně do Týna.

³⁷⁴ Srov. SEDLECKÝ Ondřej, op. cit., 5.

³⁷⁵ Srov. tamtéž. op. cit., 5.

³⁷⁶ SEDLECKÝ Ondřej, op. cit., 5.

³⁷⁷ Srov. tamtéž.

³⁷⁸ Srov. tamtéž.

zcela mimořádné: „P. Ondřej Sedlecký, Farář; Anna Sedlecká vnučka aspoluhospodině na faře; Gustav Smrzka, czeledín; Antonín Sedlecký vnuk p. Faráře; Ferdinand Sedlecký vnuk p. Faráře oba studují v Písku; Anna Gelinek služebná na faře.“³⁷⁹ Členové samotní se v průběhu let ve velké míře obměňovali a k roku 1898 byl proveden nový soupis, v němž jsou každoročně připisovány darované částky, které jsou rozdílné dle možností poskytovatelů. Tento soupis je veden až k roku 1915, kdy jsou zaznamenány poslední aktivity bratrstva. Příspěvky činily každoročně v úhrnu vždy několik desítek zlatých a později korun.³⁸⁰

9.2.2 Bratrstvo živého růžence

Kniha dále zaznamenává „Bratrstvo živého Růžence dle ruží ustanoveno,“³⁸¹ k jehož činnosti máme dochováno podstatně méně písemných zpráv.³⁸² Bylo založeno roku 1860 a bylo tvořeno osmnácti skupinami, které byly nazývány růže. Každá vesnice v heřmaňské farnosti měla dle počtu obyvatel několik těchto růží, které byly vždy tvořeny patnácti členy. I osazení skupin se v průběhu let velice proměňovalo a lidé přestupovali i v rámci jedné vesnice do jiných růží. Celé bratrstvo mělo úhrnem 270 osob.

Kniha bohužel nazaznamenává žádné stanovy a rovněž ani zápisy o duchovních aktivitách spolku. Jejich činnost můžeme sledovat až k roku 1900, kdy je zaznamenána poslední personální změna v seznamech růží, které se jinak v předchozích několika letech pečlivě sepisovaly.³⁸³

9.2.3 Bratrstvo svatého Františka

Na straně 265 téže knihy farář Sedlecký zaznamenal „Bratrstvo řádu třetího svatého Františka,“ u kterého máme zaznamenáno nejméně informací ze všech náboženských spolků v Heřmani. Jde rovněž o rukopis P. Sedleckého, který mimo hlavního nadpisu

³⁷⁹ SEDLECKÝ Ondřej, op. cit., 11.

³⁸⁰ Srov. tamtéž, 15–33.

³⁸¹ Pro toto bratrstvo nebyla založena samostatná kniha, jak je tomu i v případě ostatních náboženských sdružení, ale vše bylo zapisováno, včetně účetních záležitostí do jedné a téže knihy z roku 1859.

³⁸² Srov. SEDLECKÝ Ondřej, op. cit.

³⁸³ Srov. tamtéž.

zaznamenává pouze dvě osoby, které se staly členy. Nemůžeme zde ani historicky dokázat z ostatních pramenů farního archivu žádné jiné souvislosti, jako je to u ostatních v případě podílení se na zvelebování chrámu.³⁸⁴

9.3 Křesťanské spolky

Vedle bratrstev byla v Heřmani především ke konci 19. století zakládána drobná náboženská sdružení, jejichž činnost mnohdy vykazovala trvání v řádu pouhých několika let. Pramenným podkladem, jak bylo zmíneno již v kapitole 9.2, jsou zápisy do knihy bratrstev od Ondřeje Sedleckého, psány rukou Václava Železného, který byl v Heřmani farářem v letech 1898–1919.

9.3.1 Spolek křesťanských rodin

Zcela samostatně uvedme jen „*Všeobecný spolek Křesťanských rodin ku poctě sv. Rodiny z Nazareta*“, který si mezi farníky choval značnou oblibu.³⁸⁵ První zápis se vztahuje k roku 1903 a odvolává se na knihu „*Zbožný spolek křesťanských rodin k úctě svaté rodiny z Nazareta, nejjistější lék pro chorou naši dobu*“,³⁸⁶ jejímž autorem je František Hlavsa a která se rovněž dochovala ve farní knihovně s přípisem „*v držení všeobecného spolku rodin křesťanských ku poctě sv. Rodiny z Nazareta při osadě Heřmaňské*.“³⁸⁷ Ve spolku bylo 44 rodin z Heřmaně, které čítaly 154 členů; 13 rodin ze Skal v počtu 46 členů; 3 rodiny z Budičovic v počtu 10 členů; 10 rodin ze Štětíc v počtu 49 členů a 36 rodin z Ražic v počtu 180 členů.³⁸⁸ Jaké duchovní aktivity přímo v heřmaňské farnosti spolek vykazoval nemůžeme přesně určit, ale je dochováno několik zpráv ve Fučíkově pamětnici vztahujících se k udržování chrámu.³⁸⁹ Farář František Železný například zmiňuje péči o mariánský oltář a provozování zpěvu dětmi pod vedením pana ředitele Antonína Loška při „*májových pobožnostech*.“³⁹⁰

³⁸⁴ Srov. FUČÍK Matěj, „*Liber memorabilium*.“ op. cit.

³⁸⁵ SEDLECKÝ Ondřej, op. cit., 46.

³⁸⁶ Srov. tamtéž.

³⁸⁷ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní knihovna.

³⁸⁸ Srov. SEDLECKÝ Ondřej, op. cit. 47–58.

³⁸⁹ Srov. FUČÍK Matěj, „*Liber memorabilium*.“ op. cit.

³⁹⁰ Srov. tamtéž.

9.3.2 Ostatní náboženská sdružení

Pater František Železný zaznamenává v knize bratrstev „*Spolek svatého Bonifáce*,“ jehož činnost je dokumentována v letech 1905–1914 účty, které vykazují množství peněz vybraných mezi členy a zaslaných na válečné potřeby.³⁹¹ Dalším sdružením je „*Spolek paterého Škapulíře*,“ u něhož jsou zaznamenány pouze částky odvedených poplatků v letech 1898–1906.³⁹² K roku 1903 zapsal farář Železný „*Oúdy spolku sv. Michaela Archanděla*,“ jehož činnost, alespoň na základě písemných zpráv, je doložitelná až k roku 1915.³⁹³ V letech 1898–1906 jsou poznamenány seznamy osob a odváděné částky od „*Oudů Dědictví Sv. Janského v Heřmaňské farnosti*,“ jehož existence byla ze všech spolků v Heřmani nejkratší.³⁹⁴

U heřmaňské farnosti samotné můžeme dokumentovat oblibu bratrstev a náboženských spolků v průběhu 19. a začátku 20. století. Z výše uvedeného textu může však být patrné, že lidé své doby podléhali trendům či módním vlivům a bylo posléze na jejich duchovním správci, zda v nich dokázal udržovat vytrvalost v tom či onom způsobu života podle konkrétních pravidel toho kterého spolku. Může být i patrné, že členství konkrétně v Heřmani se neomezovalo pouze na jeden spolek, ale někteří se podíleli na členství hned v několika sdruženích. Jisté je, že válka ukončila v Heřmani činnost všech spolků hned v prvním či druhém roce jejího běhu.³⁹⁵

³⁹¹ SEDLECKÝ Ondřej, op. cit., 69.

³⁹² Srov. tamtéž.

³⁹³ Srov. tamtéž.

³⁹⁴ Srov. tamtéž.

³⁹⁵ Srov. tamtéž.

10. Farnost v letech 1853–1940

10.1 Založení farnosti

Historie heřmaňského kostela je téměř osmisetletá a během této doby prošla zdejší duchovní správa různými administrativními formami vedení tohoto úřadu. Již v dobách první písemné zmínky je charakterizována jako plebánie spravovaná presentovaným vikářem.³⁹⁶ Tyto různé podoby správy přetrvávaly dlouhá století. V roce 1717 se stala heřmaňská filiálka k Bílsku lokálií se svým lokálním kaplanem.³⁹⁷ Tento stav přetrvával až do roku 1786, kdy byla lokálie změněna v expozituru, což bylo dle tehdejších právních zvyklostí předstupněm k udělení statutu farnosti, jako samostatného právního subjektu dle církevního práva. Tato situace byla způsobena především beneficiem a záduším při místním kostele, které bylo vhodným příjmem faráři v Bílsku a rovněž i nedostatkem katolických duchovních po roce 1627. Tato provizorní podoba přetrvala celá tři století. V průběhu let bylo podáno několik žádostí o oproštění a odloučení od farního úřadu Bílsko pro znevýhodňování v oblasti ekonomiky a samostatného hospodaření.³⁹⁸ Odloučení pozemků od farnosti bílské by však způsobovalo obdobný problém na straně druhé, jelikož farnost u kostela sv. Jakuba nevladnula tak rozsáhlé beneficum a záduší jako kostel v Heřmani. V 19. století, kdy byly stabilizovány příjmy duchovních z fondů, které vznikaly za vlády císaře Josefa II., bylo možno zvažovat odhlu správní i majetkovou. To se stalo 7. září 1853 z rozhodnutí „nejvyšší konsistoře v Českých Budějovicích.“³⁹⁹ Tato změna není v archivních materiálech podrobně popsána. Ve Fučíkově pamětní knize⁴⁰⁰ můžeme nalézt velmi stručnou zprávu P. Ondřeje Sedleckého o této administrativní změně, podobně jako v ohláškové knize z roku 1852.⁴⁰¹ Dnes můžeme už jen spekulovat o jistém nezájmu, který je patrný alespoň na základě dochovaných materiálů.⁴⁰² Prvním farářem byl jmenován P. Ondřej Sedlecký.

³⁹⁶ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 8–10.

³⁹⁷ Srov. HÁJEK Matěj, op. cit. 26.

³⁹⁸ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

³⁹⁹ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 18–19.

⁴⁰⁰ Srov. tamtéž.

⁴⁰¹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

⁴⁰² Srov. tamtéž.

10.2 Prvofarář Ondřej Sedlecký

Prvním farářem v Heřmani se stal P. Ondřej Sedlecký. Narodil se v Sušici dne 5. ledna 1804. Kněžské svěcení přijal z rukou českobudějovického biskupa Arnošta Konstantina Růžičky 24. srpna 1829. Od 3. června 1830 byl kaplanem v Zaboří u Sedlice. Po pěti letech, v roce 1835, byl ustanoven kooperátorem v Malém Zvíkovci, poté kaplanem a administrátorem v Blížkovicích. Od roku 1847 nastoupil na kaplanské místo v Zahají a o rok později, v květnu 1848, jmenován expozitou v Heřmani. Po pěti letech byl jmenován prvofarářem a sám k této události velice stručně poznamenává: „*Andreas Sedlecký [...]qua capellanus Zahajensis infra Octavam Sti Joannis Nep. 1848 praesentatus etatim Heřmanam se contutit, ibi quae expositus Capellanus et **Protoparochus** 15 anno transequit.*“⁴⁰³ V heřmani setrval 15 let do roku 1862. Ještě před svým odchodem učinil do Hájkovy pamětnice tento stručný zápis: „*Anno 1862 decima Decembris qua parochus Doudlebiensis vel Teindlensis praesentatus duodecima Januarii 1863 Heřmanam relinquit*“⁴⁰⁴ a rukou jeho nástupce Františka Hubera je dopsáno: „*Doudlebio parochus Albohurea factus. ibique obiit.*“⁴⁰⁵

Pokud bychom měli na základě dochovaných materiálů hodnotit činnost Ondřeje Sedleckého, pak bychom ji museli rozdělit do dvou etap. Jednou je období od jeho jmenování expozitou v Heřmani zhruba do roku 1854. Do tohoto období nemůžeme mapovat žádnou mimořádnou činnost v oblasti duchovní správy a dokonce ani v oblasti správy jemu svěřeného majetku. Ze zápisů v pamětních knihách rovněž nelze zjistit, co by bylo podnětem takového postoje.⁴⁰⁶ V úvahu bychom mohli brát i případné neporozumění ze strany bílského faráře Antonína Pláničky, ale písemně nelze nic prokázat, proto i tato možnost se stává pouhou domněnkou.⁴⁰⁷ Ke zlomu dochází po vzniku samostatné farnosti v roce 1853.⁴⁰⁸ Zde jsou již dochovány ohláškové knihy,⁴⁰⁹ jednotlivé záznamy o drobných úpravách v místním kostele,⁴¹⁰ ale především pamětní kniha bratrstev.⁴¹¹ Činnost bratrstev

⁴⁰³ HÁJEK Matěj, op. cit. 24.

⁴⁰⁴ Tamtéž.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ Musíme zde mít neustále na paměti, že vycházíme z materiálů dochovaných ve fondech farního úřadu Heřmaň a rovněž nemůžeme vyloučit případnou ztrátu těchto pramenů, ač v tomto období již není jak v kostele, tak ve farní budově prokázán požár nebo jiné příčiny, které by byly důvodem absence takových materiálů.

⁴⁰⁷ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv; SOA Strakonice, fond Farní archiv Bílsko, karton 1.

⁴⁰⁸ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

⁴⁰⁹ Srov. tamtéž.

⁴¹⁰ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit.

⁴¹¹ Srov. SEDLECKÝ Ondřej, op. cit.

byla pravděpodobně hlavní aktivitou vedle běžných povinností duchovního správce. Tradice náboženských sdružení a spolků se v heřmaňské osadě udržela až do začátku I. světové války, tedy dlouhých 60 let, ačkoli ze strany dalších farářů nemůžeme prokázat takovou podporu, jakou jim věnoval Ondřej Sedlecký.⁴¹²

10.3 Faráři v Heřmani

Po prvofarāři Ondřeji Sedleckým naspoupil na heřmaňskou faru P. František Huber. Narodil se v Bavorově roku 1822. Svěcen na kněze byl roku 1847 českobudějovickým biskupem Josefem Ondřejem Lindauerem a poté nastoupil na kaplanské místo v Lišově. Setrval tam plných 16 let a v roce 1863 byl jmenován farářem v Heřmani, kde byl místními obyvateli velice oblíben. Za své téměř dvacetileté působení zde vykonal vedle duchovní správy i mnoho pro zvelebení zdejšího chrámu. V roce 1882 bylo rozhodnuto o jeho odchodu do nového působiště Obory, blízko Loun. Osadníky farnosti byl vystrojen lampiónový průvod a v den odchodu sjížděli se do obce Heřmaň banderisté za hluku hmoždířů.⁴¹³

Třetím farářem v Heřmani se stal stožický rodák P. Jan Straboch. Kněžské svěcení mu bylo uděleno českobudějovickým biskupem Janem Valeriánem Jirsíkem 17. července 1859. Jako kaplan působil v Mouřenci u Kašperských Hor, Bílsku, Husinci a Vimperku, odkud byl roku 1883 povolán na místo faráře v Heřmani.⁴¹⁴ Zde mu bylo připraveno slavnostní uvítání. Od protivínského nádraží byl přivezen kočárem⁴¹⁵ za doprovodu jízdy s osmnácti koňmi.⁴¹⁶ Takto zaznamenal slavnostní událost kantor a ředitel kůru Antonín Loško: „*Na to za hlaholu zvonů, za zvuku hudby a ozvěny četných výstřelů ubíral se seřazený průvod do chrámu Páně. Vchod u kostela, jakož i u fary byl chvojím vkusně vyzdoben; mimo to vystavěna byla krásná brána, na které se skvěl přiměřený nápis.*“⁴¹⁷ Odchod duchovního správce na nové místo do Pištína však nebyl tak okázalý: „*Příčiny, které jej přiměly k tomu, že za tak krátký čas žádal o jiné místo, jak sám pronesl od oltáře ku osadníkům, byly následující. Předně stěžoval si, že ve farním domě jsou byty vlhké a tudíž nezdravé*

⁴¹² Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

⁴¹³ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 76–77.

⁴¹⁴ Srov. SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň, FILEK Aegidius Augustinus, *Liber memorabilium Herzmanensis*, 154.

⁴¹⁵ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 87.

⁴¹⁶ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 77.

⁴¹⁷ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 77.

*a za druhé, že mu není možno setrvati na osadě, kde nepožívá u občanů v dostatečné míře lásky a důvěry.*⁴¹⁸

Čtvrtým farářem v Heřmani se stal P. František Rynda, narozen 13. října 1842 ve Volešníku u Hluboké. Po svém kněžském svěcení v roce 1869 byl ustanoven kaplanem v Mouřenci, Střelských Hošticích, Horní Vltavici a v Křemži. Od 1. února 1889 zastával úřad faráře v Heřmani. Zdejší farníci mu rovněž vystrojili slavnostní uvítání, srovnatelné s uvítáním předchůdcovým.⁴¹⁹ Svůj úřad zastával devět let sužován dlouhodobou nemocí, které podlehl 24. února 1898. František Rynda byl dobrým hudebníkem, což se projevilo i výstavbou nových varhan pro zdejší kůr.⁴²⁰

Po Františku Ryndovi nastoupil na heřmaňskou faru jako pátý farář Václav Železný, narozen 9. května 1856 ve Velkém Zdíkově. Po kněžském svěcení, které přijal z rukou českobudějovického biskupa Jana Valeriána Jirsíka v roce 1879, byl ustanoven kaplanem v Horní Vltavici a Vimperku, kde byl roku 1898 jmenován farářem v Heřmani.⁴²¹ Osadníci připravili novému duchovnímu správci honosné přivítání. Mezi lidem byl tento člověk ceněn především pro své vlastenectví a soucit s chudým lidem. Svůj úřad zastával do 3. listopadu 1908. Tehdy byl slavnostně odvezen do Protivína, kde byl jmenován prvním děkanem.

Dne 1. března 1909 započal úřad faráře vykonávat P. Josef Němec, rodák z Hliněného Újezda. Po I. světové válce odešel P. Němec do výslužby. V Heřmani nebyl příliš oblíben pro své prorakouské názory. Po jeho odchodu administroval zdejší duchovní správu protivínský kaplan Štěpán Pařízek.⁴²²

Dlouhá léta administrování z blízkého Protivína byla ukončena 1. března 1925 jmenováním Václava Orny novým farářem v Heřmani. Po celý svůj pobyt zde byl sužován dlouhodobou nemocí, které podlehl 13. května 1928. Farnost byla spravována opět

⁴¹⁸ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 79.

⁴¹⁹ Srov. tamtéž.

⁴²⁰ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

⁴²¹ Srov. FILEK Egidius Augustinus, *Liber memorabilium Heržmanensis*, 154.

⁴²² Jeho přičiněním byl přelit zvon sv. Jiljí, který byl poškozen při válečném vyzvánění.

protivínským kaplanem Štěpánem Pařízkem téměř jeden rok.

Dne 1. května 1929 nastoupil do Heřmaně její poslední farář, František Houska. Narodil se 16. února 1868 v Jedraži. V Českých Budějovicích přijal 19. července 1891 kněžské svěcení z rukou biskupa Martina Josefa Říhy. Byl kaplanem v Německém Benešově, Soběslavi, Dolním Bukovsku, Maloutech, Žinkovech, Myšenci a poté dlouhých 24 let farářem u sv. Máří u Vimperka.⁴²³ V Heřmani se těšil velké oblibě pro náklonnost k chudému lidu.⁴²⁴

10.4 Náboženský život

Svědectví o duchovním životě lidí je zaznamenáno při různých událostech, které se většinou týkaly celé farní obce. Jednak šlo o část života, která byla úzce provázána s bohoslužebnými obřady, a na druhé straně to byly konkrétní projevy věřícího člověka v běžném životě.

Centrem farnosti, tak jako celá staletí, byl místní kostel a s ním spojený program bohoslužeb. V ohláškových knihách můžeme pozorovat, jakou vážnost si chovalo slavení eucharistie a s ní spojené obřady. Na každou neděli byly ohlašovány dvě mše. První byla tichá recitovaná v 7 hodin ráno a po ní následovala slavná zpívaná mše v 9 hodin. Po těchto ranních obřadech o nedělích a svátcích následovalo odpolední požehnání. Farář František Huber tolikto zapsal a oznámil program na slavnost Nejsvětější Trojice: „*Festo S.S.S. Trinitatis et simul Dom I.p.Pentec. Dnes odpoledne bude ve 2 hodiny požehnání. Ve čtvrtek připadá božího Těla, na ten den bude ranní mše sv. V ½ 8me hodině a v ½ 10 hodině bude zpívaná mše sv. po ní povede se průvod ku čtyřem oltářům a na to bude v chrámu Páně Te deum Laudamus.*“⁴²⁵ Některé mše byly slouženy na úmysl panovnického domu. Od místního faráře Františka Hubera můžeme v jedné z ohláškových knih nalézt i tento zápis z 23. října 1863: „*Dnešní mše svatá bude obětována na poděkování Bohu za udělenou úrodu zemskou, a za zachování nejmilostivějšího císaře a krále jehož den narození v tomto minulém týdnu připadl.*“⁴²⁶ Celý církevní rok obnášel množství dalších

⁴²³ Srov. FUCÍK Matěj, op. cit. 154.

⁴²⁴ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

⁴²⁵ Srov. *Liber Ordinis divinorum 1855*, Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

⁴²⁶ *Liber Ordinis divinorum 1855*, Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

obřadů. Byly to především pravidelné každoroční májové pobožnosti, které si chovaly mezi farníky značné obliby.⁴²⁷ Následovaly letní poutě a procesí do blízkých míst Skočic, Lomce a Bavorova. Za dobrou úrodu bylo vypravováno procesí do okolních polí, které bylo vždy zastoupeno v hojném počtu a nový církevní rok byl spojován každý den po celý advent ranní votivní mší k Panně Marii, při níž se zpívaly staročeské *roráty*.⁴²⁸

Podobně jako v předešlých dobách byl lid boží vzděláván ve svém náboženském zaměření již od školních let. Součástí povinné docházky byla výuka náboženství, kterou zajišťoval místní duchovní.⁴²⁹ Po splnění školní docházky byl člověk celoživotně vzděláván při křesťanských cvičeních, jejichž témata měla nejrůznější zaměření. Údaje o tématech a době konání byly zaznamenávány do knihy katechezí, která byla pečlivě vedena od roku 1847.⁴³⁰ Tato cvičení byla udělována v kostele pro jednotlivé skupiny a spojována s přistoupením ke svátosti svaté zpovědi.⁴³¹

Vedle bohoslužeb a pobožností se křesťanský způsob života zdejšího lidu projevoval i v mnoha odvedených sbírkách potřebným. V roce 1866 zachvátil oheň část Horažďovic a Strunkovic. Pro pohořelé bylo vybráno 29 zlatých 40 krejcarů. Následujícího roku zachvátil oheň několik domů v Bavorově. Tehdy bylo vybráno 22 zlatých a 30 krejcarů a vedle toho poskytnuto v naturáliích 10 měric žita, 1 a ½ měrice ječmene, 310 otepů slámy, 37 otepů sena a 57 velkých bochníků chleba.⁴³² V některých případech byla finanční pomoc zasílána do větších vzdáleností. V roce 1872 bylo vybráno „*pro povodni poškozené v severních Čechách 179 bochníků*“, 72 zlatých a 80 krejcarů.⁴³³

Velkou událostí všedního i duchovního života bývala návštěva diecézního biskupa, spojovaná vždy s vizitací a udělováním svátosti biřmování. Jedna z návštěv proběhla 9. května 1886. Tedy přijel do Heřmaně biskup Martin Josef Říha. K svátosti biřmování přistoupilo téměř pět set věřících. Po příjezdu v 8 hodin ráno následoval program v kostele:

⁴²⁷ Srov. FILEK Egidius Augustinus, *Liber memorabilium Heržmanensis*, op. cit.

⁴²⁸ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit. 132.

⁴²⁹ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit.

⁴³⁰ Srov. LEŠTICKÝ Vojtěch, *Liber Catechesium penes Ecclesiam Heřmanensem in Ecclesia et per pagos habitarem incipiens ad anno 1847*, Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

⁴³¹ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní úřad, knihy ohlášek.

⁴³² Srov. FILEK Egidius Augustinus, *Liber memorabilium Heržmanensis*, op. cit.

⁴³³ Srov. tamtéž.

„... pronesl kázání o ctnostech zdobících křesťanského občana, jimiž jsou zbožnost, střídmost, a šetrnost a poděkoval za láskyplné uvítání.“⁴³⁴ Podobného slavnostního přivítání se dostalo českobudějovickému biskupovi 27. června 1905 při příležitosti udílení svátosti čtyři sta padesáti biřmovancům: „*Pohyblivým špalírem hasičů jel p. biskup ku faře, kde jej oslovil starosta heřmaňský p. Jan Hovorka vzletnou řečí. Slzy vytryskly s očí všech, když pak týž sestoupil s koně, poklekl a žádal o sv. Požehnání, jehož se jemu s přítomnými s obzvláštní radostí dostalo.*“⁴³⁵ Následující den byla vykonána vizitace školy za slavnostního přivítání místního kantora a ředitele kůru Antonína Loška a žáka Otakara Březiny.⁴³⁶

Válka, vznik republiky a obecná nálada přinesla ze stran několika občanů nenávisť ke Katolické církvi.⁴³⁷ To se projevilo po roce 1921, kdy opustilo katolické společenství 40 obyvatel Heřmaně a přifařených obcí. Farář Václav Orna pečlivě vedl ve Filkově pamětnici jmenný seznam těchto lidí. Zaznamenával do zvláštní kolonky s názvem „do sekty“ následné náboženské zařazení těchto odpadlíků. Většina se stala členy církve Československé a k pravidelným bohoslužbám dojížděli do blízkého Protivína, kde vznikla i jejich modlitebna.⁴³⁸

Místní duchovní správce v průběhu tzv. První republiky žádal o přidělení kaplana pro farnost Heřmaň. Od poloviny 19. století, kdy zde vznikla samostatná farnost, vzrůstal i počet obyvatelstva, které vyznávalo, až na několik výjimek, katolickou víru. Při sčítání lidu v roce 1843 bylo jen v Heřmani 415 obyvatel v 50 domech.⁴³⁹ Tento počet narůstal a v roce 1921 čítala heřmaňská obec 571 obyvatel a 80 domů. V roce 1930 byly počty stabilizovány a rostlo nadále jen množství nových domů. Žádosti bylo jen na krátko místnímu faráři vyhověno a téměř dvě léta zde kaplanoval P. Zámečník, rodák z blízkých Budičovic, který zemřel mlád v roce 1942 v koncentračním táboře v Dachau.⁴⁴⁰

⁴³⁴ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 77.

⁴³⁵ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 80–81.

⁴³⁶ Srov. tamtéž.

⁴³⁷ Někteří občané dávali najevo svůj nesouhlas s provázaností církve s monarchií v podobě sloužení bohoslužeb za panovnický dům, úspěch a neúspěch války apod.

⁴³⁸ Srov. FILEK Egidius Augustinus, *Liber memorabilium Heržmanensis*, 15–16.

⁴³⁹ Srov. KUČA Karel, op. cit., 70.

⁴⁴⁰ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

10.5 Opravy kostela a fary

Vznik farnosti byl jistým podnětem k několika opravám budovy fary a kostela, který od posledního požáru v roce 1813 již neprodělal dalších zásadních proměn, jak můžeme na základě záznamů v písemných pramenech zdejšího farního archivu konstatovat.⁴⁴¹ Vždy se jednalo o opravy fasád nebo jednotlivostí v interiéru kostela.

Z 50. let 19. století, v době působení prvofaráře Ondřeje Sedleckého, není v pamětnicích konkrétního zápisu o změnách na stavbě kostelní budovy. Sedlecký shledává chrám i jeho zařízení v uspokojivém stavu. Jiného názoru byl jeho nástupce František Huber, který do pamětní knihy Aegidia Augustina Filka poznamenal: „Schledal jsem totiž po příchodu svém dne 31 května 1863 Kostelíček zdejší v stavu prachatrném /vnitř jak zevnitř/ což velmi nemilý na mne učinilo dojem a povzbudilo mne, učiniti pro kostel, co se jenom dobročinností osadníků učiniti dá.“⁴⁴² Byla učiněna sbírka na opravu hlavního oltáře a kazatelny. Následujícího roku proběhla oprava oltáře sv. Vojtěcha a sv. Jana Nepomuckého v hodnotě 100 zlatých opět z darů farníků. V roce 1865 byly rekonstruovány oltáře sv. Jana Nepomuckého a sv. Barbory nákladem 112 zlatých.⁴⁴³ V roce 1867 byla ve vedlejších Ražicích prováděna architektem Söllnerem z Prahy stavba nádražních budov. Z jeho dobročinnosti byla toho roku opravena fasáda celého kostela a hřbitovní zdi pouze v hodnotě nákladů na materiál. Vše ostatní bylo zapůjčeno a platy šesti dělníků byly stavitelovým darem místnímu kostelu.⁴⁴⁴

V roce 1872 bylo započato s rekonstrukcí farní budovy a přilehlého hospodářského dvora. Příčinou toho všeho byla smrt bílského faráře a osobního děkana Antonína Pláničky. Tehdy bylo soudním rozhodnutím ustanoveno, že 500 zlatých z jeho pozůstalosti bude věnováno na rekonstrukci farní budovy v Heřmani,⁴⁴⁵ jelikož P. Plánička dlouhá léta coby farář v Bílsku užíval výnosy z heřmaňského benefícia.⁴⁴⁶ Tyto soudní náležitosti se řešily několik let, protože děkan Plánička zemřel již v roce 1866 a teprve na jaře roku 1872 bylo dovoleno dát práce na farních budovách do veřejného konkurzu. Ten obhájil stavitel

⁴⁴¹ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit. 155.

⁴⁴² SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň, FILEK Aegidius Augustinus, *Liber memorabilium Heržmanensis*, 73.

⁴⁴³ Srov. tamtéž.

⁴⁴⁴ Srov. tamtéž.

⁴⁴⁵ Srov. tamtéž, 172.

⁴⁴⁶ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., 65.

Háva z Vodňan s konečnou sumou 876 zlatých.⁴⁴⁷ Tehdy byla přeložena střešní krytina, vyměněny vstupní dveře a několik oken, opravena stodola a stáje. Paní kněžna ze Schwarzenbergů věnovala P. Františku Huberovi zcela nová kachlová kamna do biskupského pokoje.⁴⁴⁸

Další změny probíhaly po nástupu faráře Františka Ryndy, který zakoupil ve Vídni novou monstranci v neobarokním stylu a nechal pozlatit kalich z 18. století. V roce 1889 byla uzavřena smlouva s tábořským varhanářem Václavem Mölzerem na stavbu varhan. Z úsporných důvodů byla k novým varhanám instalována pedálová část z původního barokního stroje. Náklad na stavbu činil 900 zlatých a nástroj byl 1. září 1891 na den sv. Jiljí, patrona kostela, slavnostně požehnán.

Přelom století znamenal pro heřmaňský kostel rovněž několik drobných zásahů. V roce 1900 byl opraven valený strop hlavní lodi v ceně 2670 zlatých.⁴⁴⁹ Téměř devadesát let od posledního velkého požáru chyběla kostelu křížová cesta, a proto vyhlásil tehdejší farář Václav Železný několik sbírek. První, při níž se vybralo mezi vesnicemi celé farnosti 87 zlatých a 85 krejcarů, proběhla v roce 1900.⁴⁵⁰ Po dvou opakujících se sbírkách byla zadána objednávka pražskému malíři Janu Hlávkovi, jemuž byla po předání vyplacena suma 604 zlatých a 80 krejcarů. Křížová cesta byla posvěcena po obržení licence od nejvyššího ordinariátu v Českých Budějovicích 13. září 1902 místním farářem.

V průběhu I. světové války utrpěl škodu jeden ze zvonů sv. Jiljí. Farář Václav Orna učinil o této události do Filkovy pamětní knihy zápis: *„Za světové války při každém úspěchu u Rakouskouherských vojsk přicházela telegraficky od c.k. okresního hejtmanství nařízení slavnostně vyzváněti všemi zvony. Po obsazení Bělěhradu při vyzvánění prasknul zdejší zvon sv. Jiljí a stal se neupotřebitelným. Tehdejší zdejší administrátor Štěp. Pařízek konal sbírky na přelití toho zvonu. Hodně přispěli i zdejší rodáci do Ameriky vystěhovalí.“*⁴⁵¹

⁴⁴⁷ Srov. SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň, FILEK Aegidius Augustinus, *Liber memorabilium Heržmanensis*, 172.

⁴⁴⁸ Srov. FUČÍK Matěj, op. cit., s 65.

⁴⁴⁹ Srov. tamtéž.

⁴⁵⁰ Do 2. srpna 1892, kdy proběhla měna peněz, platily v celé monarchii zlaté, které se dělily na 100 krejcarů. I po této měně však bylo pro novou korunu používáno starých názvů. V materiálech vztahujících se k heřmaňské farnosti se toto označení vyskytuje ještě v roce 1919.

⁴⁵¹ SOA Písek, fond Farní úřad Heřmaň, FILEK Aegidius Augustinus, *Liber memorabilium Heržmanensis*, 89.

Zvon byl přelit v roce 1924 mistrem zvonařem Pernerem z Českých Budějovic. Slavnostní zavěšení se konalo 7. prosince téhož roku za slavnostního přispění mnoha spolků z celého okolí.

Několik dalších oprav proběhlo až v 30. letech. V roce 1930 byl jednotně štafírován mobiliář chrámu pražským malířem Jaroslavem Mayerem v úhrnné ceně 6200 Kčs. Následující rok proběhla větší oprava varhan protivínským varhanářem Eduardem Hubeným a o tři roky později proběhla rekonstrukce věžní bání, do níž byly uloženy dobové tiskoviny, kovové peníze, ampulky se svícenou vodou a mnoho jiných drobností svědčících o dané době.⁴⁵²

10.6 Ekonomická stránka farnosti

Přiřazení heřmaňské kolatury v roce 1640 k farnosti v Bílsku neslo své následky téměř 300 let. Po vzniku samostatného farního úřadu v roce 1853 bylo z rozhodnutí konzistoře v Českých Budějovicích ponecháno požívání užitků z farního benefícia bílskému faráři za stanovený roční nájem. K velkým změnám došlo vydáním zákona o přerozdělení šlechtického a církevního majetku tzv. *první pozemkovou reformou*. Na tuto půdu měli nárok především dlouhodobí pachtýři. Bílský farář nebyl schopen pro větší vzdálenost obdělávat polnosti v Heřmani, a tak je pronajímal místním obyvatelům, kteří tak prvotně měli nárok tyto pozemky získat. Pro heřmaňskou farnost to byla velká ztráta, jelikož před parcelací vlatnila 27 hektarů a 29 arů pozemků benefícia a 4 hektary a 81 arů pozemků záduší a nadace kostelní hudby činila 1 hektar a 18 arů. Majetek byl rozparcelován a farnosti samotné zůstalo jen 5 hektarů polností. Tyto pozemky přešly pod správu patronátního ředitelství státních lesů a statků v Třeboni. Tato instituce do jisté míry suplovala tehdejší patronátní práva a povinnosti původních majitelů tohoto panství. Místní farář byl touto institucí nucen vést podrobné účetní záznamy a vždy začátkem každého nového roku odeslat na ředitelství do Třeboně podrobné roční vyúčtování. Každoročně výkaz prokazoval schodek, který byl faráři proplácen.⁴⁵³ Příjmy tohoto účetnictví tvořily funerálie⁴⁵⁴ dle výkazu, který byl farář povinen vést a z obětí⁴⁵⁵ rovněž dle výkazu.

⁴⁵² Srov. FUCÍK Matěj, op. cit., 69.

⁴⁵³ Jednotlivé položky se týkaly i takových drobností jako poselného nebo prani bohoslužebného prádla.

⁴⁵⁴ Odměna za vykonání pohřebního obřadu.

⁴⁵⁵ Jednalo se o tzv. výživné za úmysl odsloužené mše svaté.

Na základě tohoto vyúčtování byl faráři zaslán tzv. *odpočet*, který byl tvořen příjmy úroků z mešních nadací a z farního benefícia spravovaného patronátním ředitelstvím v Třeboni. Příjem obnášel i odměnu pro varhaníka a kostelníka. Tyto částky bývaly každoročně u heřmaňských farářů doplňovány tzv. *kongruy* podle §§ 35, 36 a 57 ř.z. ze dne 7. knětna 1874,⁴⁵⁶ které doplňovaly jakousi sociální a životní hranici osobního příjmu.

Farní úřad měl vůči patronátnímu ředitelství v Třeboni povinnost oznamovat stavební změny na církevním majetku celé farnosti. Patronát na základě žádosti farního úřadu zvážil nutnost investice a vydal farnímu úřadu patřičné kladné či zamítavé rozhodnutí. Docházelo tím k centrální kontrole finančních a hmotných změn jednotlivých farností celého patronátu.⁴⁵⁷

Farnost měla i drobné příjmy, které jí pomáhaly alespoň částečně krýt náklady na provoz bohoslužeb, a to především v období první republiky. Na pravém kůru byly zhotoveny lavice, které se pronajímaly zámožnějším obyvatelům a obdržené peníze byly používány k pokrytí nákladů na chrámovou hudbu.⁴⁵⁸

10.7 Vznik obce

Heřmaňská osada v běhu své historie poznala velké množství pánů, kteří byli lidu vrchností. Ať už v nejstarší historii, kdy byla podřízena přímo českému králi a posléze kapitule sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, tak od raného novověku, kdy se v držení vsi prostřídalo množství drobných i vlivných šlechtických rodů. Lid byl povinen majitelům panství určitý počet dní v roce odvádět práci. Tyto poměry se do jisté míry pozměnily zrušením roboty císařem Josefem II. Změna to byla pro místní lid vítaná, ale úplného vyvázání z poddanství se obyvatelé dočkali dne 7. září 1848. O dvě léta později bylo v Heřmani, jako v ostatních místech království, zavedeno *obecní zřízení*.⁴⁵⁹ Tehdy vznikla samostatná obec, již tvořila ves Heřmaň. O několik let později bylo z popudu okresního

⁴⁵⁶ Na tomto místě je nutné sdělit, že celý systém platný v prvorepublikovém období byl přejat ze zákonodárství rakousko-uherské monarchie. Příjmy duchovních byly pod drobnohledem státních úředníků. Sestavování každoročního vyúčtování předpokládalo celoroční pozornost nad příjmy a výdaji v účetnictví celé farnosti.

⁴⁵⁷ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

⁴⁵⁸ Srov. tamtéž.

⁴⁵⁹ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, *Heřmaň (dějiny obce a života zdejších obyvatel) turistický průvodce krajem Václava Kršky a Jana Čarka*, Pelhřimov 2008, 75.

hejtmanství v Písku rozhodnuto o přiřazení do těchto okamžiků dvou samostatných obcí, Ražic a Štětíc. Určitou komplikací pro obyvatele obce byla vzdálenost do jednotlivých úřadů, které byly v různých městech. Politicky náležela Heřmaň okresnímu hejtmanství v Písku. Ve věcech právních, soudních a finančních museli občané heřmaňští putovat do vzdálenějších Vodňan.⁴⁶⁰ Vzdálenost do Vodňan byla důvodem žádosti obecního zastupitelstva k Sněmu království českému o přearování Heřmaně ve věcech právních, soudních a finančních k okresu píseckému. Této žádosti však nebylo vyhověno a právní vztah takto přetrval až do roku 1946.⁴⁶¹

Život obyvatel byl mnohdy rozptýlován nejrůznějšími událostmi. Farní kronika vzpomíná na dvou místech na císařské manévry, které se pro umístění vesnice v přehledném terénu konaly právě v Heřmani: „... blížila se pout' a s ní nejkrásnější chvíle jakých může venkovský život poskytnouti, vedle toho poutaly mysl obecnstva císařské manévry, jež se měly konati kolem Písku a zdejšího okolí. Přítomnost tehdejšího císaře Františka Josefa I. ve dnech 2., 3. a 4. září se všemi hodnostáři vojenskými a civilními, jakož i všechny oslavy na počest jich konané každého zajímaly.“⁴⁶² Další manévry proběhly začátkem září 1905. „Hlavní bitva vojenských manévru se odehrála 6. září 1905 u Heřmaně. Císař ji pozoroval ze stanoviště na Žlebých, odkud měl krásný rozhled.“⁴⁶³ Na tyto okamžiky upomíná zápis mnoha důstojníků s c. a k. polním maršálem Hugem Conte Cortim.⁴⁶⁴

Osmdesátá léta přinesla několik připomenutíhodných událostí, které měly pozitivní vliv na obyvatelstvo Heřmaně. V roce 1883 vznikla v obci knihovna, na jejímž založení se podílel místní učitel a ředitel kůru Antonín Loško. Prvním vkladem byl dar padesáti knih *Akademického spolku Štítný z Prahy*. O dva roky později, 20. října 1885, správu nad knihovnou zajišťoval odbor *Národní jednoty pošumavské*. Úřad knihovníka byl svěřen Antonínu Loškovi a jedním z kontrolních komisařů byl místní farář Jan Straboch.⁴⁶⁵ V tomto roce byla na železniční trati zřízena zastávka, která znamenala lepší a rychlejší kontakt obyvatel s blízkým i vzdáleným okolím.⁴⁶⁶

⁴⁶⁰ Srov. KUČA Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 2 díl H Kole, 70.

⁴⁶¹ Srov. MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 75–81.

⁴⁶² Srov. tamtéž. 78.

⁴⁶³ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 81.

⁴⁶⁴ Srov. FILEK Egidius Augustinus, *Liber memorabilium Heržmanensis*, 17.

⁴⁶⁵ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 77.

⁴⁶⁶ Srov. FUČÍK Matěj, *Liber memorabilium Heržmanensis*, 54.

Obyvatele obce ve 2. polovině 19. století sužovalo několik požárů, které zničily velké množství původní roubené venkovské architektury, která pocházela z doby ještě před rokem 1700, kdy bylo knížetem ze Schwarzenberga, majitelem panství, zapovězeno stavět obytná a hospodářská stavení ze dřeva.⁴⁶⁷ Pro případy nebezpečí byl v Heřmani v roce 1896 založen sbor dobrovolných hasičů.

10.8 Škola

I v tomto období zůstávala škola úzce provázána s místní duchovní správou, která vykonávala dohled nad celou její strukturou. Do Heřmaně docházely tehdy děti ze Skal, Budičovic, Štětíc, Ražic, Dvorců, Božejovic, Humňan a Ražické bašty. V roce 1860 bylo školními komisaři, mezi nimiž byl i místní farář, shledáno, že stará školní budova pocházející ze začátku století již neodpovídá požadavkům výuky. Do výuky ve školním roce 1860/1861 bylo zapsáno 191 školou povinných dětí. Z těchto důvodů bylo započato se stavbou nové jednopatrové školní budovy v celkovém nákladu 6000 zlatých. V blízkosti byl zřízen i malý hospodářský dvůr, jelikož místní kantor zastával již od počátku 18. století i funkci ředitele kůru, z níž mu náležel nárok na obhospodařování části zádušních pozemků z nadace na chrámovou hudbu. Nároky na nadaci byly nově stanoveny. Jednalo se o pole a louku kostelní a louky náležející obci Heřmaň a Skály. Od *protivínské vrchnosti* měl kantor nárok na 6 liber kaprů a několik vánočních housek.⁴⁶⁸ Rodiče byli povinni uhradit za každé dítě 2 a půl krejcaru. Celkový příjem byl vyčíslen v hodnotě 550 zlatých a 50 krejcarů. Z tohoto příjmu měl kantor povinnost vydržovat svého podučitele. Se vzrůstajícím počtem obyvatelstva vzrůstal i počet dětí ve škole. V roce 1874 bylo zapsáno 230 dětí a v roce 1879 to bylo již 300 dětí. Tomuto počtu již přestala vyhovovat i 15 let stará budova a z toho důvodu byla pronajata místnost v č.p. 25 za roční nájem 70 zlatých. Tato situace přetrvávala až do roku 1892, kdy byla zahájena výuka v druhé nové školní budově. Každý rok probíhala školní inspekce, při níž byly děti zkoušeny z náboženství.⁴⁶⁹ V roce 1903 byl po dohodě školní rady, zastupitelů obce a místního faráře zřízen *polévkový ústav*, který zajišťoval v zimních měsících stravu dětem docházejícím z okolních obcí. Toto stravování mělo pozitivní vliv na školní docházku dětí. Ve školním

⁴⁶⁷ Srov. tamtéž, 58.

⁴⁶⁸ Srov. FUČÍK Matěj, *Liber memorabilium Heržmanensis*, 68.

⁴⁶⁹ Srov. tamtéž.

roce 1911/1912 vzrostl počet školou povinných dětí na 392. Tyto vysoké počty byly příčinou pro rozšíření druhé školní budovy, které probíhalo ve 20. letech 20. století.

10.9 Události mezi dvěma světovými válkami

Nešťastné časy přinesla léta 1914–1918. Válka poznamenala místní obyvatelstvo hmotně a především morálně. Krátce po vypovězení války začaly ve všech obcích království probíhat rekvizice. Heřmanští občané před výběřčími ukryvali obilí a jiné naturálie do zásypů na půdách a do výkopů ve stodolách. Některé skrýše byly objeveny a majitel přišel téměř o vše. V katastru obce byly tehdy dva mlýny, které byly pod kontrolou armády a pro přehlednou kontrolu museli heřmanští mlít ve mlýně v Sudoměři, a to jen dovolené množství obilí. Obyvatelům obce nebyla válečná léta pro neustálý nedostatek potravin lhostejná. V roce 1916 zemřel císař František Josef I. a místní učitel a ředitel kůru tehdy poznamenal do školní kroniky: *„Těžce zarmucující zvěst, která hluboce dojde srdce všech národů rakouských a také po celém světě zahraničním vyvolá největší účast [...] Větší část jeho panování byla i dobou pokoje a klidu, takže právem nazýván byl knížetem míru. Jestliže přes to vše se odhodlal v pozhnaném věku sáhnouti k bojovému meči, učinil tak zajisté jen z donucení, učinit tak na obranu těžce ohrožené monarchie a se zájmu národů jejich.“*⁴⁷⁰ K tomuto zápisu, pravděpodobně krátce po skončení války, bylo řídícím učitelem poznamenáno svědectví, které může do jisté míry vypovídat o skutečné náladě mezi obyvatelstvem: *„František Josef I. nebyl knížetem míru a pokoje, rdousil svobodu Dánů a Italů pomocí pluků českých (Radecký – Garibaldi), svobodu Srbů zbytečnými válkami a na konci života svého vyvolal válku, jaké nebylo od stvoření světa, která způsobila pohromu celé Evropě, v níž miliony lidí zahynulo a zmrzačeno bylo.“*⁴⁷¹ Další souvislý zápis odhaluje názor duchovního správce Josefa Němce a na druhé straně postoje občanů vůči prorakouským tendencím: *„V kostele proti své vůli byl lid nucen modliti se za vítězství svého mocnáře a ke konci mše zpívati rakouskou hymnu. Než by ji zpíval, lid odcházel, takže na konec ji zpíval řídící učitel [...] sám hraje při tom na varhany. Vyhržoval svým podřízeným. V obci bylo několik špiclů, kterých bylo nutno se vystříhati. Občanstvo zdejší sympatizovalo se svými slovanskými bratry Srby a Rusy až na několik osob (kupř. farář Němec se vyjádřil: Kdybych byl o 20 r. Mladší, šel bych na Srby, Sarajevská vražda musí býti pomstěna!).“*⁴⁷² Válka skončila o to smutněji, že osmnáct mužů se již do svých

⁴⁷⁰ SOA Písek, fond Základní devítiletá škola Heřmaň, kniha 1.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² Tamtéž.

domovů nevrátilo a na návrh jednotlivých obyvatel schválilo zastupitelstvo obce stavbu pomníku na věrnou památku svým spoluobčanům.⁴⁷³

Meziválečná léta znamenala pro celou osadu značný rozkvět. Ve 20. letech bylo započato s regulací řeky Blanice, která dlouhá staletí sužovala místní lid mnoha škodami na polích v blízkosti toku. Nejvíce škodná byla místní fara, respektive farář v Bílsku, jelikož církevní pozemky lemovaly starý tok řeky. Regulace přinesla i pracovní příležitost pro mnoho mužů z obce.⁴⁷⁴

Ne příliš dobrá situace panovala ve 30. letech v době ekonomické krize. Přes tyto obtíže byl obyvateli Heřmaně vznesen návrh k založení spořitelního družstva pro drobné střadatele. V roce 1935 čítal spořitelní spolek 263 členů.⁴⁷⁵ Jedním z členů byl i farní úřad, který zřídil *Zádušní fond v Heřmani*, na který byly ukládány po celá léta drobné částky. V přehledu o majetku fary z 31. prosince 1952 je uvedena částka 3 600 Kčs. Pod tímto je uvedeno, že vklad k roku 1950 propadl.⁴⁷⁶ V červenci 1936 proběhlo slavnostní svěcení nové motorové hasičské stříkačky, které vykonal místní farář František Houska. Svěcení probíhalo slavnostním způsobem gradujícím střelením z hmoždířů.⁴⁷⁷

Nepříjemnou událostí postihující obyvatelstvo v roce 1938 bylo mobilizování několika občanů. Někteří hospodáři byli nuceni poskytnout koně pro přesun zbrojného materiálu. Tyto potahy byly však svým majitelům vráceny, a tak nebyly omezeny práce v zemědělství. Tato válka způsobila i v Heřmani ztrátu několika blízkých, avšak neměla tak silný dopad hospodářský, majetkový a morální, jako válka předchozí.⁴⁷⁸

⁴⁷³ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 84.

⁴⁷⁴ Srov. tamtéž.

⁴⁷⁵ Srov. tamtéž.

⁴⁷⁶ Srov. Farní úřad Heřmaň, farní archiv.

⁴⁷⁷ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, op. cit., 87.

⁴⁷⁸ Srov. tamtéž.

11. Závěr

Podrobné zkoumání historie kostela a farnosti sv. Jiljí v Heřmani přineslo několik zásadních otázek, které jsou zhodnoceny v úzkém i širším dobovém kontextu tak, jak chronologicky předcházely novým událostem.

Tak se díky publikovaným a nepublikovaným zdrojům podařilo vytvořit ucelený přehled dějin drobné církevní jednotky, jejíž počátky jsou doložitelné již k roku 1227, respektive 1254, kdy je v Heřmani připomínán farní kostel (plebánie) s místním duchovním správcem. Tehdy byla plebánie v patronátním vztahu k českému králi, který ji daroval i s výnosy kapitule sv. Petra a Pavla v Praze na Vyšehradě. Na toto období upomíná kamenný reliéf sanktuaria, který nese znaky kapituly.

Události reformačních snah a husitských nepokojů a nálad s tím spojených se začaly projevovat i v Heřmani násilným obsazením fary. Po dlouhá léta byl kostel pustý. Po utišení rozbrojů, a to především v 16. století, je již v Heřmani připomínána duchovní správa. Tyto poměry přetrvávaly až do roku 1619, kdy bylo město Písek vykonávající patronát nad Heřmaní obsazeno vojskem hraběte Buqoye a vypleněno. Tehdy dochází k nucené správě, která je svěřena dobrodruhovi Martinu Don Huertovi, který na píseckém panství tvrdým způsobem prosazuje rekatolizační tendence.

Po smrti Huertově v roce 1640 se heřmaňský chrám spolu s obcí věřících, stává součástí farnosti Bílsko, v jejíž správě setrvává více než tři sta let. Na začátku 18. století se heřmaňská kolatura stává lokální. V době vlády císaře Josefa II. je Heřmaň již expoziturou a v roce 1853 je zřízen samostatný farní úřad. Toto období přinášelo mnoho nesrovnalostí, především v oblasti samostatného hospodaření. Heřmaňské beneficium a záduší bylo dlouhodobě pronajímáno bílskému faráři, který musel místního kaplana hmotně zaopatřovat až do konce 18. století, kdy jsou mu vyměřena kongrua vyrovnávající rozdíl hranice životní úrovně.

Zřízení farního úřadu nepřináší podstatných změn ve způsobu vedení administrativy,

nicméně se projevuje v duchovních aktivitách jako založení několika bratrstev a náboženských spolků. 19. století bylo klidným obdobím, které bylo narušeno nepokoji I. světové války, která se silně vstřípila do paměti osadníků. 20. století přineslo mnoho změn, které znamenaly velké omezování církevní správy v oblasti administrativní.

V průběhu celé historie je mapován stavebně-historický vývoj chrámu sv. Jiljí. Souběžně jsou sledovány vlastnické poměry k heřmaňskému dvoru ze strany šlechty, které z tohoto vztahu plynuly patronátní závazky.

Přehled použitých symbolů a zkratek

c. k.	císařský a královský
kt.	karton
P.	Pater (otec) označení katolického duchovního
Pag.	Pagina (strana)
SOA	Státní okresní archiv
SOBA	Státní oblastní archiv

Publikované prameny a literatura

Následující seznam obsahuje pouze tiskem zveřejněné prameny a odbornou literaturu, které byly použity pro tuto práci. Prameny archivního charakteru, pro svou tématickou různorodost a nezpracovanou podobu, jsou citovány na konkrétních místech v textu.

- ▲ ADÁMEK Jan: K dramatickým událostem v Písku a Heřmani roku 1416, in: Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 4 (1993) 229–235.
- ▲ ČORNEJOVÁ Michaela: Místní jména z materiálů 11 – 13. století, in: Acta Onomastica, 47, 1, pp. 140–151.
- ▲ FRANZEN August: Malé dějiny církve, třetí, doplněné a rozšířené vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- ▲ FRÖHLICH Jiří: Archeologický výzkum kaple sv. Alžběty v Heřmani, in: Průzkumy památek 1 (1997) 39–40.
- ▲ CHALUPA Aleš a kol.: Tereziánský katastr český, sv. 2, Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 1964.
- ▲ KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin 1, Praha: Zvon, 1991.
- ▲ KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin 2, Praha: Zvon, 1991.
- ▲ KUČA Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku, sv. 2, [b. m.] 2000.
- ▲ KYNCL Tomáš, KYNCL Josef: Dendrochronologie krovu kostela sv. Jiljí v Heřmani, in: Průzkumy památek 1 (1997) 41–42.
- ▲ MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr: Heřmaň (dějiny obce a života zdejších obyvatel) turistický průvodce krajem Václava Kršky a Jana Čarka, Pelhřimov: 2008.
- ▲ MIKULEC Jiří: Barokní náboženská bratrstva, Praha: Lidové noviny, 2000.
- ▲ PUMPR Pavel: Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách, Matice moravská: Brno 2011.
- ▲ RACEK Jan: Duch českého hudebního baroku. Příspěvek ke slohové a vývojové problematice české hudby 17. a 18. století, Brno: EDICE AKORD, 1940.
- ▲ SEDLÁČEK Agustin: Dějiny královského města Písku, sv. 3, Písek: 1913.
- ▲ SEDLÁČEK Augustin: Místopisný slovník historický Království českého, Argo:

1998.

- ♣ SMOLKA Jaroslav: Hudba českého baroka, Praha: 2005.
- ♣ SOUKUP Josef: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 33. Politický okres písecký, Praha: 1910.
- ♣ ŠEBÁNEK Jindřich, DUŠKOVÁ Saša: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/1, Prague: 1974.
- ♣ ŠMAHEL František: Husitská revoluce, sv. 1, Praha: 1996.
- ♣ TOMEK Wáclav Wladivoj: Registra decimarum papalium, Praha: 1873.
- ♣ TRETERA Jiří Rajmund: Církevní právo, Praha: 1993.
- ♣ VARHANÍK Jiří: Ke slohovému původu chóru kostela sv. Jiljí v Heřmani, in: Zprávy památkové péče 7–8, LVI, 1996, 221–222.
- ♣ VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich: Kostel sv. Jiljí v Heřmani, in: Průzkumy památek 1 (1997) 27–38.

Přílohy a jejich seznam

1. Heřmaň, kostel sv. Jiljí, první polovina 13. století, pohled od jihozápadu. Foto: Heřmaň (dějiny obce a života zdejších obyvatel) turistický průvodce krajem Václava Kršky a Jana Čarka, MATOUŠOVÁ Věra, MATOUŠ Petr, Pelhřimov 2008, 8.
2. Heřmaň, mapa stabilního katastru z roku 1837. Foto: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku, sv. 2, KUČA Karel, [b. m.] 2000, 71.
3. Heřmaň, kostel sv. Jiljí. Půdorys kostela v úrovni vstupních otvorů v přízemí (dole) a v úrovni oken (nahore); černě položeno zdivo z poloviny 13. století, mřížkovane gotické, mřížkovane kolmé ke konstrukcím renesanční, šrafovaně barokní, tečkovaně 19. – 20. století. (kresba J. Varhaník, 1997), Kostel sv. Jiljí v Heřmani, VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, in: Průzkumy památek I/1997, 28.
4. Heřmaň, kostel sv. Jiljí. Půdorys kostela na plánu z r. 1717 od P. I. Bayera. Kostel sv. Jiljí v Heřmani, VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, in: Průzkumy památek I/1997, 34.
5. Heřmaň, kostel sv. Jiljí. Plán P. I. Bayera na přestavbu kostela z roku 1717. Kostel sv. Jiljí v Heřmani, VARHANÍK Jiří, NOLL Jindřich, in: Průzkumy památek I/1997, 34.
6. Heřmaň, půdorys sond I. a II. a rekonstrukce závěru kaple sv. Alžběty (zaměření J. Fröhlich, kresba J. Adámek, 1996). Archeologický výzkum kaple sv. Alžběty v Heřmani, FRÖHLICH Jiří, in: Průzkumy památek I/1997, 39.
7. Heřmaň, ciborium, 18. století, stříbrné, zlacené, v. 30 cm. Foto: archiv autora.
8. Heřmaň, kalich, 18. století, stříbrný, zlacený, v. 25 cm. Foto: archiv autora.
9. Heřmaň, kalich, 16. století, stříbrný, zlacený, v. 20 cm. Foto: archiv autora.
10. Heřmaň, monstrance, 18. století, mosaz, stříbro, zlacené, v 55 cm. Foto: archiv autora.
11. Matěj Hájek, Liber memorabilium, fol. 2, z roku 1794. Heřmaň, farní archiv. Foto: archiv autora.
12. Ondřej Sedlecký, Kniha bratrstev, pag. 5, z roku 1859. Heřmaň, farní archiv. Foto:

archiv autora.

13. Matěj Fučík, Liber memorabilium, pag. 3, z roku 1836. Heřmaň, farní archiv. Foto: archiv autora.
14. Matěj Fučík, Liber memorabilium, pag. 8, seznam lokálních kaplanů. Heřmaň, farní archiv. Foto: archiv autora.

Přílohy

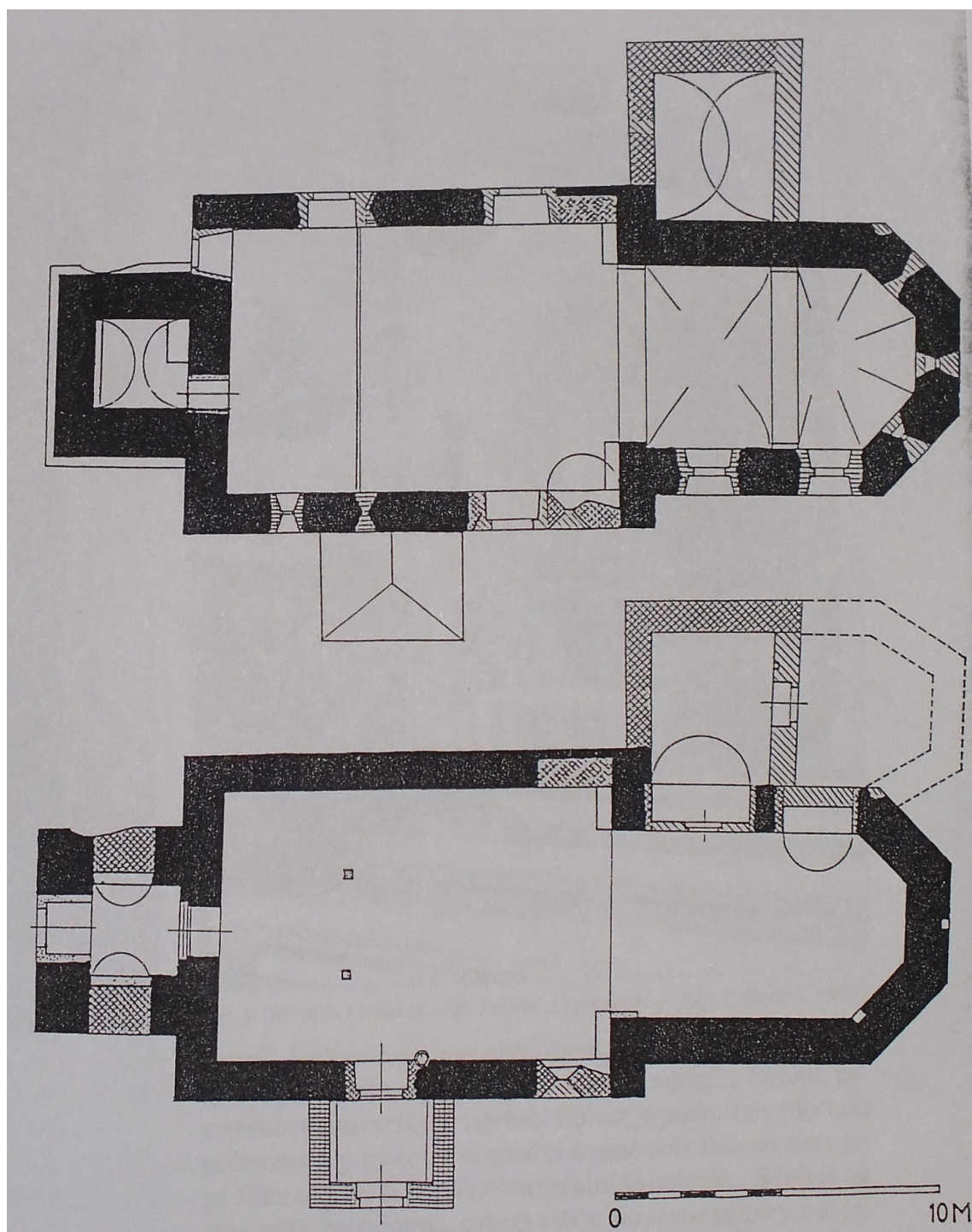
1. Heřmaň, kostel sv. Jiljí, první polovina 13. století, pohled od jihozápadu. Foto: Heřmaň.

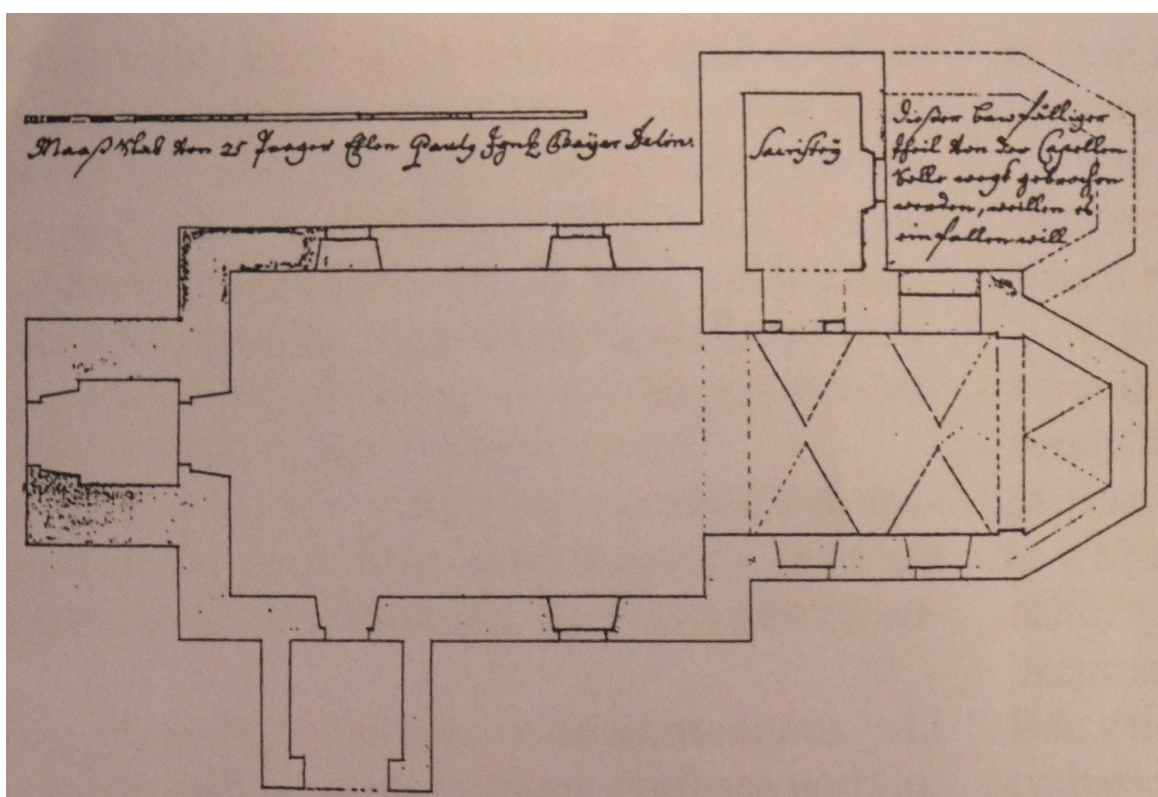
2. Heřmaň, mapa stabilního katastru z roku 1837.

3. Heřmaň, kostel sv. Jiljí. Půdorys kostela v úrovni vstupních otvorů v přízemí (dole) a v úrovni oken (nahore).

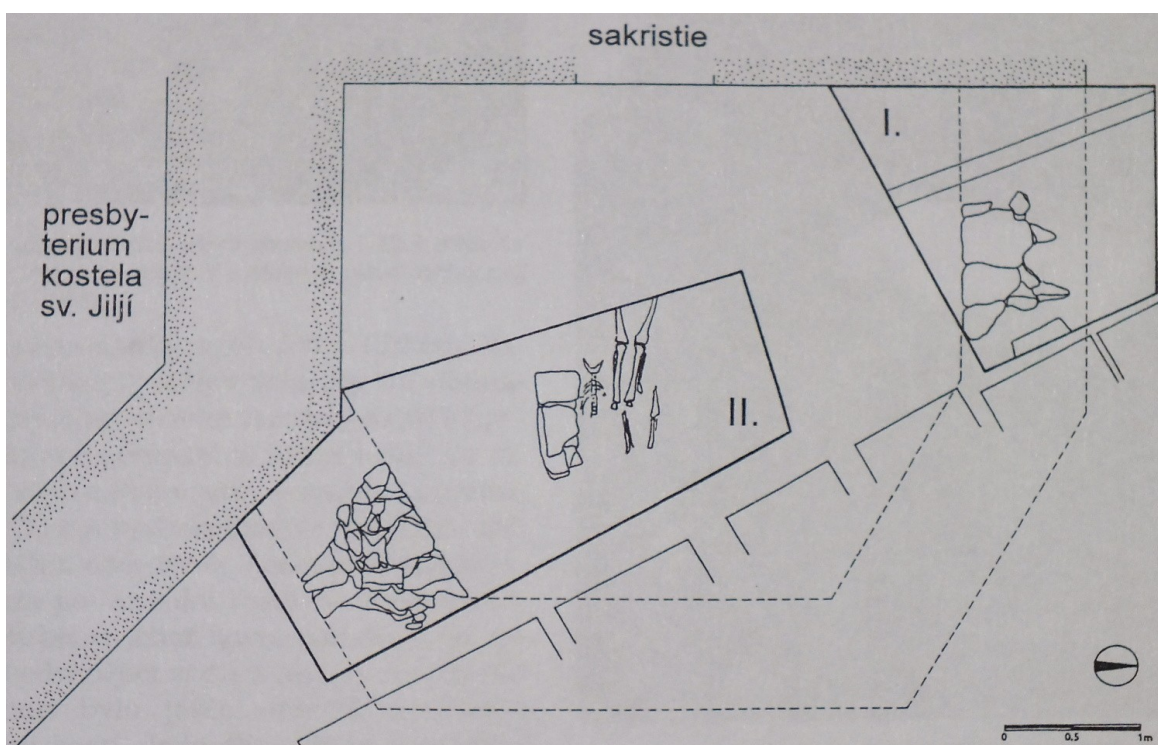
4. Heřmaň, kostel sv. Jiljí. Půdorys kostela na plánu z r. 1717 od P. I. Bayera, Kostel sv. Jiljí v Heřmani.

5. Heřmaň, kostel sv. Jiljí. Plán P. I. Bayera na přestavbu kostela z roku 1717. Kostel sv. Jiljí v Heřmani.

6. Heřmaň, půdorys sond I. a II. a rekonstrukce závěru kaple sv. Alžběty.

7. Heřmaň, ciborium, 18. století.

8. Heřmaň, kalich, 18. století.

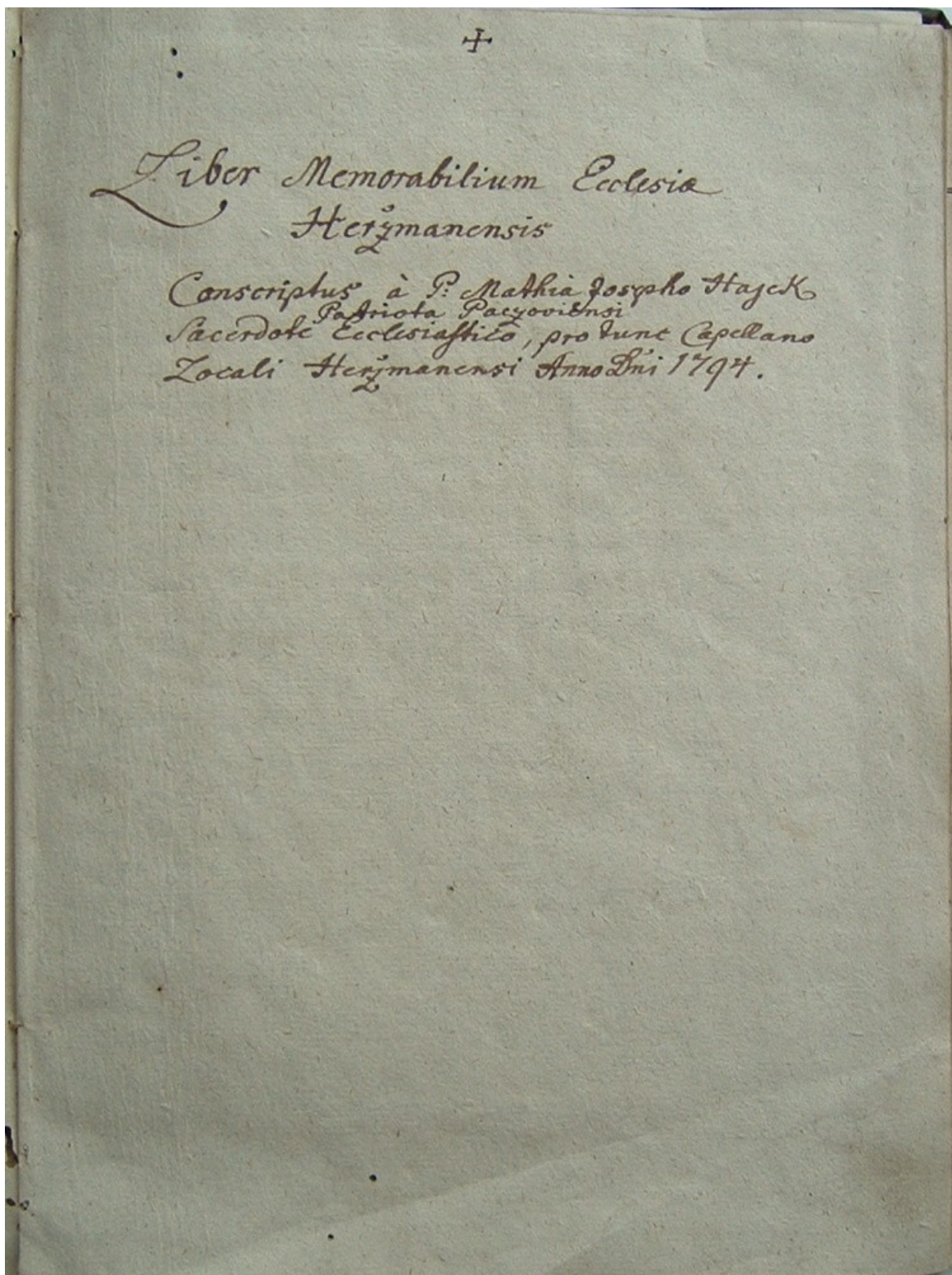

9. Heřmaň, kalich, 16. století.

10. Heřmaň, monstrance, 18. století.

V roce 1859 zřídil nejvyššíhoji Pán biskup Budějovický, do kterých přimá
svatého, svatého Otce Pá IX, psalati domaci a papežského sílna affilient
Bratrstvo kustacičernu učeni Nejvyššíhoji Svátosti Altární k tomu zámeru
a účelu aby
1^{ho} Pán Bohu povinnosti dny se vzjali za ustanovení této nejvyššíhoji Svá-
tosti, za
2^{ho} abychem volebnosti Boží dosti učinili za ty nečistého uvažky, kterýchž
se musí tomuto nejvyššíhoji tajemství nejen nevěřiti a bludati, my-
sliti i lehce ovážni katolici vopouštěji. Koncom
3^{ho} abychem sobě a všem dušum bratrstva vyprosili via Pán Bohu te mi-
losti, bychom z tohoto světa nešli, nebyče posilnění a pracování
tímto svatým lekářstvím musí věčně smrti, alebaž abychem před svou
smrti cizími byvše těchto svatých Těch, stali se též účastními ho-
vá nebeských, křáž bychom mohli na Správitele svého trváti v trvá-
tích přátelství, jako jimi na vpraxie přáteli, je na zemi jsi zpi-
sáhou chleba svého.

Stanovy toho bratrstva.

1. Ve svatcech Božího těla leta Páně 1859 započne se učení nejvyššíhoji
Svátosti Altární v biskupském chrámu Páně Budějovickém a začne se
u večer svatého dne. Odtud se pobožnost této rozšíří z jedné kostela
do druhé pro celé diocesi, tak aby se až do přitího Božího těla
víceroj chrámy celého biskupství vystrídaly.
2. Dovědějí učení Nejvyššíhoji Svátosti Altární již samo sebou jest
povinnosti každé věrne katolické duše, protož musí každému
milo býti, když se mu ustanovení některý den v roce, kterýchž
vyhradně a zvláste na plnění této svate povinnosti, mohl obto-
vati.
3. Do toho bratrstva nechtá se víceroj dílný daji zapřati vden, pravího
svého svatého přijímání, a ostatní věřící, kterýchž jest líba. K tomu
at se při každé Sane založí zvlátní bratrstva místní.
4. V neděli, kteráž předchází ten den, ve který se má ta pobožnost konati,
nechtá se to oznamí z kazatelny, a večer před týmž dnem nechtá
se půl hodiny všemi zvony hlasi.

5.

In Nomine Sanctissimo et Individuo Trinitatis Dei
Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Tempore illa felici, qua acceptata fruebamus pace; illo tempore quo Se-
dem. Apertol. S. Petri occupabat S. Pater Papa Gregorius XVI. caput Ecclesie
catholice vigilan-
tissimum et ois zelo plenus. Tum Sapprium Imperium Au-
striaicum hereditarium tenebat. Augustissimus Imperator et Rex
Ferdinandus I. et Pragæ archiepiscopus Andreas Hloysius
et comit. Scharbeck Anawig de Postawice, abo Diocesis Budvicensis
gaudebat de suo Illustrissimo Antistite Excellentissimo Domino
Ernesto Constantino Ruzicna S. C. M. Consiliario intimo - hoc tempo-
re exiit Secretum ab Excellentissimo D. Comite Hoser p. t. Supremo pro
Bohemiam Gubernatore, ut penes quemlibet parochiam procurator S.
ber, in quo sedulo res memorabiles et notabiles digno inscribantur. Li-
ber iste nominandus Liber Memorabilium vel Praenotia. Anno Do-
mini Salva Lexis nostri Jesu Christi MDCCCXXXVI. Millesimo, octin-
gentesimo, Trigesimo Sexto.

Exordium a Mathia Fučijka Exposito 1836.

Antequam Memorabilia exponantur, videbatur mihi et equum et
necessarium aliquid de origine et qualitate Heimanensis loci et Ecclesie
ejus sacerdotibus, ut hinc inventum in Libro Memorabilium N. II.
promittere.

Heiman pagum moderatum olim oppidum fuisse sat clare docet
tabularium Pisciense, ex quo V. D. Joann. Lantich curatus Pisciensis
A. 1704. cum licentia Magistratus expressit sequentia:

Hujus oppidi Heiman cum facultate Rudolphi II. Imperatoris emli
a Joanne Quilibano de Schwarzburg et in tabulis regni ingrepati con-
tas Pisciæ ab anno 1588-1625. continuam habuit possessionem, et vige-
re emta collata ecclesie parochos presentavit, et sa 25 annis in di-
tam ecclesiam parochiam jus Patronatus exercuit. Anno vero 1625.
ab indignum memoria perduellionis crimen, et quidem 18. Julii
oppidum Heiman unatum civitate Pisciæ a Ferdinando II. Imperat.
Don Martino de Hlufferta et Don Philippo de Hloysaga Invidaris
detenti stipendii loco, et in usum fovium concessum fuit
usq. ad A. 1639. quo anno ob nominationem divitem cum alii piscien-
sibus bonis pro regio carere recuperatores et commissarios ad
Fiscum pervenit, et tandem comitib. de Marode paulo post
Nicolas Hignys de Radkowsky de Misowitz Dno in Drahonitz
venditum fuit. A. 1640. 20. April. Per bellum svedicum totum opa-
ridum fuit devastatum, in cujus locum successit pagum. Cum
vero J. Radkowsky sine herede masculo et civis discessit, filia ejus
Catharina Constantia utroque heres nuptis D. Francisco Tomili
de Wrtky, et legavit testamentis Dominam sua Drahonitz
Bozowitz et Pisciæ marito et filii fuis - a quibus de demum
Ferdinandus principis de Schwarzenberg A. 1700. emit. Modo pro-
met ad dominium Potusin.

